

Teológia

A TARTALOMBÓL

A KEZDEMÉNYEZÉS EGYHÁZUNKBAN

Kezdeményezés és megtartás a Bibliában —
Betű, szellem, karizma — Teremtő Isten, alkotó ember — Kreatív katekézis szekularizált világunkban — Kreativitás és keresztény konkreativitás — Lutheránus—katolikus párbeszéd — Vallás és kreativitás — A szabadságot hozó Krisztus — Bátorság és remény — Az egyházat megújító Lélek — A gyakorlati bibliamunka — Hétköznapi Jézus-képek — Tizenöt éve zárult a 2. Vatikáni zsinat

Belon Gellért — Cselényi István Gábor — Dabóci Mária — Doromby Károly — Gál Ferenc — Hafenscher Károly — Kerekes Károly — Kiss László — Rahner, Karl — Schmatovich János — Széll Margit — Vasadi Péter írásai.

XIV. évf. 1980. 4. sz.

teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

1980. DECEMBER

TANULMÁNYOK

BELON GELLÉRT: Kezdeményezés és megtartás a Bibliában	– – –	194
GÁL FERENC: Betű, szellem, karizma	– – – – –	199
KISS LÁSZLÓ: Teremtő Isten – alkotó ember	– – – – –	204
KEREKES KÁROLY: Kreatív katekézis szekularizált világunkban	– –	208

TÁVLATOK

Kreativitás és keresztény konkreativitás (<i>Széll Margit</i>)	– – – – –	214
--	-----------	-----

KÖRKÉP

A teremtő Szentlélek ma is működik (Beszámoló az LVSZ és Vatikán közötti dialógusról (<i>Hafenscher Károly</i>))	– – – – –	222
Vallás és kreativitás (<i>Vasadi Péter</i>)	– – – – –	228
A szabadság Krisztus útján jött közénk (<i>Karl Rahner</i>) (<i>Sz. M.</i>)	– – –	232
Bátorság és remény (<i>Dabóci Mária</i>)	– – – – –	235
Tizenöt éve fejeződött be a 2. Vatikáni zsinat (<i>Doromby Károly</i>)	– –	238

TEOLÓGIAI-LELKIPASZTORI KÉRDÉSEK

Spiritus Creator – az egyházat megújító Lélek (<i>Szennay András</i>)	– –	243
A gyakorlati bibliamunka módszerei (<i>Schmatovich János</i>)	– – –	250
Hétköznapi Jézus-képek (<i>i. n.</i>)	– – – – –	252

Jelen számunk az egyházban, a keresztény ember életében oly fontos szerepet játszó kreativitással, az emberi alkotóerővel, kezdeményező erővel, megújulni és megújítani kész lelkülettel foglalkozik. Az emberi kreativitás – a hívő keresztény szemléletben – nem fogható fel másként mint „con-creativitas”, azaz mint a teremtő és szüntelenül munkálkodó, a mindent és mindenkit megújító Istennel való együttműködés.

Számunk írói azokra az isteni és emberi tényezőkre, „erővonalakra” mutatnak rá, melyek jelen vannak és hatékonyak, olykor egyenesen nélkülözhetetlenek az ember alkotó cselekvésénél, a megújító – mindenek előtt önmagát és környezetét megújító – emberi erőfeszítéseknél. Bensőség, imádságos lelkület, elmélyülés, a Szentlélekben való megújulás nélkül – ezt már itt előre kell bocsátanunk – semmiféle komoly, eredményeket ígérő egyházi kezdeményezésről, alkotó, megújító munkáról nem is beszélhetünk. Legalább is nem a „Lélekben és Igazságban” való megújulásról, gazdagodásról.

Természetesen arról sem feledkezhetünk el, hogy az egyház tagjai, az aktív keresztények egyszersmind élő, gondolkodó, számotvető, tettekre kész emberek. Ez azt is jelenti, hogy tudomásul vessük, felhasználják azokat az ismereteket és eszközöket, melyek nélkül ma aligha képzelhető el bármiféle józan kezdeményezés, megújító, alkotó munka. – A ma és a holnap keresztényének és egyházi közösségének ezért szüksége van és lesz – többek között – alkotó fantáziára. Arra a leleményességre, mely az élet realitásain méri le önmagának és környezetének értékét és lehetőségeit és, amely felelős, jól átgondolt kísérletezések során nyer igazolást.

A másik, ilyen modern „erény”, mely szintén felszabadító erőként működik, bátorítást ad az új felé nyitott lélek számára: a spontaneitás. Arra a bizalomból táplálkozó és bizalmat ébresztő önkéntességre, közvetlenségre gondolunk, arra a kényszermentes emberi cselekvő képességre, mely számára egy-egy adott helyzet bátorító és egyben kiíhvó. Az embert így az „idők szava” űzi-hajtja arra, hogy bizonyos könnyedséggel, oldottsággal, de mégis felelősen döntsön. A „megadott rend” számára ugyan fontos, de nem jelent merev, semmiféle körülmények között sem változtatható kötöttséget. Nem az isteni törvények félreállításáról van itt szó, csupán egy sajátos belső kiindulópontból, mely nyitott a nagyobb, tökéletesebb rendezettségre.

Számos mai szerző a kreativitást az alkotó fantázia és a felszabadult spontaneitás édes gyermekének tartja. Azt a kreativitást, amely együttműködés Isten teremtő, megváltó, és megszentelő művével s, mely képes a teljes emberi erőbedobás mellett is átadni önmagát az Isten Lelkének, hogy az vezérelje. Végső soron: az Isten- és emberszerető, a Lélekben megújulni kész emberek – mind kezdeményező, alkotó, kreatív emberek.

A felsorolt tényezők, „erények” mellett említhetjük még a szümpátheiát, azaz együttérző, együtt szenvedő, önmagát „szenvedélyesen” átadni kész lelkületet. Ez a magatartásforma túl lép a pusztá „érzésen”, kész részt vállalni az alkotó munkából, az emberek szolgálatából, az értékek megvalósításából.

Végezetül rá kell még mutatnunk a türelmesség erényére, egyfajta „modern” toleranciára. Az alkotó, a megújító, a kreatív embernek türelmesen kell elviselnie sokmindent, ami saját elképzeléseit, terveit keresztelzi, – egyszerűen azért, mert az Isten- és emberszeretetet önmaga elé és fölé helyezi. Ez a tolerancia egyébként a „kontroll” szerepét is betöltheti, akkor t. i., amikor vágyaink, alkotó fantáziánk még nem érett, még nem életképes „gyermekünk” világrajzjöttét készletli.

A keresztény ember és a keresztény közösség a felsorolt „modern” eredményeket manapság aligha nélkülözheti, – sőt, szüksége van mindegyikre. Ha egyre több lenne az olyan keresztény közösség, ahol az alkotó fantázia és a spontán törekvések érvényesülése nyomán táguló tere nyílnék a kreativitásnak, az egészséges kezdeményezésnek, a megfontolt újító törekvéseknek – és ha ezekben a közösségekben az egymás, meg az értékek iránti szümpátheia és a kölcsönös tolerancia uralkodnék –, akkor a keresztények egyre több fényt árasztathatnának szerte a világban. Nem sajátjukat, hanem az Igazság Napjának, Krisztusnak fényét. Ezen az úton válhatna a keresztény ember, a krisztushívők közössége tűzszlop-pá, fényes jellé a népek családjában.

TANULMÁNYOK

Belon Gellért

KEZDEMÉNYEZÉS ÉS MEGTARTÁS A BIBLIÁBAN

Nagy örömmel látjuk, hogy a Biblia-olvasás világszerte elterjedt. De mintha mellékterméke volna ennek az olvasási láznak a vélemények megoszlása, – ami ugyan nem új a Szentírás történetében. Hiszen a régi mondás is azt mondja, hogy ez a könyv az, amiből mindenki kiolvassa „dogmata sua”, saját dogmáit. Hát nem lehet úgy olvasni a Szentírást, hogy ne különböző vélemények szülessenek a lelkekben? Különösen élessé válhatnak az ellentétek a vallásos élet területén, a régi szokások megtartása és az új kezdeményezések terén. Különösen akkor, ha a régi és új ellentétjeinek párhuzamait is bevonjuk vizsgálódásunkba, mint öreg-fiatal, szokásos-spontán, anyagi-szellemi, külső-belső, kötött-szabad, konzervatív-forradalmi. Minden kereteken túlszaporító isteni élet ezeket az ellentéteket gazdag egységbe tudja összehajlítani, míg a csak fekete-fehérben gondolkodni képes emberi kicsiség az ellentéteket ellenmondásokká feszíti, és így a sorvasztó egyoldalúság kelepcéjébe kerül.

Lehet-e úgy olvasni a Szentírást, ahogy Jézus az abban foglaltakat élénk élte? Bár mindjárt itt utalnunk kell rá, hogy Jézus szava sem elég arra, hogy visszafordítsa az embert elképzeléseinek útjáról. Mint ahogy az emmauszi tanítványokat sem Jézusnak órákon át tartó írásmagyarázata fordította meg, noha „lángolt a szívünk – mondták –, amikor beszélt az úton és kifejtette az Írásokat” (Lk 24,32). A Krisztus-azonosság felismeréséhez nem elég a szív lángolása, attól még az ember saját otthonának kuckójába vonulhat, ahonnan valami titokzatos illetés mozdíthatja csak ki az azonnali visszafordulásra. Ezt a közösséghez visszautazó illetést mindenki megkaphatja, ha nyitott szívvel figyel a jelekre.

Próbáljuk hát Jézus kiegyensúlyozott lelkületét észrevenni és elsajátítani. Ez nem lesz könnyű dolog, hiszen önála igen ellentétes kijelentések szerepelnek. „Senki sem hasít ki új ruhájából foltot a régire... Senki sem tölt új bort régi tömlőkbe” (Lk 5,36). Máshol pedig azt olvassuk: „Ne gondoljátok, hogy megszüntetni jöttem a törvényt vagy a prófétákat... egy i betű vagy egy vesszőcske sem vész el törvényből, hanem minden beteljesedik” (Mt 5,17). Mégha szónoki túlzásnak is tulajdonítjuk e kijelentéseket (amiket a szónok Jézus bőségesen használt), akkor is nehéznek tűnik az ellentét áthidalása. Jézus áthidalta, Kiséreljük meg felismerni kiegyensúlyozó művészetét.

Nem a betű, hanem a lélek

Azt talán nem kell sokat bizonyítani, hogy Jézus gyökeresen az új oldalára állt. Hiszen első szava ez volt: „Tartsatok bűnbánatot (=változzatok meg)! (Mk 1,17) Új hírt, jó hírt hozott, az evangéliumot. Új szövetséget kötött (Lk 22,20). Új időszakot kezdett el, melyet így vezetett be: „Beteljesedett az idő” vagy „Eljött az óra”. És amit az idő és az óra elhozott, az az Isten országa (=uralma). Ezt a titkot akarja megvilágítani példáiival. Érdekes, hogy a legkritikább esetben hasonlítja az Országot élettelen dologhoz (pénz, kincs, drágakő). De még itt is megrója azokat, akik úgy gazdálkodnak a pénzzel, hogy a pénz számára életet jelentő kockázatos kereskedést elmúlasztják (a drachmákról Mt 23,14 – a minákról Lk 11,19). Egyébként hasonlatai mind az életet példázzák (mag, búzaszem, szőlő, mustármag, nyáj). Feltűnő lehet, hogy az élet szolgálatához legközelebb álló kovász, az élet világosságát jelentő tűz, és az élet frissességét és tisztaságát eszközlő víz milyen súlyt kapnak igehirdetésében.

Jézus kijelenti: „Én azért jöttem, hogy életük legyen és bőségben legyen” (Jn 10,10). És tanításáról is ezt mondja: „Hozzatok intézett szavaim lélek és élet” (Jn 6,65). Nikodémusnak az újjászületés szükségességéről beszél (Jn 3,3). Nem győzi hangoztatni az életet, ami Arisztotelész meghatározása szerint mindig belülről való mozgást jelent; ellene van tehát a megállásnak, a mozdulatlaná válásnak, a múltban élésnek. Nyomában Szent Péter is élő kövekről ír, amikor a hívek közösségéről szól (1Pt 2,5), Pál pedig új teremtményről (Gal 6,15).

Vitathatatlanul jogosultsága van az újításnak és megújulásnak az egyházban is, annál is inkább, mert a Szentlélek a mozgató elve a megváltottak életének. A Szentléleknek pedig Jézus azt a feladatot adta, hogy tanítsa az egyházat és juttassa eszébe mindazt, amit Krisztus mondott nekünk (Jn 14,26). Talán nem vetettünk eddig nagyobb súlyt a Szentlélek ama munkájára, amit Jézus úgy jellemez, hogy „eszetekbe juttatja”. A tanítás szinonim szavának vettük. Pedig az „észbejuttatás” pszichológiája mutatja, hogy sokszor egészen eltérő dolgokról jut eszünkbe valami: ami gyakran logikusan nem vezethető le egy alapgizságból, de valamilyen hátsó csatornán összefüggést vált ki bennünk. Jézusban megcsodálhatjuk az „észbejuttatásnak” művészi fordulatait: a legtávolibb dolgokról örök igazságok „jutottak eszébe”. Pl. a piacon játszó gyerekekről (Lk 7,32), a Siloe-torony ledőléséről (Lk 13,3).

Jelenlegi szentatyánk nem győzi mondani, hogy Jézus „az ember titkát” nyilatkoztatta ki, mert „tudta, mi lakik az emberben” (Jn 2,25). Hogy mit foglal magában „az ember”, az a történelem folyamatában bontakozik ki. Ezért a történelem folyamán fellépő embertani jellegek vagy értékek tapasztalata „eszébe juttathatja” a hívőknek a krisztusi kinyilatkoztatásban rejtetten bennelévő emberességet. Így jöttek létre a történelmi egymásutánban fellépő embertípusok által kiváltott őskeresztény, majd konstantini idők, azután a feudális keresztény, reneszánsz, végül újkori életszemlélet (hogy csak a főbbekre utaljunk). Ezek mindegyike a maga korában a régivel szemben újszerűen hatott. Például az ősegyház üldözöttségének vértanú ideáját a konstantini triumfalizmus váltotta fel, aminek ma is élő emléke a Te Deum himnikus magasztossága (Schnürer). Éppen ezért a különböző korok életszemléletei nemcsak saját korukban, de önmagukban is krisztusi értékeket rejteneek, még akkor is, ha az általános újabb felfogás elfordul tőlük, vagy akár szembe is fordul velük. A történelmi fejlődés csak kimondja azt, amit Krisztus egyszer s mindenkorra kinyilatkoztatott.

Minden újabb fejlődés tehát csak felszínre hozása a keresztény tudattartalomnak. Alkalmom a ráeszmélésre, hogy a mindenkori – most pl. a közösségi – emberessémi keresztény nyelvé tétele is magában hordozza a világot megváltó (vagys problémáit megoldani akaró) krisztusi erőket. Mindez igazolja a megújítási és megújulási törekvéseket a mindenkori egyházban. De az újabb sohasem fosztja meg kegyelmi törekvéseitől a letűnt formákat.

Hogyan csinálta Jézus?

Mint láttuk, Jézus gyökeresen új életet hozott. Hogyan újított Jézus? – tesszük fel a kérdést. Nem értené meg a problémát az, aki Jézus újszövetséget kötő működését csupán a történelmi egyszerűség szemléletében nézné: hogy t. i. egyszer kellett megszüntetnie a régit, és behozni az újat; tovább semmi hatása nincs, és ezért nem vehető hasonlat az Ő eljárásáról későbbi újítási törekvésekre. Ennek a felfogásnak helyesbítése az, amit Szent Pál is mond: „Amit hajdan megírtak, azt tanulságul írták” (Róm 15,4). Jézus felszólítását erősíti meg ezzel, ki az utolsó vacsorán apostolai lelkére kötötte: „Példát adtam, hogy amit én tettem, ti is tegyétek meg” (Jn 13,15). Szent Ágoston ennek alapján mondja: Christi enim facta signa sunt – Krisztus tettei jelzések felénk.

Meg kell figyelnünk, hogy a gyökeresen újat hozó Jézus hogyan fog neki újító munkájához és hogyan végzi azt el. Itt ér bennünket a legnagyobb meglepetés. Mert azt gondoljuk, amiként Pasolini filme is elképzei, hogy egy forradalmi hévtől vezetve mint valami törő-zúzó hatalom lép fel. A csak fehérben-feketében gondolkodni képes emberi elképzezés valóban így festi meg, ahogy az Őszövetség és annak legnagyobb és utolsó képviselője, Keresztelő Szent János mondja: „Viperák fajzata!... A fejsze már a fák gyökerén van... Szórolapátja már a kezében, hogy rendet teremtsen a szérűjén, a búzát csűrbe gyűjtse, a pelyvát meg olthatatlan tűzzel elégesse” (Lk 3,7–17). Keresztelő Szent Jánossal szemben mennyire másként hangzik a Máté-idézte izajási szó Jézusról: „Ez az én szolgám... szeretett fiam, akiben tetszésemet találok... Nem vitatkozik s nem kiabál, szavát sem hallják a tereken. A megroppant nádat nem törí le, a pislákoló mécsbelet nem oltja el” (Mt 12,18).

A törvény alattvalója lett

Jézus a régi rendet jelentő törvényt megszüntetni jött, és azzal kezdte, hogy az „esendő és erőtlens elemek”-nek nevezett törvénynek „alvetette magát” (Gal 4,9,4.). Mint kisgyermek vállalta a beavatást és bemutatást, názareti éve alatt a föltűnés nélküli, zsinagógái áhítat-rendet, fölnőtt korban pedig az utolsó estéig a húsvéti áldozatot, a szokásos imámodokat. Noha többször mondja: Irgalmasságot akarok és nem áldozatot (Mt 9,12) – ismételtlen utasítást ad a poklosnak (Mt 8,4) is, a haragból kibékülőnek is (Mt 5,23) az előírt áldozat bemutatására. – Noha tudja, hogy „elérkezik az óra, s már itt van, amikor igazi imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát” (Jn 4,23), maga följár a templomba

imádkozni, megtisztítja azt a kereskedőktől, (jóllehet az áldozat bemutatását könnyíteték meg); sőt a hely szakrális jellegére annyira ügyelt, hogy „nem engedte meg senkinek, hogy valamit is keresztülvigyen a templom területén” (Mk 11,16). Pedig megint csak utalnunk kell arra, hogy tudatában volt annak, hogy „sem ezen a hegyen (Garizim hegye Szamariában), sem Jeruzsálemben nem fogják imádni az Atyát” (Jn 4,21).

Ez az alkalmazkodása Jézusnak a számára mit sem jelentő szokások sugallta „előírásokhoz”, legvilágosabban és legélesebben keresztelések jelentkezik. János prófétai szeme fölfedezi Jézus kegyelmi nagyságát, ezért mondja: „Nekem van szükségem a te keresztiségedre, s te jössz hozzám? – Jézus ezt válaszolja: „Hagyd ezt most! Illő, hogy megtegyünk mindent, ami elő van írva” (Mt 3,15).

Ha mindehhez még hozzávesszük, hogy Jézus tudatosan az ószövetségi „Írásokhoz” szabta magát nemcsak cselekedeteiben, de szóhasználatában is, akkor egészen kiteljesedik előttünk Jézus alázata. Igehirdetésének lezárásakor így összegzi működését: „Nem magamtól beszéltem, hanem aki küldött, az Atya hagyta meg, mit mondjak és mit hirdessek... amit hirdetek, úgy hirdetem, amint az Atya mondja” (Jn 12,50). Eredeti tehetségének és elgondolásainak nem teremt új stílust és új utakat, hanem az Ószövetség megjelölte módokon hajtja végre igehirdetői és megváltói művét.

A példabeszédek

Howy az újnak az akarását hogyan lehet egyébe ötvözni a régihez való ilyen arányú ragszakkodással, arra példabeszédei tudnak jól rávilágítani. Alapvető hasonlatának látszik a termés növekedéséről szóló. Csodálatos, és a példabeszéd szokványos értelmezéséhez nem vágó részletességgel mondja el, hogy a vetés és az aratás kezdő és végpontja között milyen forradalmian új alakú változásokon megy át ugyanaz a búzaszem: „Magot vet a földbe... a mag kicsirázik és szárbá szökken... A föld magától terem először szarát, aztán kalászt, majd telt szemet a kalászban. Mikor a termés beérik, rögtön fogja a sarlót, mert itt az aratás” (Mk 4,26–29). Kár, hogy ennek az evangéliumi példázatnak kifejtését a tanítványok nem kérdezték meg az Úrtól, vagy ha ki is fejtette, nem jegyezték föl. De nyilván nem ok nélkül sorolja föl Jézus, hogy az embertől (az Úrtól) elhíntett búzaszemnek (az Is-ten országának) van gyökér-élete, szár-élete, virágzó kalász-élete, teltkalász élete és érett kalász élete az aratásig, mikor is eredeti alakja visszatér. Más-más alakja van minden állomáshoz, szinte fölismerhetetlenségig különbözik a gyökér-szár-pelyva egymástól, szinte fölöslegessé és értéktelenné válik, de lényegesen szükséges mind a fejlődéshez; a búzaszemből ered mind, és szükséges ahhoz, hogy az aratás sikerüljön. A gyökérre-szalmára-pelyvára akkor is szükség van, mikor az életlendület már megállt bennük, és a teljes kalászt már csak tartják, hogy megérhessen.

A magvetőről szóló példabeszéd mutatja, hogy a kis részleteknek milyen hangsúlya van Jézus tanításában.

Egy másik hasonlata a szőlőtőről és a szőlővesszőkről majdnem ilyen részletes. Nemcsak a nemtermőket vágja le a gazda, de a termőket is (Jn 15,2) „megtisztítja, hogy többet teremjenek”. Igaz, ezt nem fejti ki részletesen, de tudjuk, hogy a termők megtisztítása kettős művelet: a rügyes ágak visszametszése, továbbá a futó- s hónalj-hajtások leszedése (kacsózás). Mindez arra hívja föl figyelmünket, hogy nem lehet mindent csak azért meghagyni, mert a szőlővesszőn van és abból burjánzik ki. Nem lehet mindent azért megtartani, mert a Lélekből fakad.

Ezt a két példabeszédet kiegészíti egy harmadik, a kulcsárokról szóló, mely a régi és új ellentétét a tekintély és szabadság vonalára viszi inkább. Azért érdemes ezt megfontolni, mert az újító irányzatok rendszerint a tekintély megromlásáról beszélve indítják el mozgalmukat. Beszél a mi Urunk „a hü és okos kulcsárról, akit ura szolgálói fölé rendelt, hogy ha eljön az ideje, kiadja részüket az élelemből”. – Ezt megdicséri. „De ha a szolga azt mondja – folytatja tovább Jézus – Uram csak sokára tér vissza, és elkezdji verni a többi szolgát és szolgálót, eszik-iszik, meg részegeskedik, akkor ennek a szolgának az ura... olyan órában érkezik meg, amikor nem gondolja. Kegyetlenül megbünteti...” (Lk 13,42–46). Azért kell ezt megfontolnunk, mert sok új irányzat, sőt a legtöbb, azzal a kritikával lépett föl a történelemben, hogy az új áramlattal szembenálló egyház s annak vezetői megromlottak, mert – mint mondják – nem evangéliumi szelleműek: eszmevilágukban eltévedtek („csak sokára tér meg uram”), hatalmaskodásban élnek ki magukat („verni kezdi”) és az evilágiaság lesz úrrá bennük („eszik-iszik”). Érdemes megfigyelnünk, hogy a példabeszéd nem a sáfár elcsapását írja elő a háznépnek, még a reális vétkek esetén sem. Az ítéletet a vétkező vagy tévelygő kulcsárok felett a hazatérő úr magának tartja fenn.

Jézus mesterműve

Ahogy a példabeszédekben Jézus szembeállítja a régi törvényt és az új életet, úgy valósítja meg a két végtel harmoniáját gyakorlati életében. Ezt kell megfigyelnünk, és próbálni kell követnünk. Olyan forradalmi szenvedéllyel kell akarni az újat, ahogyan Jézus akarta. És ugyanakkor annyira tapintattal kell lenni a kialakult szokásokra, mint ugyancsak az Úr Jézus volt: Ez az igazi jézusi művészet.

Jézus az új élet elkötelezettjének tudja és mondja magát, de elárulja azt is, hogy tudatában van az emberi elesettségnek, mely lassan reagál az újdonság fellépésére. Az új bor és új tömlők példabeszédéhez hozzáfűzi és ezzel mintegy lezárja ebbeli felfogását, mikor így szól: „Aki óbort iszik, nem kíván újat inni, mert hisz 'Jobb az ó!' – (Lk 5,39). Jézus egész életében tekintettel volt erre az emberi gyöngeségre, mely minden újdonságtól irtózik. Elég magunkba nézni, mennyire felháborodunk, ha egy villamosmegállót odébb tesznek, vagy az utcánkat felbontják. Der Mensch ist ein Gewohnheits-Tier, a szokások rabja az ember. Ezért Jézus úgy akarta behozni az újat, ahogy a búza növekedésében az egymást váltó formák szinte forradalmi új változásai követik egymást, és mégis megmaradnak egy-azon búza közösségében.

Mi azzal szoktuk elkövetni a hibát, hogy egy-egy Jézustól eredő megnyilatkozást kiragadunk, – és az a kiragadott részlet valóban forradalmi fogalmazású. Ezért szokták Jézust több oldalról is forradalmárnak nevezni. Am tudnunk kell azt is, hogy Jézus forradalmár volt a forradalmárok köntöse és póza nélkül, mint ahogy hős volt a hősiesség gesztusai nélkül. Az biztos, hogy vérfagyasztóan hangzanak „Jaj” szavai az írástudók ellen, de gondoljuk meg azt is, hogy mindez egy lakomán hangzik el, melyről nem ugrálnak fel a farizeusok és tüntetőleg nem hagyják el a vendéglátó farizeus házát. Sőt – bár „felháborodtak” – csak alamuzsi kérdéseket vetnek föl neki (Lk 11,54). És hiába feszül annyira a helyzet, hogy „alattomban figyelték, hogy ellessenek valamit, aminek alapján vádat emelhetnek ellene,” mégsem tudnak komoly vádatok fölhozni. Hamis tanúkhöz kell folyamodniok. Végül is önvallomásáért ítélik el. És annak ellenére, hogy kemény vitákat folytatott az írástudókkal a szombatról, a rituális tisztaságról, „mégis még a tanács tagjai közül is sokan hittek őbenne” (Jn 12,41). Amit bizonyára nem tettek volna, ha magatartásában annyira forradalmi lett volna.

A gazdagokkal szemben gyökeresen a szegények pártjára áll. Ismét vészesen hangzanak jajszvavai a gazdagok felé, és hirdeti tanúságtevését a szegények mellett. De ebben is meg kell csodálnunk Jézusnak utólérhetetlen módszerét. Hiszen tüntetések és tömeg-lelkésedések voltak nem egyszer körülötte (a csodás kenyérszaporítás után, bevonulásakor), Pilátus mégsem találta bűnösnek semmiben sem, noha vérengző volt és az evangéliumból is hallunk hírt „azokról a galileabeliekről, akiknek vérért Pilátus az áldozat vérével vegyítette” (Lk 13,1).

Ha Jézus törő-zúzó forradalmi magatartással akarta volna behozni azt az újat, amit végül is elhozott, elképzelhetetlen, hogy ne lett volna valamilyen formában utánzója a későbbi évtizedekben. És ugyancsak elképzelhetetlen az első keresztényeknél az a szívós ragaszkodás a törvényhez, – annyi isteni beavatkozás (Szamaria, Kornéliusz-féle látomás) után is. Még az apostoli zsinat után majd tíz évvel is ezt mondják Pálnak: „Látod, testvér, hány ezren vannak a zsidók között, akik megtértek, de azért buzgóan tartják a törvényt” (ApCsel 21,20).

Jézus tapintata a kialakult és idejétmúlt vallásos szokásokkal (= törvény) leginkább Pállal kapcsolatos viselkedésében tündöklök. Kegyelmeivel lesújítja a damaszkuszi úton, de a zsidóságból nem emeli ki rögtön. Pál ugyanis vallomása szerint mindjárt megkapja a parancsot, a pogányok megtérítésére („akikhez küldelek” ApCsel 26,17), mégis arabiai tartózkodása után Damaszkuszban a zsidóknak hirdeti Jézust. Három jeruzsálemi év után még mindig nem megy a pogányokhoz, hanem a zsidóknak hirdeti Jézust, aki végül is látomásban szólítja fel, hogy hagyja el Jeruzsálemet. De még Jézussal is vitába száll: „Uram – feleltem – tudják rólam, hogy én voltam, aki... börtönbe vetettem azokat, akik hittek benned... De ő azt mondta: Csak menj, mert én messzire, a pogányok közé küldelek” (ApCsel 22,18–21). És még mindig nem indul el az Úr nyílt parancsára sem, hanem lemegy Tarzusba, szülőházába, ahol csak 5–6 év múlva „akad rá Barnabás, és elvitte Antiochiába” (ApCsel 11,26). Így indul el arra az útra mintegy nyolcvévi késedelem után, amire Isten „születésemről fogva kiválasztott” (Gal 1,15). Milyen nehéz volt megtenni azt a nagy lépést a hagyományos (zsidózó) kereszténységből az egyetemes ember-szolgálatra?!

De azután kérdezhetjük, hogy ez a robbanó erejű Szent Pál, aki leírja: „Meghaltatok a törvénynek” (Róm 7,4) és a törvény holt cselekedeteiről beszél, honnét veszi, ha nem Krisztustól, azt a tapintatot, amivel a különböző lelkiismereteket kezeli?! „Karoljátok fel a

Jézus titka

hitben gyengét... Némelyik azt hiszi, hogy mindenfélét ehett, az aggályos azonban csak zöldségfélével táplálkozik... Van, aki különbséget tesz a napok között, a másik meg minden napot jónak tart. Aki tekintettel van a napokra, az Urért teszi, aki meg eszik, az Úrra való tekintettel eszik... Aki viszont nem eszik, az Úrra való tekintettel nem eszik, és ő is hálát ad az Istennek" (Róm 14,5). Az elméletét is megadja eljárásának: „A törvény alatt rendeltek között a törvény alárendeltje lettem – noha magam nem vagyok a törvénynek alárendelve – csakhogy megnyerjem azokat, akik a törvény alárendeltjei... A gyöngék között gyöngé lettem, hogy megnyerjem a gyöngéket. Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit üdvözítsek. Mindezt az evangéliumért teszem, hogy nekem is részem legyen benne" (1Kor 9,20). Kiérződik e szavakból, hogy minek nem szabad hiányoznia egyik oldalal sem a régi és új egymással szemben álló táborában: a szeretetnek. Ha a szeretet hiányzik, semmit sem ér a prófétáló tehetség, minden titkok és tudományok ismerete, a hegyeket mozgató csodatevés hatalma (1Kor 13).

Szent Pál tehát átvette Jézus felfogását a régiről és újról, a külsőről és a belsőről. „Ezt meg kell tenni, azt nem szabad elhagyni” – mondja Jézus a farizeusoknak (Mt 23,23), mert „az alkotta a külsőt is, aki a belsőt” (Lk 11,40).

Van Jézusnak egy titokzatos kijelentése, ami rávilágít problémánkra. Ezzel zárja le példabeszéd-sorozatát: „Minden írástudó, aki jártas a mennyek országának tanításában, hasonló a házigazdához, aki kincseiből újat és régít hoz elő” (Mt 13,51). Ez nem a gyarló középszerre való fölhívás, sem nem az ötven százalékra való kiegyezés, hanem az az isteni bravúr, mely úgy tud öreg lenni, hogy fiatal, és úgy tud friss lenni, hogy megőrzi a réginek értékeit. Ahogy az elvetett s kikelő búzaszem radikális formaváltásokon keresztül életegységbe tudja olvasztani a közbülső fejlődési fokozatokat, és feladatot kapnak a már nem élő lépcsők is anélkül, hogy megállítanák az újat, valahogy így kellene elképzelnünk az életet az egyházban is. Ám a történelem igazolja, hogy nincs így. Micsoda küzdelmek folytak le és – tanúi vagyunk – folynak le a régi és új irányzatok között. De ezt is tudomásul kell vennünk. Hiszen Pauler Ákos filozófusunk szerint a konkrét ember mindig a végleteken jár. Ugyanakkor azonban törekedni kellene rá, hogy átvegyük Jézus szemléletét. Jézus minden parancsánál áll az, amit a gazdagsággal kapcsolatban mondott: „Embernek ez lehetetlen, Istennek azonban minden lehetséges” (Mt 19,26).

És ha a gyökerére akarunk nézni, hogy miben rejtőzik Jézusnak ez a bravúros magatartása, azt kell mondanunk, hogy a rejtély kulcsa nagy ember-tisztelete. Sajnos, eléggé elkopott az az igazság, amire egész kereszténységünk fölépül, hogy ti. „Úgy szeretete Isten a világot, hogy egyszerűt Fiát adta oda” (Jn 3,16). Ebben az egy mondatban egyszerre benne van annak értékelése, ami van, – és a felhívás az új, a legmagasabb életre. Ennek a gyökeres alapelvnek aprópénzre váltása jelentkezik Jézus kijelentésében: „Aki fel tudja fogni, fogja fel” (Mt 19,21) – de a szamaritanusok visszautasító magatartásán háborgó apostolok lecsendesítésében is (Lk 9,55).

Przywara szedett össze gyönyörű részeket Newmantól a „reverent zeal”-ről (Synthesis 253). Senki sem buzgólkodott annyira a világ megváltoztatásáért, mint az Úr Jézus; viszont senki sem tisztelte annyira az emberek szabadságát, mint Ő; akkor is, ha nem akartak megváltozni vagy csak lassan akartak megváltozni. Bennünk emberekben – konzervatívokban és haladóknak egyaránt – inkább a „zèle amer” él, a keserű buzgalom, mely törve-zúzva, ellenségeskedve és nagy mozgásokkal akar változtatni vagy megmaradni. E keserű buzgalomról ír bölcsen egy helyen Garrigou-Lagrange.

Krisztus megváltói művéhez nemcsak lelkes beszédei és átizzott imái tartoznak hozzá, de magzat-létének és názáreti életének nagy szótlanságai is. És nemcsak a szenvedéstörténet imponáló mozzanatait tette kegyelemárasztókká, de háromnapos sírbafekvésének szinte megfagyott mozdulatlanságát is. A Titokzatos Testben továbbélő Krisztus megváltó erőit sugározhatja e világba egy-egy elhalt törvény, szokás vagy tanítás mozdulatlansága éppúgy, mint a Titokzatos Testben beszélő és színéváltozó Krisztus új távlatokat nyitó, prófétái látomásai.

És persze megváltói erőket sugárzott újjátsaival is és megtartásaival is. Ma is ez a krisztusi megváltás árad bele a világba az újjítókon is, a konzervatívokon is, csak nem a krisztusi kiegyensúlyozottsággal. Rá kellene ébrednie mindkét oldalnak, hogy mi hiányzik belőle. Mert az újjítókból a krisztusi tisztelet hiányzik a múlt iránt, a konzervatívok képtelenek elfogadni, hogy az egyház „semper reformanda”, az egyháznak mindig meg kell újulnia, mert a megállás a halált jelenti számára.

Azért ha végül föltesszük a kérdést: a Biblia az újjítás oldalán van-e vagy a megtartás-

sén, a katolikus köztözpárral kell felelni: nemcsak újítás, de megtartás is; vagy nemcsak a megtartás, de az újítás is a Biblia álláspontja, mert mindenekelőtt isteni értékek és megváltó erők vannak.

Ebben a krisztusi nézőpontban kellene az ökumenizmust is nézni papnak és hívőnek egyaránt, ami nem más, mint az egyetemességre törekvés. Tehát a nem hívőkkel, a nem keresztény-vallásokkal, a nem egyesültekkel való párbeszédben csakúgy, mint az egyházon belül jelentkező különböző (és valljuk be: szakadással fenyegető) irányzatokkal kapcsolatban egyaránt. És ha az ember ezzel a krisztusi kiegyensúlyozott szemlélettel gyakran nem is találja magát szemben, a katolikus hívő nem tagadhatja meg magát, törekednie kell rá, hogy a krisztusi egyetemességet elsajátítsa. Akár konzervatív legyen valaki, akár haladó, az igazság krisztusi szeretete és az igazság krisztusi szolgálatának alázata kell, hogy lelkében megteremtse a krisztusi egységet és teljességet.

Gál Ferenc

BETŰ, SZELLEM, KARIZMA

A címben kifejezett három tényezőre minden közösségnek szüksége van valamilyen formában, ha maradandó és életképes akar lenni. Kell valamilyen alapszabály, amely biztosítja az egységet és megjelöli a célt. De a szabályt mindig konkrét helyzetekre kell alkalmazni, s a döntés feltételez valamilyen szellemi megértést, beállítottságot, amely az egyedi helyzetet összhangba hozza a kitűzött céllal és a közösség érdekével. Végül a közösség életéhez elmaradhatatlanul szükséges valamilyen lelkesedés vagy legalább is felelősségérzet, amely azt sugallja, hogy itt az én javamról és mások javáról van szó.

A kereszténység úgy értelmezi magát, mint amit Isten közvetlen, történelmi beavatkozása hozott létre és tett intézményessé. A tanítás, a vallási tartalom megörökítése lehetetlen lett volna írás nélkül. De gondoskodni kellett arról is, hogy ezt az írást mindenkor az Istentől akart szellemben magyarázza és élje. Végül ebben az isteni beavatkozásban meg kell látni az emberiség üdvének megvalósulását, vagyis semmi mással nem pótolható értékét, ezért annak elfogadásához, továbbadásához és megvalósításához különös odaadásra, szeretetre és engedelmességre van szükség. Itt tehát a betű, a szellem és a karizma különleges jelentéssel bír. Krisztus a hiten keresztül igazi aktivitásra, sőt kreativitásra hívja fel az embert. Isten országát kell elfogadnia és megvalósítania, de mindig abban a tudatban, hogy „közösségben vagyunk Istennel és egymással” (1Jn 1,3). Az egyház tehát magába foglalja az isteni szót, a kinyilatkoztatást, annak mindenkorai értelmezését és az ember választát, a gyakorlati megvalósítást, amit a kegyelem, a személyes szabadság, a buzgóság és a bűn titka befolyásol. Ezért a kereszténység történeti képe eléggé hullámzó: a szentek mellett felsorakoznak a nyárspolgárok, a vértanúk mellett a közömbösek, a szellem hordozói mellett a kényelmesek. De ha megkérdezzük őket, mindegyik talál magyarázatot magatartására. A hitből is lehet egyéni ideológiát csinálni. Ez mutatja, hogy a Biblia betűje, a krisztusi szellem és a Szentlélektől kapott karizma összhangja mennyire nem könnyű, és mennyire szükséges.

Az ellentétek feszültsége

A kereszténységben a legalapvetőbb ellentét a Teremtő és a teremtmény, a véges és a végtelen, a természet és a természetfölötti jelenlétéből adódik. Az ember magában megéli az anyag és a szellem, a test és a lélek, a változó és a változatlan kettősségét. Azért minden adottságot ilyen feszültség alapján értelmezhet. Egy személy jelenlétének, munkájának, mozdulatának lehet értelme, jelentése. Külső tevékenysége sem más, mint a szellem uralma az anyag felett. A technikában azért van haladás, mert a gondolkodás új és új összefüggést keres az anyag és az erő között. A művészet is a gondolatot, a szellemet akarja érzékeltetni az anyag felhasználásával. A szellem emberének azt nevezzük, aki egyéniségével, szavaival, tetteivel a tudás, az alkotás és az erkölcs világába vezet.

Az üdvösség története azzal indul el, hogy a tehetetlen bálnyokkal szembeállítja a szellemi, élő, világfeletti Istent, az emberben pedig rámutat az Istentől teremtett lélekre, s érzékelteti, hogy az ember akkor veszi el célját, rendeltetését és erkölcsi értékét, ha „csupán test marad” (Ter 6,3). Az írásba foglalt törvénnyel szemben is rámutat arra az eszményi állapotra, ahol a törvény már az ember szívébe van írva (Jer 31,33). Jézus az

Ószövetség betűjét nem vetette el, hanem szelleme szerint értelmezte, s ezzel meghozta azt a teljességet, amihez a régi törvény csak bevezetés volt. Az a kreativitás, amelyet ő az Isten országába be akart vinni, már az evangéliumokban jelentkezik. Az apostolok ezt a teljességet magyarázták, és élményszerűen bemutatták, hogy Krisztus igája vonzó, az ő terhe könnyű. Azért tehetők, mert megértették Mesterük módszerét. Ő a lendület, az elkötelezettséget nem előírásokkal akarta elérni, hanem azzal, hogy az embert, mint szabad személyt szembesítette Istennel, mint megértő atyával. Az újdonság, amit ő hoz, nem tárgyi alkotásokban jelentkezik, hanem az ember életfelfogásában, céljában, mozgásában. Annak a környezetnek a vallási élete, amelyben ő működött, kimerült a törvény betűjének szigorú alkalmazásában, ezért nem hagyott teret az új kezdeményezésre és a személyes szabadságra. Jézus Isten gyermekeinek a szabadságát hozza. De ez csak úgy lehetséges, ha az embernek módja van reflektálni arra a kapcsolatra, amelyet Isten mint atya őbenne létesített a gyarló emberrel. Jézus csodálatos nagyvonalúságról tesz tanúságot, amikor felszabadítja az embert a betűrűgás terhe alól. Az egész teremts az emberért van, azért az ember nem lehet szolgálja sem a szombatnak, sem a tiszta és tisztátalan ételeknek, sem a szertartások mosakodásoknak, sem másféle tabunak. S ez a szabadság mégsem szabadosság. A világ dolgainak felhasználásában és az emberközi kapcsolatban egyetlen, kivételt nem ismerő szabály van: a szeretet. Nem a törvény betűjére kell nézni, hanem a személyes Istenre, ahogy ő az üdvösség történetében megmutakozott. Isten nem vizsgálóbíró, aki emberi aggyal kidolgozott jogrend alapján ítél, hanem atya, aki ismeri képességeinket, hajlamainkat, nehézségeinket. Ezért az ember üdvössége nem véletlen események függvénye, hanem Isten irgalmának és szeretetének ajándéka.

Jézus módszerében ott van az a meglátás, amit a modern személyiség-pszichológia tudományosan kezd kidolgozni. A személy kibontakozását meghatározza az a két tényező, hogy tudatosítani tudja-e azokat az *alapvető igényeket*, amelyek lelke mélyén meghúzódnak, és hogy elfogadja-e, illetve betölti-e azt a *szerepet*, amelyet az élet adottságai neki szántak. Jézus evangéliuma olyan Istenet rajzol meg, akinél megértést, bátorítást, biztonságot lehet találni, még a bűn és a halál veszélyében is, továbbá olyan szerepet tudatosít bennünk, amelyet fiatal és öreg, erős és gyenge, egészséges és beteg be tud tölteni. Ő egész életével és tanításával kifejezte, hogy az igazságra, boldogságra és életre vonatkozó igényünk a transzcendens világba nyúlik, ezért csak a természetfölötti világban találhatunk rá választ. A szerepet is úgy jelölte meg, hogy az túlnő a földi szerepeken. Az embernek úgy kell a társadalom tagjának, dolgozónak, férjnek, feleségnek, gyermeknek vagy szülőnek lenni, hogy egyben Isten gyermeke és személyes partnere legyen. Jézus azzal a küldetéssel bízta meg egyházát, hogy erre a szerepre tanítsa az embereket, illetve hogy ebbe a szerepbe öltöztesse be őket. Az evangélium, az egyház és minden egyházi intézmény arra való, hogy ezt az Istennel való közvetlen szembesítést szolgálja.

Az apostolok valóban úgy látták feladatukat, hogy az evangélium hirdetése által Krisztus *tanítványává* kell tenni az embereket (Mt 28,19). A középkorban már Szent Tamás azt tanította, hogy az egyház által megfogalmazott dogma is a magát kinyilatkoztató Istenre mutat, nem pedig saját magát akarja magyarázni.¹ Az egyház alapvető liturgiája, a kenyértörés kezdettől fogva az Úr halálának és feltámadásának emlékezete (1Kor 11,26), nem pedig az emberek által kigondolt imádási vagy megszentelődési forma. Az erkölcsi szabályok bevezetője pedig az volt, hogy a hívő Krisztus lelkületével tevékenykedjék (Fil 2,5). Az apostoli egyház tehát meg volt győződve, hogy Krisztusban a személyesség, az élet, a szellemiség jelent meg, aki mert ilyen kijelentést tenni: „A lélek az, ami élte, a test nem használ semmit. Hozzatok intézett szavaim lélek és élet” (Jn 6,63). Vagyis, ami testnek, anyagnak, külsőségesnek látszik az ő evangéliumában, annak mindnek megvan a természetfölötti és szellemi jelentése, tartalma.

Ez az apostoli egyház mégis rájön arra, hogy ha Krisztus művét állandósítani és minden nemzedék számára hozzáférhetővé akarja tenni, akkor a betűhöz, az íráshoz kell folyamodnia. Az a Szent Pál is ír, aki egyébként kijelenti, hogy „a betű öl, a lélek pedig életet” (2Kor 3,6). Az egyházban is megszületnek az Újszövetség könyvei, a keresztségi hitvallások, a liturgikus előírások, a fegyelmi törvények, a zsinati határozatok és a pápai döntések. Ezeket azután értelmezik, magyarázzák, alkalmazzák a hely és az idő követelményei szerint. Kialakul az egyházi teológia is, a maga irányzataival, iskoláival, s így akarja kiszélesíteni azt a horizontot, amelyet a hit ad az egyháznak. A teológia azonban hol a hagyományra hivatkozik és bizonyos merevséget képvisel, hol pedig haladni akar és azt a látzatot kelti, hogy elszakad a hagyománytól. Azonkívül az egyházban az apostoli tekintély folytatódik a tanítóhivatalban, mely végső fokon döntésekkel és előírásokkal érezteti jelenlétét. Így a betű és a szellem kettőssége az egyházban is mindig jelentkezik. Az Ószövetséghez viszonyítva azonban megfigyelhető egy lényeges különbség. Ott a megokolást mindig visszavezették erre a megállapításra: *Írva van...* Az egyházban azonban mindig

tudták, hogy az írott betű és az Isten szava között különbség van. Nem hiányzott a meggyőződés, hogy a mérték az Isten szava, ahhoz kell visszamenni, nem a Szentírás betűjéhez. De a probléma megmaradt, mert el kellett dönteni, hogy az Isten szava hogyan viszonylik a Szentírás betűjéhez, és hogy a betűből ki olvassa ki a kinyilatkoztatott szót. Az egyházi tanítóhivatal a Szenlélektől kapott karizmára a krisztusi felhatalmazásra hivatkozott és a hagyományra támaszkodva követelte magának az irányítás jogát. Ezt az egyház elvben el is ismerte, de a tévtanok, a szakadások és a korszerűtlen intézkedések igazolják, hogy az igazság keresésének, az Isten akaratához való igazodásnak küzdelmes emberi útja megmarad. Minden kornak feladata marad, hogy a betűt, a szellemet és a karizmát összegegyeztesse.

Az összhang keresése

Jacob Kremer bécsi biblikus teológus nemrég hatalmas tanulmányban fejtette ki, hogy Szent Pál a maga idejében mit akart mondani előbb idézett kijelentésével: a betű öl, a lélek pedig életet.² Az apostol azt tanúsítja, hogy az élő egyház egyaránt ki van téve a betű beszűkítő hatásának és a Szentlélek szabadságot, lendületet sugalló hatásának, s ha a megváltás munkálója akar lenni, akkor jogi kötelezettségei mellett nem szabad elfelejtenie a karizma áldásairól. Pál apostol azonban az Őszövésséggel szemben még az új kinyilatkoztatás szócsöve volt, ezért nála a szabadság szélesebb körben érvényesült. Az egyház már olyan kinyilatkoztatást kapott, amely az apostolok korával lezárult, s amelyet az egyház csak egyetemes hitében hordoz tévedhetetlenül. Ezért egyes esetekben az értelmezés nehézségei fájdalmasan jelentkezhetnek. Yves Congar rámutat arra, hogy a kereszténység lényegében áthagyományozott vallás, hiszen konkrét történelmi előzményekre épül.³ De az eredeti intézményt később mindig sajátos kulturális, gondolkodási és nyelvi formák között élék meg. Az egyház a maga örökségét különféle viseletekbe öltözteti. Tagjai között vannak hősök és nyárspolgárok, veteránok és megalkuvók, engedelmesek és kritizálók, nagy szellemek és korlátozott egyének. Ugyanez áll a vezetőkre is. A világ felé való fordulás, a kor szellemével való birkózása sem egyforma. Itt elég összehasonlítani a 18. és 19. század egyházát korunk beállítottságával. A régi monolitikus egység helyére lépett a különbözőségek feszültsége és a gazdagság keresése. A feltétlen rendszer ereje megdőlt, mind a teológiában, mind a filozófiában. Az élet sokrétű, ma nemcsak a tanítás, hanem a hit hallgatóját, az embert is elemezzük, s így tekintünk vissza az elmúlt századok kereszténységére is.

A kereszténység és az egyház önmagában abszolút igényű: az ember személyes életét és végső célját tekinti, nem pedig ezt vagy azt földi igényei vagy jogai közül. Ezért valójában minden kor és minden kultúra a magáévá teheti. De az ember az abszolút érvényű kereszténységet is megélheti partikuláris módon. A történelem igazolja, hogy helyell-közel a társadalomban és az államban ideológiai célt is betöltött: az uralkodó kultúra érték-skáláját irányította vagy a berendezkedést szakralizálta. A rend és a nyugalom öre akart lenni, s Isten országát külsőleg is konkretizálni akarta. Ezek a vonások kimutathatók mind a katolikus, mind a protestáns „államvallásokban”. A következmény aztán, főleg az európai kereszténységben a polgári világnézet és vallásosság lett, ami sok esetben nyárspolgári vallásosság képét is mutatta. Ennek a polgári világnézetnek a kritikáját Karl Barth kezdte meg⁴, s utána sokan folytatták, nem egyszer a Marx-féle valláskritika bevonásával. Elágazásai között lehet találni a teológia társadalomkritika szerepét, a politika teológiáját, a felszabadítás teológiáját stb. Barth abban látja a vallási tanítás ideologizálását, hogy az ember az evangéliumot saját hasznára akarja fordítani. A rend, a fegyelem, az önvédelem fenntartására, terveinek, sikereinek, hírnevének gyarapítására. Amit Isten kinyilatkoztatott, arra az ember nem néz fel, hanem lefoglalja magának, titkait meg akarja oldani, kedve szerint alakítja, vagyis olyan vallást készít, amely nem hoz neki kellemetlenséget, s amelynek birtokában igaznak, gazdagnak, biztosnak érzi magát. Isten az emberi berendezkedés védője és az életforma szentesítője lesz. Ebből érthető, hogy az újkori missziós tevékenységek akárhányszor szétvert régi kultúrák romjain az „európai kereszténységet” akarta felépíteni.

Valóban a törvény és a lelkület összefüggésében mindig könnyebb volt szabályokat alkotni, vagy a meglevő előírásokat tovább bonyolítani, mint az embereket személyesen elvezetni Isten szeretetére és az önkéntes gyermeki hódolatra. Nem hiányoznak a példák arra vonatkozólag sem, hogy a törvény szigorát éppen ott emlegették legtöbbször, ahol hiányzott a radikális evangéliumi szellem, amely bízott a kegyelemben és a szeretet erejében.

A jel és a jelentés vonalán sokszor veszélyt jelentett a szertartások és a külsőségek szaporítása. Krisztus a kegyelmet jelekhez, egyházi cselekményekhez kötötte, de nem mentesített a hit követelményétől és a lelkület formálásától. Ezek nélkül a cselekmény inkább csak

a varázslat benyomását kelti. Ahol pedig a vezetők nem Krisztus nyomában járó pásztoroknak, hanem csak a hatalom birtokosainak mutatták magukat, ott elkerülhetetlen volt az öszeütközés a szeretet és az engedelmesség között.

Az azonosság és a fejlődés vonalán is akadt elég eltolódás. Az egyháznak meg kell őriznie lényegét, tanítása, kegyelmi rendje, belső struktúrája csak az lehet, amit Krisztustól kapott az apostolokon keresztül. De ugyanakkor figyelnie kell az idők jeleit is, hiszen a mindenkori ember üdvösségét kell munkálnia. Az evangéliumot úgy kell hirdetnie, hogy minden nemzedék lelkében visszhangra találjon. A túl konzervatív és a túl radikális egyformán valamilyen általa felállított betűhöz ragaszkodik, nem Krisztus szelleméhez.

Ma az evangélium dokumentálását, főleg az ifjabb nemzedék körében, megnehezíti a misztérium-érzék hiánya. A természettudományos gondolkodás módszerét át akarják vinni a természetfölötti dolgokra is. Azonkívül ma már az emberi kultúra széles körben magává tette a kereszténység eszméit, főleg az erkölcsiség, az emberi méltóság, az emberi jogok, az igazságosság és a szeretet követelményei terén. Ezért sokan úgy látják, hogy lehet keresztény módon élni egyház nélkül is. Ennek olyan megfogalmazást is adnak, hogy Krisztus igen, egyház nem. Ennek oka az, amit ugyancsak Congar a mai pszichológia kifejezésével a „represszió-élmény visszautasításának” mond.⁵ A dogma, a törvény, a szabály, a tekintély csak terhet jelent, az evangélium Krisztusát ellenben lehet egyénileg értékelni és magyarázni, s akkor azért lelkesedem, amit magam találtam ki. A jellem nagyságát különben sem magasabb normákhoz való alkalmazkodásban látják, hanem abban, hogy őszintén kifejezzék azt, amit éreznek vagy gondolnak. Az egyház ilyen szabadságot nem engedhet meg, hiszen a múltból él; ott van a normája és a karizma forrása. De ugyanakkor a jövőbe tekint, s ez a jövő szintén meg van határozva, mint üdvösség, mint Krisztus képének magunkra öltése (Róm 8,29). Az egyházat mint a szintézis hordozóját és követelményét csak az fogadja el, aki megérti, hogy hagyományában mindig benne van a visszatekintés a kezdetre, a megtett útra, de ez a megtett út egyúttal mindig konkrét élet, fejlődés, történelem és a problémákkal való birkózás. Az egyház apostolisága sem egyszerűen az alapításnak, a kiindulásnak a megjelölése, hanem annak hangoztatása is, hogy ők a feltámadt Krisztus tanúi voltak, akiben az emberi élet megkapta a teljességét és egyetlen célját.

A karizmák nyomában

Karizmán a keresztény hagyomány mindig olyan kegyelmet értett, amely az egyéni megszentelésen túl Isten országáról kifelé tanúskodik, illetve ennek az országnak közösségi javait közli. A karizmák forrása a Szentlélek, aki a betűvel szemben a szellemi meglátást adja. Ma nemcsak divatba jött a karizmákra való hivatkozás, hanem tanúi vagyunk komoly keresésüknek és értékelésüknek. A termelésre alapozott civilizáció, amely az embert egyre jobban az anyag felé fordítja, ellenhatásként felkelti az eredetiség, a személyesség és a szellemiség utáni vágyat. Ahogy már a 2. Vatikáni zsinat megállapította, „új humanizmus születésének vagyunk tanúi, ahol az ember magát elsősorban testvérei és a közösség iránti felelősség alapján értelmezi.”⁶ Meg lehet figyelni, hogy főleg az ifjúság számára ma a szociális szerkezet szentjei lesznek az eszményképek, nem pedig azok, akik elvonultak a világtól. Ahogy Ernesto Balducci egyik cikkében megjegyzi,⁷ divat lett az evangéliumi radikalizmus is: a gyengék, a szegények, az üldözöttek jogaiért való kiállás. A faji megkülönböztetést, az igazságtalanságot, a kegyetlenkedést és a fegyverkezést egyenesen kihívásnak veszik az evangélium követelményeinek hangoztatására. Ma jobban imponál az olyan pápa, vagy püspök, aki meglátogatja a nyomornegyedeket, s ott hívja fel a világ lelkiismeretét a szociális igazságosságra, mint ha valami tudományos szociológiai fejtegetést és magasröptű buzdítást adna enciklikájában a felebaráti szeretetről. Ez a tevékenységre való orientálódás hozta azt is, hogy növekedett az evangéliummal fennálló közvetlen kapcsolat, de „Krisztus követésének” hagyományos, intézményes formái vesztek el vonásukból.

Ez az új humanizmus, ez a közösségre való ráirányulás jó alapja lehet a „magasabb karizmának, a szeretetnek” (1Kor 21,31). Csak a karizmát nem szabad összetéveszteni a forradalmisággal. Az egyház igazi üve mindig a szív megtérése, ami nem pusztán belső dolog, hanem kihat az egész életfelfogásra és tevékenységre. Ilyen benső átalakulás és meggyőződés nélkül az egyház reformjának és akármilyen új szellemiségének a hangoztatása üres csenqés marad. Ahogy Johannes B. Metz találóan hangoztatja,⁸ az egyházi élet krízise nemcsak akkor következik be, ha fáziseltolódásban vagyunk a kor követelményeivel, hanem akkor is, ha megelégszünk az elhiit hittel, az elképzelt reménnyel és az önelégült szeretettel. Hitem nem akkor van, ha tudomásom van az evangéliumról és panaszkodom amiatt, hogy mások nem valósítják meg, hanem akkor, ha én magam kiszolaáltatom magam Istennek, és tudom, hogy az elsőkből is lehetnek utolsók, az utolsókból első, vagy, hogy az életet az menti meg az örökkévalóságra, aki fel is tudja azt áldozni szolgálatban és az

eszmény követésében. Keresztény reménynek is csak azt lehet nevezni, amelyben a váráson kívül benne van a tudat, hogy minden feltámadáshoz valamilyen formában a keresztrágédiáján keresztül vezet az út. A karizmák azt fejezik ki, hogy a keresztyén életnek van messiási jellege, küldetése, közvetítő szerepe, de a búzaszemnek nem mindig kell meghalnia ahhoz, hogy megsokszorozza önmagát, illetőleg, hogy új életet teremjen.

A szeretet vonalán is tudomásul kell venni, hogy Krisztus szeretete nem pártatlan, jó-akarátú megértés volt. Neki is voltak kivételezettjei: a betegek, a szegények, a sírók, az igazság keresői, olyanok, akiket senki sem hívott, akikre senki sem gondolt, azok a Lázárok, akiknek nem jutott az asztalról lehulló maradékból sem, és azok a bűnbánók, akik lelki nyomoruktól megijedve keresték a kiutat. Egy szóval: kivételezettjei azok voltak, akik igazán rászorultak a szeretetre. De az elhagyatottat, a szegényt, az üldözöttet úgy kivételezte, hogy ő is megértse az Isten előtti felelősséget. Ő a szeretetével azt a jogot akarta biztosítani mindenkinek, amelyet a Teremtő biztosít s ami kijár minden embernek. Azóta a keresztyén szeretetben is benne kell lenni harmadikként Istennek, az igazságosság és a szentség birtokosának.

A jövő építése az egész emberi technikának és civilizációnak a jelszava lett. Az elméleti teológusok is sokat beszélnek a jövő egyházáról. A karizmák nem ebbe a kategóriába tartoznak. Az igazi karizma, és főleg a szeretet mindig azoknak a jelenére vonatkozik, akik elől a jövő valamiképpen el van zárva, akiknek igazában jelenük sincs. A karizmákról legtöbbször úgy gondolkodunk, mint feltűnő képességekről, amelyek kiforgatják az életet megszokott sarkaiból. Pedig közelebb jutottunk az igazsághoz és a valósághoz, ha a mesebeli emberhez hasonlítjuk, akinek a tündér megengedi, hogy három kérést terjesszen elé. Első kérése az, hogy adjon neki okosságot a másik kettőhöz. Csak a karizmák esetében az okosság nem nyárspolgári közepszerűség és zavartalanság, hanem az evangélium okossága, amely kifelé balgaságnak is tűnhet. A háttérben azonban az apostol megállapítása van: „Istennek a balgasága bölcsőbb az embereknél, és Istennek a gyengesége erősebb az embereknél” (1Kor 1,25).

Ma a karizmák értékelése és keresése újra visszatért az egyházba. Nem lehet tagadni azt sem, hogy ezek legtöbbször Krisztus karizmájának irányába mutatnak és kapcsolatosak a szeretettel: örömhírt vinni a szegényeknek, szabadulást a foglyoknak, látást a vakoknak, felszabadítást az elnyomottaknak és hirdetni az Úr esztendőjének örömet (Lk 4,18). A zsinat óta jobban keressük a világ evanagélizálásának módozatait, több hangsúlyt adunk a gyakorlati keresztyén tanúságtételnek, előtérbe lépett a szociális igazságosság szolgálata. Befelé is sokat emlegetjük a teológia megújulását, a tekintély szolgálati jellemeit, egymás terhének viselését, a múlt kööttségeitől való megszabadulást mind az aszkétikában, mind az intézmények életében. Egyet azonban nem szabad elfelejteni: a karizma nem azzal valósul meg, hogy beszélünk róla, a szükségességét hangoztatjuk, vagy összetévesztjük egyéni lelkesedésünkkel. Krisztusnak minden karizmája arra vonatkozott, hogy megtegye annak akarátát, aki őt küldte (Jn 6,38). Tanítása és csodái csak a bevezetést tartalmazták a megváltáshoz. A gonoszság hatalmát, a „világ fejedelmét” a kereszten győzte le, amikor áldozatul adta magát. Ezzel kapcsolatban Hans Urs von Balthasarnak van egy nagyon találó megjegyzése: „Krisztus nem engedte, hogy a legyőzött ellenség a hátsó ajtón újra bejőjjön”.⁹ Úgy kell ezt érteni, hogy karizmatikus lendületében sem tévesztette össze a saját akarátát az Atya akarátával. Tettei ezért voltak szentek, ezért hozták meg a kegyelmi rend győzelmét.

Ide jutunk akkor is, ha a karizmat a Szentlélek hatásának mondjuk. Iazé, a szél ott fúj, ahol akar (Jn 3,8), de a Szentlélek nem magától beszél, hanem Krisztustól kapja, amit közvetít (Jn 16,13-14). Mégpedig a keresztfeszített és feltámadt Krisztustól. Ez azt jelenti, hogy amikor karizmatikus világaosságot és erőt ad, abban nemcsak a rossz feletti győzelem ígérete van benne, hanem a felhívás, hogy valamilyen szempontból meghaljunk annak, amit a Szentírás a „világ” szóban összefoglal. Érdekes Szent Pál nyelve is. Nem azt mondja, hogy ahol a Szentlélek, ott a szabadság, hanem ezt: Ahol az „Úr” Lelke, ott a szabadság (2Kor 3,17). Csak azt lehet karizmának mondani, amiben Krisztus lelkiüete fejeződik ki. Ma, amikor az egyház életét a dinamizmus, a kísérletezés és az új megoldások keresése jellemzi, jó kutatni azt a módozatot, aminek segítségével a betűből az igazi szellemet olvashatjuk ki.

JEGYZETEK:

1. S. Th. 2/2 a.1, a.6. — 2. Begegnung mit dem Wort, Festschrift für H. Zimmermann, 219. — 3. Y. Congar, Concilium, 11, 1975. 421. — 4. Kirchliche Dogmatik. II/1, 156. — 5. Y. Congar, uo. 424. — 6. Egyház a mai világban, 55 — 7. Ernesto Balducci, Concilium, 11, 1975. 415. — 8. Johannes B. Metz, Concilium, 15, 1979. 308. — 9. Hans Urs von Balthasar, Internationale kath. Zeitschrift, 9, 1980. 339.

TEREMTŐ ISTEN — ALKOTÓ EMBER

Hosszú évszázadok folyamán alakult ki a választott népnek a „teremtő Istenbe” vetett hite úgy, amint azzal a Szentírásban találkozunk. Az ószövetségi Szentírás a héber „bara” = „teremteni” igét mindig csak olyan mondatokban használja, amelyeknek Isten az *alánya*. „Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet” (Ter 1,1). — A teremtésről szóló legrégebbi elbeszélés (Ter 2,4-25) az első emberpár megteremtését helyezi előtérbe: minden más csak az emberi élet feltételét, keretét szolgálja. Isten mintegy „kémzűves” módjára dolgozik. Műve tökéletes, de az ember bűne rendetlenséget és átkot hoz a jónak alkotott világba. A *papi elbeszélés* (Ter 1.f.) szélesebb képet fest a világegyetemről: eget és földet teremtő és az óskószból rendezett szépségű világot építő Istenről. Aki „szavával hoz létre mindent” (vö. Zsolt 148,5). Az isteni alkotás csúcspontja és koronája a saját képmására és hasonlóságára teremtett ember: „Isten megteremtette az embert, saját képmására alkotta, férfinek és nőnek teremtette. Isten megáldotta őket, Isten szólott hozzájuk: „Legyetek termékenyek, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá” (Ter 1,27k). Az ember tehát egyrészt az Isten-alkotta világnak egy része, szoros összefüggésben van vele, — de lényege nem merül ki a „csak-teremtettségben”. Öntudata, értelme, szabadakarata van. Tudja, hogy a személyes Isten műve és ez a tudat egyúttal alapja a saját, emberi *személyiségének*. Soha sem lehet „olyan mint az Isten” — hiszen ez az óskigyó kísértése (vö. Ter. 3,5), Isten kezében csak olyan, mint „az anyag a fazekas kezében” (vö. Jer 18,6; Róm 9,20k). Ám az ember még sincs csak passzivitásra, befogadására, tehetetlenségre ítélve és nem is csupán életszükségeit és ösztönei rabja. Mint „Isten képmása” az ember is végezhet — analóg értelemben vett — *alkotó munkát*: „Az Úristen vette az embert és Éden kertjébe helyezte, hogy művelje és őrizze” (Ter 2,15). — Az ember, mint férfi és nő: együtt Isten képmása, a benne rejlő isten-hasonlóságot a férfi és nő közti szerelméből fakadó teljes életközösség megvalósításával, az emberi élet továbbadásával, a föld megművelésével és meghódításával és lelki világa kifejlesztésével bontakoztatja ki. Alkotó munkája úrrá teszi a természet fölött. Szabad és független lény („majdnem isteni lénnyé tette, dicsőséggel és fönséggel koronáztad” — Zsolt 8,6) — egyúttal azonban Isten megbízottja, s áfára: Felelőséggel tartozik Urának. Sirák fiának könyve nagyon szépen értelmezi az ember Isten hasonlóságára való teremtettségét: „Az embert is földből teremtette az Úr... Felruházta őket *saját erejével, saját képmására teremtette őket*... Ő alkotta száját, nyelvét, szemét, fülét, s hogy gondolkodjék, szívet adott neki. Elöltötte őket érteni-tudással s megmutatta nekik, mi a jó, mi a rossz. *Saját maga szemét helyezte szívükbe*, hogy feltárja nekik művei nagyságát” (17,13,6–8).

A „*bölcsesség*”-irodalom még tovább mélyíti Isten tettének értelmezését. „Az Úr *bölcsességgel* alkotta a földet” (Péld 3,19). A megszemélyesített „*Bölcsesség*” Isten legelső műve (Péld 8.f.). A Bölcsesség jelen volt már a világ teremtésénél (Bölcs 9,9). — „Minden bölcsességnek az Úr a forrása” (Sir 1,1). A zoltárok szerzői Isten *megszemélyesített Szavának és Lelkének* tulajdonítják a teremtést (Vö. Zsolt 33,6; 104,30; Jud 16,14).

A *hellénista korban* már megtaláljuk a „*semmitől létrehozott világ*” gondolatát. A makabeusi szabadságharcok idején vértanúságot szenvedő edesanya így szól egyik fiához: „Gyermekem, kérlek, tekints az égre, és nézz a földre és mindarra, ami rajta van! Gondold meg, hogy *Isten semmitől teremtette*, és az emberi nem is ugyanígy keletkezett” (2Mak 7,28). Ezért hirdeti a Bölcsesség könyve: „a teremtmények nagyságából és szépségéből összehasonlítás útján meg lehet ismerni teremtőjüket” (13,5).

Az isteni teremtés azonban *nemcsak* a világmindenség *kezdeti* létrehozását jelenti, hanem a *világtörténelem irányítását* és ezen belül *Izrael népének kiválasztását* és sorsának gondja viselését (vö. Iz 43.f.). — Népük történetén elmélkedők, zoltárszerzők Isten teremtő csodái mellett Izrael népe érdekében végbevitt „nagy és csodás” tetteit is felsorolják (vö. Zsolt 135; 136.).

Végül az ószövetségi Szentírás Isten teremtő, gondviselő és történeti nagy tetteit egybe-kapcsolja a „*végző üdvözítéssel*”. Izrael megtérése „új dolog lesz” (vö. 31,22), az „új Jeruzsálemben” a szabaddá vált nép paradicsomi boldogságban él (vö. Iz 65,18; Jer 31,35kk). Isten „új eget és új földet teremt” (Iz 65,17; 66,22.), és új szívet, új lelket teremt az emberben (vö. Ez 11,19; 36,25kk; vö. Zsolt 51,12).

„Mindent Általa és Érte teremtett” (Kol 1,17)

Az újszövetségi Szentírás átveszi a teremtő Isten gondolatát, — aki „létebe szólítja a nem létezőket” (Róm 4,17). Benne élünk, mozgunk, vagyunk (vö. ApCsel 17,28). Ő teremtette az egész világot (ApCsel 14,15; 17,24; Jel 10,6!). — Új gondolat viszont, hogy Isten mindent

Jézusban, Jézus által és Jézusért teremt. Ő az egyetlen Úr, „aki által minden van és mi is általa vagyunk” (1Kor 8,6). Jézus Krisztus bölcsessége” (1Kor 1,24), „dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása” (Zsid 1,3), a „láthatatlan Isten képmása és minden teremtmény elsőszületője” (Kol 1,16). Benne áll fenn minden (Kol 1,17). Mint Isten Szava, Ő az igazi világosság, aki minden embert megvilágít (Jn 1,9). „Általa lett a világ” (Jn 1,10).

Krisztusban új teremtés kezdődött. „Mindenkinek, aki Krisztusban van, új teremtmény” (kainé ktízisz) (1Kor 5,17). (Krisztus) „mint békeszerző, a két népet magában eggyé, új emberré teremtette” (Ef 2,15). Jézus Krisztusban a teremtés, megváltás és megszentelés isteni műve egymásba olvad. Átfogja, áthatja a múltat, jelent és a jövőt is. „Akkor a trónon ülő megszólal: *‘Lásd újra teremtek mindent!’*” (Jel 21,5). „Az Ő (Isten) alkotása vagyunk, Krisztus Jézusban jótettekre teremtett minket; ezeket Isten előre elrendelte, hogy bennük éljünk” (Ef 2,10). Jézus az „új Ádám” (vö. 1Kor 15,21.45; Róm 5,12.18). Ő a „mindenség Örököse” (Zsid 1,2; 2,6–9), és ha „elérkezik az idők teljessége, (Isten) Krisztusban, mint Főben újra egyesít mindent, ami a mennyben és a földön van” (Ef 1,10). *‘Lelkét közli az emberekkel, hogy megújítsa, új emberré tegye őket (vö. Róm 8,14–18), akik „Krisztust öltötték magukra” (Gal 3,26–28).*

Jézus Krisztus hozza el a megváltás teljességét: *testünk és az egész természet teljes megváltását* (vö. Róm 8,23k), amikor „új eget és új földet teremt” (2Pt 3,13; Jel 21,1), ahol Isten együtt lakik az emberekkel, nem lesz semmi szenvedés, bánat. Ekkor „Krisztus átadja az Istennek, az Atyának az uralmat... Ha majd minden alá lesz neki vetve, maga a Fiú is aláveti magát annak, aki mindent alávetett neki, *hogy Isten legyen minden mindenben*” (1Kor 15,24.28).

Jézus új örömhírt hoz

Már a Teremtés könyve is jó hírt hozott: „Isten látta, hogy mindaz jó, amit teremtett. Ime minden jó volt” (1,31). Teremtése középpontjába Isten az embert helyezte. *Jézus személyében találkozik és egyesül* legszorosabb kapcsolatban Isten és ember. Megkeresztelkedésekor ez a szózat hangzik: „Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik” (Mt 3,17). „Az Újszövetségben... a héber „bara” (teremteni) igének Isten, illetve Krisztus teremtő-közvetítő tevékenységének jelzésére a „ktidzó” (teremteni, alkotni) ige felel meg... , amely inkább szellemi és akarati aktust fejez ki, és Isten mind az első teremtés kezdeményezője (Róm 1,20), mind az új teremtés létrehozója (2Kor 5,17; Ef 2,15). Az Ő teremtő tevékenységének köszönheti a világ és az ember nemcsak múltját és jelenét, hanem jövőjét is... Ezért Isten teremtő tette minden esetben üdvösséget szerző mű is” – írja Jürgen Ziemer (Schöpferische Tätigkeiten, Vom Schöpfergott und vom schöpferischen Menschen, Leipzig, 1976. 16 o.).

A TEVÉKENY JÉZUS tudja, hogy Isten nem hagyja magára, „mert ami tetszésére van, mindig azt cselekszem” (Jn 8,29). Jézus tevékenysége teljesen belesimul mennyei Atyja munkálkodásába. „Atyám mindeztideig munkálkodik és én is munkálkodom!” (Jn 5,17) Jézus nem elégszik meg csupán az imával, a csendes szemlélődéssel, a világ zajából való elvonulással, a tétlen várakozással, hanem *cselekszik!* – Ténylegesen segít, amikor fogytán van a bor a kánai menyegzőn (Jn 2,1–11), amikor a jerikói úton egy vak ember kiáltott utána (Mk 10,46–52). Kafarnaumban és Jeruzsálemben a betegek egész sokaságát gyógyítja meg. Meggyógyítja a vérfolyásos asszonyt, feltámasztja Jairus halott kislányát (vö. Mk 5,21–43 par). Valóban körüljárta, jót cselekedve, és elmondhatta magáról: „Lát-hattatok, mennyi jót vittem végbe Atyám erejéből” (Jn 10,32).

JÉZUS TETTEIVEL SEGÍT MÁSOKAT A JÓRA. Más embert jóra nevelni: nagy művészet. Arra kell elszítenie, hogy az ember „azzá legyen, ami” – amivé lenni legszebb feladata, legszentebb kötelessége és legnagyobb boldogsága is. Jézus személyes kapcsolatok épít ki maga körül, vonzásával, személyes varázásával felébreszti a lelkek mélyén szunnyadó lehetőségeket, felemel a bűnből, elindít a jó úton, átsegít a holtpontra és új kezdeményezésre ösztönöz. Másokat jóra indít halk szóval, átható tekintettel, egyénisége kisugárzásával; kapkodás és sietség nélkül, nagy gesztusok és üres frázisok nélkül: így alakítja az embereket. Így segíti el a lelki újjászületésre Zakeust, Nikodémust, a bűnös nőt, a házasságtörésen ért asszonyt, a meggyógyított bēna embert, a samariai asszonyt, Péter apostolt, a jobb latort – és még megannyi más embert. *Példabeszédekében* is előszere-ttel alkalmazza az emberi munkákat: beszél a magvetőről, a kenyéret dagasztó asszonyról, elveszett bárányát kereső pásztorról, a gyöngykereskedőről, a halakat válogató halászokról, arató munkásokról. A minákról és a talentumokról szóló példabeszédek arra figyelmeztetnek, hogy mindenki használja fel jól Istentől kapott „talentumait”: Pénzét, idejét,

tehetségeit, lehetőségeit; ne ássa el, hanem gyümölcsöztesse és kamatoztassa embertársai javára – vállalva a kockázatot is. Az utolsó ítélet leírásánál az irgalmasság „testi cselekedeteit” saját magának tett szolgálatként értékeli, – illetve annak elmulasztását Vele szemben elkövetett mulasztásnak veszi és ezzel tevékenységre serkent (vö. Mt 25,31–46).

Jézus az apostolokból is jellemes egyéniségeket nevel: a vámos Lévíből lesz Máté, a heves vérmérsékletű Simonból az egyházat építő Péter apostol. A villámot kívánó, türelmetlen Zebedeus-testvérekéből nevelődik Jakab és János apostol, a názáretieket lenéző Nátánélból Bertalan apostol, a hitetlenkedő Tamásból a hívő apostol, a csüggeteg emmauszi tanítványokból Jézus feltámadásának „lángoló szívű” hirdetői. A földi-politikai Messiást váró emberekből Jézus eszméit terjesztő, érte vértanúhalált haló hősokeket nevel.

JÉZUS A BOLDOGABB JÖVŐT FORMÁLJA TETTEIVEL. Az embereket nem leigázni akarja, meghódítani, nem azt akarja, hogy neki szolgáljanak, hanem Ő szolgál és életét adja másokért (vö. Mk 10,45). A teremtő cselekvés egyik sajátos jellemzője ez, hogy bizonyos esetekben nem tör előre, hanem háttérben marad, visszavonul, teret enged másoknak. Isten „visszavonul” az Éden-kertből, hogy teret adjon az ember alkotó kezdeményezésének és próbára tegye. Keresztelő János ezt így mondja: „Neki növekednie kell, nekem kisebbednem!” (Jn 3,30). Majd Jézus is visszavonul, szenvedése keresztalála, feltámadása után „felmegy a mennybe”. Ez az *Isten alázata*. – „Jobb nektek, ha elmegyek’ (Jn 16,7). – Feltámadással és a Szentlélek elküldésével az *ígéretet a valósággal helyettesítem*. Nem csendesítem le többé a vihart. De Lelkem lecsillapítja majd, amikor ti technikáttokkal olyan hajókat építetek, amelyek dacolnak majd a tenger hullámaival” – írja *Jean Louis Segundo* a „Napjaink katekizisében” (Catéchisme pour aujourd’hui, Paris, 1973. I. 65. o.). – „Nem jövök többé vissza, hogy *kenyeret adjak* a tömegnek a pusztában. Mégis megteszem, amikor teremtő Lelkem – Aki bennetek lakozik – segít abban, hogy javítsátok a talajt és igazságosabban osszátok szét a föld javait. És ha – a szeretetnek ebben a művében – *szenvedni fogtok*, – én magam sem tudtam ezt elkerülni! – nem vagyok már többé *„köztetek*’, hanem *„bennetek*’, mint annak *a szeretetnek*, annak *a kreativitásnak*, annak *a munkálkodásnak a forrása*, hogy egyre hatékonyabban, egyre szolidárisabban szeressétek egymást. Én vagyok az, aki mindegyiketekben szenvedek, ha háborog a tenger, a száraz a termőtalaj, én szenvedek a nyomorúság és az elidegenedés miatt. Szenvedek a bajok miatt, miattatok és veletek. Nem szálltam volna egy hajóra veletek, ha nem tudnám, hogy ez a hajó eljut a kikötőbe. Egyetlen biztosítékot adhatok nektek: azt, hogy *veletek* vagyok ezen az úton”.

Ugyanakkor Jézus vállalja a kudarc kockázatát, hagyja Júdást a maga útján járni: nem kényszeríti rá erőszakkal akaratát. Az embereket formáló, nevelő szeretet megadja önmegvalósításuknak, önmaguk megteremtésének lehetőségeit, de „vállalja annak kockázatát is, hogy elhagyják vagy ellene fordulnak. A szabadságokat teremtő Szeretet szenvedést is vállaló szeretet” (*F. Varillon. L’humilité de Dieu, Paris, 1974. 121. o.*). A kísérletező ember szenvedése és kudarca nem csupán saját gyöngeségének következménye lehet, hanem Isten szeretetének kinyilvánítója is. „Ha Isten beavatkozva a világ menetébe, hogy ne tapogatódzunk a sötétségben, ne legyen semmi rendellenesség, szököár, járványos betegség, akkor Isten számára a világ manipulálható tárgy lenne. Am Isten nem úgy szeret, ahogyan mi óhajtjuk, hogy szeressen!... A szenvedéstől csak valamiféle erőtlenség, atyáskodással tudna megkímélni bennünket, de akkor ez már nem lenne igazi, szabad szeretet... Igazat megvallva, Isten jobban tiszteletben tart minket, mintsem hogy megkímélje magát attól a fájdalomtól, amelyet a mi szenvedéseink okoznak neki” (*F. Varillon, i. m. 124. o.*).

A teremtés – Jézusban – maradandó Valóság lesz szenvedése, halála, feltámadása által. – „*A teremtő titka húsvéti titok lesz!*”

Alkotó tevékenység mint önmegvalósulás

Az ember „saját alkotó szabadságának megtapasztalásában sejtje meg Isten teremtő szabadságát” – írja *René Dufray* (*L’homme, image de Dieu, Christus, 1976. 317. o.*). Ha olyan Istenben hiszünk, aki képmását az emberbe rajzolta, ez a hit nem a könnyelmű ábrándozások útja. Az Isten képmását hordozó ember nehéz, felelősségteljes szeretet útján jár. „Nem választhat más tárgyakat és értékeket anélkül, hogy egyúttal ne döntene *saját magáról és saját értékéről!*” – írja *Karol Wojtyła* (*Person: Subjekt und Gemeinschaft, Der Streit um den Menschen, Kevealer, 1979. 28. o.*). A munkának, mint sajátosan emberi értéknek előtérbe helyezése már a XIX. században új emberszemlélethez vezetett. „Karl Marx a kapitalista termelési mód embertelenségét nemcsak abban látta, hogy a munkásokat egyre inkább elszegényíti, ... hanem abban is, hogy a dolgozó ember mélyen lehetőségei

alatt marad" (Jürgen Ziemer: i. m. 17. o.), így csak „igénykielégítési eszköznek” érzi magát, nem pedig öntevékenynek. A felszabadult ember viszont kibontakoztatja saját képességeit, megteremt a maga világát: tudatosan formálja és kialakítja azt. Az „elidegenedés – hangoztatja Karol Wojtyła (i. m. 60. o.) – lényegében a személy problémája, és ennyiben természetesen humanista és etikai probléma is... Az elidegenedés, – mint a részvétel antitézise – magával hozza, hogy az embert megfosztja közösségi önmegvalósulása lehetőségétől.”

A napi munkáinkat lehet egykedvűen, robotszerűen is végezni. Ám az ilyen munkavégzés lelkiileg kiüresít, elszegényít, elszűrkít. Végzett munkánkat állítsuk be mindig önmegvalósításunk egy-egy részletébe. Az alkotás céljától eltekintve az anyag kezelésében és formálásában is találhatunk örömet, főleg, ha mások javára végzett erőfeszítésnek, áldozatnak értékeljük. Az erkölcsileg jó cselekedet ugyan csak részleges „önmegvalósítás”, de belső békét és boldogság-érzetet hoz magával, – az erkölcsi rossz viszont lelki nyugtalanságot, kedvetlenséget, ami a kétségbeesésig fokozódhat. Ez a megtapasztalás „ráműtat az önmegvalósulás és a boldogság közös távlatára: a transzcendenciára” (K. Wojtyła, i. m. 36. o.). Napi munkáinkban elérhető önmegvalósulásunk és önkibontakoztatásunk lényeges alapja annak, amit mi keresztények „üdvösségnek” nevezünk. Az üdvösség mindig Isten ajándéka, de egyúttal megvalósítandó feladatnak, egész életen át végzett öntevékenységek a gyümölcse. Tetteink elkísérnek bennünket Isten színe elé is. „Mostantól fogva boldogok a halottak, akik az Úrban halnak meg. Igen – mondja a Lélek – hadd pihenjék ki fáradalmaikat, mert tetteik elkísérik őket” (Jel 14,13).

Az önmegvalósulás magában véve önistenítéshez, magunk bálványozásához is vezethet. A helyes útra az ima és a szeretet vezet el. Félreértenénk az „imádkozzál és dolgozzál!” – szentbenedeki elvét, ha az imát a munka pótlásának, vagy a munkát az ima pótlékának képzeljük. Imájában vizsgálja meg az ember: Meri-e vállalni munkájáért a felelősséget Isten és emberek előtt? – Elmélkedés közben döbbsentem rá a szeretet hatalmára, ami nélkül minden erőlködése hasztalan fáradozás: „ha szeretet nincs bennem, mit sem érek!” (1Kor 13,2.3). Imából merít az ember erőt ahhoz, hogy alkotó tevékenységét minden nehézség ellenére folytassa saját maga és embertársai javára, Isten dicsőségére. Másrészt viszont a „munka ima nélkül” embertelen robottá változtathat. Ezért „leginkább az a fontos, hogy mi válik életté imáinkból és mi válik imává életünkben... Imánk több, mint vágyaink kivetítése, életünk több, mint tartalmatlan tevékenység. Ezért jogosan... Kérdezősködünk az imádkozó ember tettei iránt, mint ahogyan fordítva is érvényes: a konkrét élet (mindennapi munkáival) az Istenhez vezető legjobb út” – írja Corona Bamberg (In deiner Grösse bin ich gross, Würzburg, 1980. 57. o.).

A bábeli torony építői is alkotóan dolgoztak, de nem tudták céljukat elérni. Visszaélték szabadságukkal, gőgösek, önzők voltak, nem volt meg köztük az egyetértés és a szeretet (vö. Ter 11,1–9). Az alkotó ember vegye figyelembe az adott történeti és társadalmi, anyagi és technikai lehetőségeket, legyen tervező, józanul mérlegelő. De hassa át az a szeretet is, amely „nem keresi a magáét” (1Kor 13,5). Fantáziáját, szabadságát, testi-szellemi képességeit állítsa mások szolgálatába.

A szeretet nemcsak az emberi cselekvés irányítója, hanem maga is alkotó tevékenység. „Ne szeressünk se szóval, se nyelvel, hanem tettel és igazsággal!” – szólít fel Szent János (1Jn 3,18). Jézus példát adott arra, hogy teremtő módon éljük meg a szeretetet Isten és emberek iránt. „A szeretet nem elégszik meg a régivel, – amennyiben a régi már rossz vagy ki nem elégítő az emberek számára. A szeretet megváltoztatja a valóságot. Ezért ‚kiváló módon’ (par excellence) teremtő tevékenység” – írja Jürgen Ziemer (i. m. 19. o.).

Az ember egyre inkább saját jövőjének kovácsa lesz. A jövő ember-megtervezte és megalkotta világért vállalnia kell a felelősséget. Nem a „minden áron” történő változtatás az értékérő. „Változtatás etikai célkitűzés nélkül pusztulásba vihet” (J. Ziemer, i. m. 19. o.). Ezért úgy kell elköteleznünk és munkába fognunk alkotó erőnket, képességeinket, hogy folyton szem előtt tartjuk munkánk következményeit és soha se veszítsük szemünk elől a célt: Földünket kell minden ember számára egyre otthonosabbá tenni! A szeretet szabadítja fel a teremtő fantáziát, legyőzi tunyaságunkat, felszítja a mások iránti érdeklődésünket és új eszméket villant fel: bátorságot ad a tettekre, építi a ‚béke művét’, – hiszen a szeretet teremtő aktus.

Az ember teremtmény – és analóg értelemben ‚teremtő’ is. Szeretetet befogadó és továbbgátló lény. „Így jut el az ember igazi emberségére, önmegvalósulására; munkálkodása ezért ‚teremtő’, mert saját világának tudatos megváltoztatása és átalakítása” (J. Ziemer, i. m. 18.). Az emberben szorosan és elválaszthatatlanul összefonódik teremtményi mivolta, befogadó képessége és tevékeny, alkotó tehetsége. Így az emberi tevékenység, munka – szélesebb horizontban tekintve – ‚hálaadás’ lesz Isten ajándékaiért, hiszen Ő azért adta talentumainkat, hogy gazdálkodjunk velük, hogy kamatoztassuk és a Teremtőnek gyar-

ló, de valóságos hasonmásai legyünk. *Szabadságunkat* is azért kaptuk, hogy tettekben bizonyítsuk szeretetünket. „Nem tudunk szeretni, csak ha előbb szeretetet kapunk, nem tudunk változtatni, ha előbb mi magunk meg nem változunk!” (J. Ziemer, i. m. 20. o.). Saját magunk is lelkileg gazdagodunk a másokkal való együttlében, találkozásban, de a hívő ember számára embertársával való találkozás útmutatás „az élet Forrása” felé (vö. Zsolt 36,10; Jn 4,14). Az élet Forrásából olyan kegyelmek, ajándékok áradnak felénk, amelyek éltetnek és erőt adnak a teremtő cselekvésre.

A természettudományok fejlődése és a technikai eljárások tökéletesítése rádöbbsenti az embert saját maga és utódai iránti egyre növekvő felelősségére. Felismertük, hogy a világ nyersanyagkészlete véges, a környezetszennyeződés életveszélyes méreteket ölt és az egész emberiséget elpusztítani képes fegyverek birtokában vagyunk. Ha nem akarjuk az atomhalált, ha visszariadunk a „falanszter-rendszer”-től, – akkor vállalnunk kell az egyetlen, emberhez méltó megoldást: ésszerűen kidolgozott tervek alapján kölcsönös szolidaritásban és szeretetben a jövő iránti felelősségben kötelezzük el magunkat és dolgozzunk egy boldogabb jövő érdekében. „Nézd, ma szemed elé tártam az életet és az üdvösséget, a halált és a kárhozatot... Így hát válaszd az életet, hogy te és utódaid is életben maradjatok, szeresd az Urat, a te Istenedet, hallgass a szavára és ragaszkodj hozzá!” (MTörv 30,15.19k).

„Elfelejttem, ami mögöttem van és nekilendülök annak, ami előttem van” (Fil 3,13), – írja Szent Pál a filippieknek. „Amit tanultatok... váltsátok tettekre s veletek lesz a béke Istene” (4,9).

A teremtés célja: Isten, mint az ember Jövője

A teremtés hite szoros és benső kapcsolatban van a végső beteljesedésbe vetett reménnyel. A bibliai teremtés-elbeszélések nem annyira a világmindenség keletkezését írják le, mint inkább az ember *szinrelépését* és életének kereteit. „A teremtés-történet lényegében eszkatologikus folyamat” – írja Alexander Ganóczy (Der schöpferische Mensch und die Schöpfung Gottes, Mainz, 1976. 167.o.). Ha a teremtett világ „Istentől kilőtt rakéta”, ennek a rakétának kormányzója az ember; és így a világtörténet összefolyamatának alakulásáért, célba éréséért vagy kudarcba fulladásáért is az ember is felelős, akár elismeri és fenntartja kapcsolatát Istennel, akár tagadja azt vagy nem veszi figyelembe.

Jézus Isten Országának hirdetésével „esélyt ad hallgatóinak arra, hogy részesedjenek Isten Jövéjében” – (W. Pannenberg, Theologie und Reich Gottes, Gütersloh, 1971. 22. o.). Jézus halálából való feltámadása csak a Teremtő káosz fölötti hatalmakon aratott győzelmével hasonlítható össze. A feltámadt Krisztus lesz a teremtés és az eszkatologiai történet középpontja. Krisztus új világot teremtett, megnyitotta egy újfajta emberi élet lehetőségét. A Teremtőbe, Megváltóba és Beteljesítőbe vetett hit alapja és hordozója az ember transzcendenciájának, az Istennel folytatott párbeszédének és teremtő együttműködésének.

A keresztény „teremtés-hit” hosszútávú remény alapja, megkívánja a nagyobb távlatokban való gondolkodást, célkitűzést és tervezést. Ha az életünk hasonlít a „kilőtt rakétához” – akkor a legjobb „pályamódosítás” mindig az *evilági emberi élet tevékeny szolgálata*. „A természet-védelemnek, az életmentésnek, a felelős szülői szerep vállalásának az alapja a *feltámadás hitének jövőt elismerő logikája*” – írja A. Ganóczy (i. m. 179. o.). Ma a kereszténység legnagyobb feladata, hogy kölcsönösen tevékeny kapcsolatba fűzze a vallásos reményt és a tudományos tervezést és úgy formálja a boldogabb földi jövőt, hogy út és esz- köz legyen az Abszolút Jövő: Isten felé.

Kerekes Károly

KREATÍV KATEKÉZIS SZEKULARIZÁLT VILÁGUNKBAN

Elméleti megközelítések

Miből ered mai istentelen világszemléletünk? Világtalan istenszemléletünkől! Magyarán: világtalan teológiánkból és világtalan katekéziséstől.¹ – A hit kockázatát még vállalni képes embernek ez a válasza nyers leegyszerűsítésnek látszik. Nyilvánvalóan magyarázatra, kiegészítésre szorul. De aligha tagadhatjuk, hogy ez a nyers leegyszerűsítés a kérdés lényegét ragadja meg. A világtól és benne az embertől önmagát elkülönítő (vagy általunk így szemlélt) Isten lehet valami wincklemanni értelemben fenséges,² valójában félelmetes szörny. Kinek támadna kedve ilyen Istennel közelebbi kapcsolatba kerülni? Egészen más az olyan Isten, aki annyira közel akar lenni ehhez a világhoz és benne az emberhez, hogy a

legbenszóségesebb egyesülésre törekszik vele.³ *Mert Isten végtelenül szereti ezt a világot.* Minden képzeletünket felülmúló módon szereti! Ez a mi személyes szeretetünkől függetlenül is állandóan ható világ-szeretet (és benne az ember-szeretet) az alapja Isten „hitelképeségének.” Vagyis annak, hogy benne egyáltalán hihetünk. Csak a teljesen önzetlen és feltétel nélküli szeretet hitelképes.⁴ *Hinni csak a szeretetben lehet!* Minden másban csak vágyaink (vélt bizonyosságaink) maeterlincki kék madarait kergetjük. Csak ez a szeretet foghat bennünk olyan képességet, amellyel kiemelkedhetünk „saját igazhitőségünk eretnekességéből,”⁵ – egyrészt a pozitív kinyilatkoztatás ismételtetésében megrekedt infantilizmusunkból, másrészt a kritikátlanul űzött kritika szabadságával dlcázott mai konformizmusunkból, – hogy megszülethessék bennünk „a szabadság a jóra!”⁶ Függetlenül attól, hogy valami szükséges-e vagy sem, valaki megérdemli-e vagy sem. Az így megélt szabadságból gyönyögzik elő a soha meg nem keseredő öröm édessége, melynek leghatékonyabb közösségi jele: az ünnep...

A ma személyiséggé érlelődő fiatalok szabadabbá akarnak lenni a különféle hagyományos, tekintélyi, dogmatikus stb. kötöttségektől. Hajlíthatók azonban az egymásért és a közösségért érzett felelősség vállalására. De ehhez párbeszédesebb, partneribb, személyhez szólóbb és kezdeményezősebb is tiszteletben tartó megközelítést várnak el: családban, iskolában, egyházban, így a katekézisben is. – Istenről ilyen, a személyét tiszteletben tartó megközelítést (a Biblia nyelvén „névenszóltottságot”) élt meg a teljesen pogány környezetben Ábrahám.⁷ Ugyanílyennek lett részese Izrael népének közössége a rabszolgaság földjén a számára mindmáig és a világ végéig kírthatatlan emlékü Pászka-ünnepelésben.⁸ *Egyénileg minden kateketizált személy Ábrahám-szituációjában van.* „Pogány” világ veszi körül, és egy más világból érkezik, lát vagy hall valamit, aminek az ősmoddellje mindig ez: „Vonulj ki földedről, rokonaid köréből és atyád házából...”⁹ – Viszont: *minden kateketizált közösség számára a Kivonulás Pászkaünneplése a modell.* Rabszolgaság földjének élük meg az őket körülvevő milliányi kötöttséget. Az Istentől igazolt vezető tanúsága útján hallja a közösség: „Letekintettem rátok és láttam a bánásmódot, amelyben... részesítettek benneteket. Ezért elhatároztam, kivezetlek benneteket a rabságból.” Erre megilletődve mondják: „Találkoztunk Jáhvéval (értsd: a velünk maradó hűséges Szeretettel) ... ezért most szeretnénk három napi járásra a pusztába menni és Jáhvénak, a mi Istenünknek áldozatot bemutatni.”¹⁰ A három nap éppúgy, mint a 40 esztendő a „pusztában” (ahol Isten újjáteremti népét): a katekézis időtartamának bibliai képe. Az újjáteremtés már nem a föld anyagából történik, hanem Isten örökké megmaradó hűséges szeretetének és az erre kiválasztott emberek szabad döntéseinek összeszövődéséből. Ez az ő akarata: életünk állandó összeszövődése övele: – „örök szövetség!”¹¹

A keresztyén katekézis¹² bibliai kiinduló pontja éppen ezért nem a teremtés-elbeszélés, hanem az Istennel való személyes és közösségi találkozások situált megélése: az „akkor” Istentől hitelesített situációban megélt személyes és közösségi találkozást „itt és most” emberileg hitelesen újjáteremtve folytatjuk. A tudományos szemléletre még képtelen gyermeket a világeremtésről szóló problémák taglalása nem segíti, inkább gátolja. Annál inkább segíti őt az „újjáteremtődés” (re-creatio) bemutatása a megtestesült örök isteni Szereteten, Jézus Krisztusban, egy *boldog (lakomai) találkozás keretében.*¹³ – A kreatív bibliai katekézis egyszerre jeleníti meg a rabszolga köteléktől felszabadító Pászka örömmélményét és az örök üdvösség előízében részesítő eukarisztikus-paruziás (lakomai) találkozást. De magában hordozza a feltámadt Krisztussal, mint *élő Istennel való találkozás továbbadásának felelősségét is!*¹⁴ Ez a továbbadási felelősség tölti meg az önmagában sztatikus örömmélményt azzal a dinamikus feszültséggel, amely igazi újjáteremtő aktivitásra, kreativitásra képesít. Az ilyen kreatív katekézisnek nélkülözhetetlen lélektani-pedagógiai megalapozása a jó *tájékozódási* és helyes *döntési* képesség begyakorlása az adott társadalmi feltételek között. – A kreatív katekéta – *a)* mindig a *konkrét* situációból indul ki; – *b)* tudja, hogy minden situáció *többoldalú* (komplex), egyik oldalt sem túlozza el és semmi emberit nem abszolutizál; – *c)* mer *bíráló* szót mondani, de maga is állja a kritikát, pozitív értékeket keres és követ; – *d)* sohasem egyedül, hanem *mindig közösségben* akar kreatív lenni, – mert csak így lehetséges.

Gyakorlati lehetőségek

A keresztyén katekézis egy és oszthatatlan. De mint ahogyan a szentatyák beszéltek „négyarcú” egyetlen evangéliumról, ugyanúgy beszélhetünk négyarcú katekézisiről is: *humán, biblikus, liturgikus, és karizmatikus* katekézisiről. A kreativitás nem valami ötödik arcot jelent, hanem azt a bármelyik kateketikai arcon kirajzolódható sajátos vonást, amely különleges erőforrások felszabadulásának és módszeres alkalmazásának a karakter-jege. És mivel mi legszívesebben a biblikus katekézis útját járjuk, ezért a kreatív katekézis gya-

korlati alkalmazását a biblikus katekézis keretében, bibliai példán kíséreljük meg bemutatni.¹⁵ Mégpedig ennek a sajátos karakter-jegynek, a kreativitásnak három ágacsáján szedhető termésből adunk ízelítőt: egy adott szentírási szakasznak a) közvetlen alkalmazását, b) átalakított szövegű behelyettesítést, c) öntevékeny képzeletbeli folytatását.

Vegyük például az IRGALMAS SZAMARITÁNUSRÓL szóló közismert jézusi példabeszédet.¹⁶ Ez a műfajilag és lélektanilag tökéletesen felépített „parabola” a Szentírásban Jézusnak a tanítványok örvendező visszatérésekor mondott hálalmája után, és a Miatyánkot bevezető Mária és Márta történet előtt, középtűt helyezkedik el, mintegy a szeretet legfőbb gyakorlati mértékéeként.¹⁷

– a) *Közvetlen alkalmazás.* – Ha beteggel találkozom, segítek rajta, ahogy tudok. Nekem is szól Jézusnak a példabeszéd végén „csattanó” szava: „Menj és tégy te is hasonlóképpen!” Ez a legközvetlenebb alkalmazás, amit a kereszténység kezdettől fogva képvisel mind elméletben, mind gyakorlatban. Az elmélet és a gyakorlat mai katekézisünkben úgy épül tovább (bibliai példánkon), hogy katekézisi foglalkozásunkon azt is felmérjük: Kik és hogyan megközelíthető betegek házunkban, háztömbünkben, utcánkban, falunkban (kórházban, Szoc. Otthonban) stb. Azután: Melyikünk mikor, hogyan és kihez tud elmenni segíteni (takarítani, etetni, esetleg szórakoztatni olvasással, magnóval, dia-képekkel, vagy csak a beteg meghallgatásával).

Mitől lesz „kreatív” ez a közvetlen alkalmazás? – Először is attól, hogy *spontán belső indításon alapul*. Mint ahogy spontán indul természetbe ojtott ösztöne szerint a méhecske a szemmel nem is látott mézet rejtő virágról irányába. Így indul a keresztény a beteg embertestvér felé. – Másodsor: *nem az eredményre, hanem a folyamatra koncentrál*. Világos, hogy egyszer s mindenkorra nem lehet ezt a kérdést „elintézni”. A betegség és a nyomorúság a világ végéig megmarad. De az itt és most világosan menthetetlennek látszó esetet is (tehát a teljesen „eredménytelen” munkát is) olyan odaadással végzem, mint, amelyről előre tudom, hogy már ma „biztos sikert hoz számomra! – Harmadsor: a katekéta *nem fél a problémák felvetésétől, sőt örül neki!* Nem tartja „fegyelméletlen rendzavarónak” azt, aki problémákat vet fel, más megoldási lehetőségek után érdeklődik, kísérletezni akar, a tekintélyi irányítással szemben megjegyzései vannak stb. Ez nem jelenti azt, hogy a kreatív katekézisben nem élhetünk tekintélyi megoldásokkal is. De a tekintélyi szó egyrészt Isten szavában gyökerezik, másrészt a kimondó személyében legyen morális fedezete a szó-nak!¹⁸ A közvetlen alkalmazás egész területét tekintve azt is mondhatnánk, hogy a kreatív katekézis a kinyilatkoztatott tanítás életté váltásában fájón tapasztalható cselekvésképtelenségünket és akaratlanságunkat van hivatva álmából felébreszteni, aktivizálni.

– b) *Szövegátalakítás, behelyettesítés.* – A közvetlen alkalmazásnál részben könnyebb, de legalább olyan mértékben kockázatosabb is ez a munka: a szentírási szakaszoknak mintegy kosztümszerű átültetése egy egészen más milióba, pl. a mai Magyarország légkörébe. Megkeresve sorról sorra lehetőleg minden részletmozzanatnak a megfelelőjét is. S ha megtaláltuk, elkészítjük a Szentírásból kölcsönzött eseményeknek mindenestül „mai” forgatókönyvét. Úgyhogy akár misztériumjáték vagy egyéb műfajú kis jelenet formájában bármikor előadható is legyen. Ehhez azonban alaposan ismernünk és ismertetnünk kell a bibliai elbeszélés „Sitz im Leben”-jét, életbe ágyazottságát: helyét, idejét, nyelvét, szokásait, a mellékalakokat és a mellékeseményeket. De a szentírási elbeszélés eredeti hit-tartalmi és erkölcsi tanításán ne változtassunk. Szövegátöltötésünk ugyanazokra a hit- és erkölcsbeli magatartásokra és döntésekre indítsa a ma buktatói között járó embert, mint az eredeti bibliai szöveg az akkorit! – A Jézus korabeli zsidók közül senki sem vitatta azt az *elméleti igazságot*, hogy szeretnünk kell felebarátunkat. A probléma *gyakorlati döntés* volt: „Ki az én felebarátom?” Jézus feszültséget teremtő, mondhatnánk provokatív tanítása lesz a parabola lényege: a legutálatosabbnak tartott embertársad is egy veled! (Vö. A Lev 19,18-ban szereplő „Szeresd felebarátodat, hiszen ő te vagy!”) Ezt a tanítást kell hát „csattanania” az átöltötött szövegnek is: nem nézem személyét, segítek neki, mert szükségben van! „Megkönyörülök önmagamon,” mint a középkori ispotályosok mondták.

A szövegátalakításban szereplő személyeket úgy válasszuk meg, hogy senkit se sértünk, de mindenkit „provokáljunk” a jóra. Pl. az első utas: éjszakai szolgálatból hazafelé tartó eü. dolgozó. A második: kora reggel munkába siető hivatalnok. A samaritanus: lehet egy gyógypedagógiából végbizonyítvány nélkül kiöregedett „csökkent értékű” dolgozó is. Így a felebaráti szeretet mai problémáit hitelesen feltáró beöltöztetés lehet belőle. A kárvallott ember minél inkább névtelen marad, ismeretlen foglalkozású, faj és nem nélküli, kor és vagyoni állapot nélküli, annál jobb. Eppen azért, hogy *mindenki lehessen!*¹⁹ Isten szeretete, melynek hiteles megtestesítője az evangéliumi felebaráti szeretet, nem személyválogató! (NB. *Humort* is vihetünk az átöltöztetésbe. Ez azonban a kreativitásnál is magasabb iskola,

és tárgyalása külön értekezést igényel.) – Az átöltöztetés old, színez, közelebb visz, de sohasem helyettesítheti az eredetit!

– c) *Képzletbeli folytatás, kiszélesítés.* – El kell ismernünk, hogy vallásos életünkben igen nagy szerepe van a fantáziának. A valóság horizontja sokkal tágabb, mint az igazolható tényeké. A jól kiművelt fantázia nemes, mély érzelmeket fakaszt, sztatikus szimbólumokat és dinamikus ritusokat alkot magának a szűkös tényvilág és a tágabb valóság-világ összekapcsolására.²⁰ Az igeralmas szamaritánusról szóló szentírási szakasz könnyen mozgat, különösen a fiatal fantáziát. Kimeríthetetlen téma-lehetőség rejlik benne az egyéni nyelvi, az alkotó művészi, és az életsorsokat teljesen szabad asszociációkkal továbbszövő megfogalmazásokra. Pl. hogy mit élhetett meg külön-külön mindegyik szereplő személy a nagy bűntény, a nagy találkozás, a nagy emlékek hatására... Lélektani tény, hogy aminek a megvalósításába – ha csupán fantáziánk alkotó közreműködésével is – önzetlen és lelkes munkát fektettünk, annak értékes és maradandó voltában könnyebben hiszünk.

A példabeszéd már ismert katekézisi bemutatása után először is a *nyelvi megnyilatkozás terén ébresztgessük, fejlesztgessük* növendékeinkben a kreatív erőket. Pl. Mi indíthatta útnak a kárvalott embert? Miket mondhatott a támadóknak? Hogyan emlékezett vissza később az átélt borzalmakra? – Mindezeket a személyes beleélés alapján elmondott vagy leírt reflexiókat úgy értékeljük, hogy a növendék milyen teremtő nyelvi képességgel tudja magát kifejezni egy-egy vallási problémáról. Nyelvi kifejezései minél inkább eltérnek a valóságos élmények vagy tanítások megfogalmazásában a hallott, vagy olvasott kifejezésektől, annál őszintébbnek és „igazabbnak” kell elfogadnunk a tárgyhoz kapcsolódó érzelmeit és meglátásait. Féltünk az „előregyártott elemekből összerakott” beszámolóktól, mert azok legtöbb esetben csupán holt ismeretek, hamisgyöngyök!

Azután az *alkotó művészet kifejező eszközeivel* a megjelenítő fantáziájukat állítjuk feladatként eléjük. Pl. Rajzolásokat le, fessétek meg vagy bármilyen más módon jelenítsétek meg a tájat, ahol az esemény lejátódott! Vagy: Rajzolásokat meg saját elgondolástok szerint az esemény egyik részlet-mozzanatát! Beszélgetéseink alapján két vagy három hittanos a következő találkozásunkra (audiovizuális eszközök felhasználásával) állítson össze néhányperces műsort! – A művészetet nyelvlen megfogalmazott személyes kreativitás, amit a kiértékeléssel közösségi élménnyé avatunk, elmélyíti és maradandóvá teszi a pusztán nyelvi megfogalmazásokat.

És végül a *jövőt megálmodó teljesen szabad asszociációknak is* utat kell nyitnunk. Talán ezen a téren mutakozhatnak meg a növendékek (és a katekéták) kreatív erői a leghatékonyabban. És ez segíthet feloldani a stressz-hatásokat, lelki béklyókat, amelyeket a már felnöttebb katekumenek így fogalmaznak meg: drill, konfliktus, szorongás, mameluk tekintély-tisztelet, szolgálalkívű nyomorító képek Istenről, egyházzól, hitről... Ilyen kérdést tehetünk fel a növendékeknek: Képzeld magad a tárgyat szentírási szakasz bármelyik szereplőjének a helyébe: ez után az esemény után te hogyan folytatnád az életedet? – Igaz, előbb a katekétának kell megtanulnia „álmodozni”, asszociálni és disszociálni, mert vég eredményben ilyen felszabadult-felszabadító lélegzés ám a katekézis, – ha kreatív!

A kreatív katekézis éltető Lelke

Szofoklész Antigonéjának korunkban is legtöbbször idézett sora: „Sok van, mi csodálatos, de az embernél nincs semmi csodálatosabb...”²¹ Az antigonéi ember csodálatosságának titka ugyanaz, ami az ugyancsak minden korban megcsodált szókratészi emberé: a kreóni zsarnokságok közepette is szabad cselekvésre képesítő „daimonion”,²² az örök értékek felé mindig nyitott szabad lelkiismeret. Ahogy fentebb az elméleti lehetőségekkel kapcsolatban láttuk, ez maga „a szabadság a jóra”. (Szemben a sokszor emlegetett „Freiheit zum Tode”, szabadság a halálra, jelszóval.²³) – Mindez így azonban csak képlet, legjobb esetben eszme. Keresztény tanításunk szerint az *ember szabadságának fogantató őselve a Szentlélek!* A kinyilatkoztatásból tudjuk, hogy Szentlélek nélkül nincs sem teremtés, sem újjáteremtés, és „ahol Isten Lelke, ott a szabadság!”²⁴ Ha katekézisünk valóban „ars Christianos educandi”, a krisztusi életre való belenővesztés mestersége, akkor ez a „mesterség” csak szentlelkes lehet!

Szentírásunknak van egy könyve, amely külön a keresztény élet kibontakozásáról, *permanens újjáteremtődéséről* szól: az Apostolok Cselekedetei. Talán sehol sincs olyan bőséges példával illusztrálva, hogy a keresztény életnek mozzanata – a szándék megfogalmazásától a végrehajtások diadalain és kudarcain keresztül, a sikerért megfogalmazott hálaimáig és a sikertelenség miatti őszinte bűnbánattartás vállalásáig – a Szentlélekből forrászik. Mert hiszen a siker a Szentlélekkel való együttműködés gyümölcse volt, a sikertelenség viszont a kreativitás Lelkével való együttműködés hiánya, elmulasztása.

Az első bibliai teremtés-elbeszélés szerint (az Isten áldásának, ill. a léleknek vétele után) a föld megmunkálására és őrzésére megteremtett ember ezt a feladatot kapta: „Legyetek termékenyek... Töltsétek be a földet... uralkodjatok!”²⁵ A feltámadt Krisztus dicsőségére újjáteremtett ember feladata pedig így fogalmazódik meg: „Majd veszitek a Szentlelket... erő tölt el titeket... és tanúim lesztek!”²⁶ A két teremtésben megfogalmazott feladat ugyanaz, a második az elsőnek tökéletesebb, üdvörténetileg teljesebb megfogalmazása. A keresztyény katekézis, ha igazán bibliai és a kifejtett értelemben kreatív, akkor az a *humán katekézis beteljesítése*, nem csupán és kizárólagosan „biblikus”. Ez azt jelenti, hogy a szentlelkesség a mi kreatív katekézisünkben a teremtett világgal szemben való elkötelezetten nyitott szemű érzékelés begyakorlásával kezdődik. Észrevesszük és észrevétetjük a környező világot „olyan hittel, amely szereti ezt a földet!”²⁷ De ez a szentlelkességtől megtestesített szeretet készen áll az újjáteremtésre is az emberi élet minden területén, ahol a régi szokásokat és módszereket újjakkal kell helyettesíteni. Nemcsak a vallásos élet megnyilvánulásaiban, hanem tudományos, gazdasági, politikai, pedagógiai emberbaráti stb. téren is.

Sok vád ér bennünket keresztyényeket, elsőkül talán minket katolikusokat, hogy *nehezen mozdíthatók vagyunk*.²⁸ Bizonyára megvan ennek a jó oldala is, a hitigazságokhoz való hűség területén feltétlenül. De amint egy éles szemű, talán kissé kritikus szellemű katekéta megállapítja: Ha Jézust nézzük, figyeljük meg, hogy ő (az emberi dolgokkal szembeni magatartásában) mennyire nem katolikus, és mennyire nem orthodox!²⁹ – Egy másik aggódó hang: „Mindennap elfog a félelem, hogy ő hiába halt meg, mert mi elárultuk az ő forradalmát, engedelmségből és (főként) félelemből...”³⁰ – Ezek az itt-ott kemény hangú megfogalmazások igazolhatják, mennyire időszerű a szentlelkességgel szembeni kreativitás érvényesítése katekézisünk minden vonalán.

Az utóbbi években a keresztyény életnek új (helyesebben: megújított) formái észlelhetők. A jó két évtizeddel ezelőtt még messze hangzó „Isten halála” jelszavak helyett ma egyre több vallomás hallatszik „az élő Isten megtapasztalásáról.”³¹ Igaz, egyesek szerint csak az elvont tudományos fejtegetésekben való elfáradásról van szó. Mások szerint már a XXIII. János által remélt zsinati gyümölcsök érnek. Kérdezhetjük: Mi ez? Egyszerűen lelki konfliktus, vagy az „új bort új tömlőbe” jézusi tanítás mai megfogalmazása? Talán a Missziókról szóló zsinati dekrétum ökumenikus egység látomásának előszele?³² Mindenesetre nagy lehetőség, amit katekézisünkbe tudatosan be kell építenünk. Hogyan? Erről próbáltunk néhány gondolatot megfogalmazni. Mintegy „használati utasításként” fűzzük hozzá: Mindez csakis „a Szentlélekkel együtt” lehetséges az Atyaisten dicsőségére.³³

És ez járható út, szekularizált világunkban is.

JEGYZETEK:

1. E megállapítás háttéréül lásd A. Exeler – D. Emeis, *Reflektierter Glaube*, Herder 1972; továbbá ugyancsak A. Exeler, *Religiöse Erziehung in einer säkularisierten Gesellschaft*, *Katechetische Blätter* 73/12. 717–732. – 2. J. J. Wincklemann XVIII. századi német művészettörténész szerint: „A fenséges, a szép, a borzalmasnak a kezdete.” Nála ez érthető, mert a klasszikus görög Medúza-fejes halálszépség megigézettje volt. Egyébként ugyaninnen sarjadtak az „Isten halála” és a „szabadság a halálra” lidércképek is. – 3. Vö. MTörv 4,7; Zsolt 148,14 stb. – 4. G. Fuchs, *Glaubhaft ist nur die Liebe*, *Kat. Bl.* 77/5. 371–377. – 5. U. o. 373. – 6. R. Ott – D. Mieth, *Moralpädagogik zwischen Konformismus und Kreativität*, *Kat. Bl.* 76/1. 34–44. – 7. Vö. Ter 12,1–3. – 8. Vö. Kiv 12,14 stb. – 9. Ter 12,1–3. – 10. Kiv 3,16–18 – 11. Vö. Öszöv. Ter 17,7; Ujszöv. Mt 26,28 par. – 12. A szó eredeti jelentése szerint: az isteni hangnak, az igének emberszóra lebontása, mintegy katalízise. – 13. Maga Jézus Krisztus a boldog örökéletet többszörösen ünnepi menyegzős lakomához hasonlítva: Lk 14 és par. – 14. Egyrészt Lk 22,19: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre,” másrészt 1Kor 9,16: „Jaj nekem, ha nem hirdetem az üdvösség örömhírét!” – 15. Egy-egy szentírási szakasznak általános katekézisi értelmezését röviden a *Teológia* 1978. júniusi számában, részletesebben a „Biblikus katekézist” u. o. az 1979. decemberi számban írta meg. – 16. Lk 10,25–37. – 17. Hangulati aláfestésként lásd Mécs L.: *Bakonyi látomásából*: „Ha a mérték tönkrement, senki-semmi meg nem ment!” – 18. Ismeretes, hogy a „te-kintély” latin megfelelője, az „auctoritas” eredetileg: növesztő, többé tevő képesség. E nélkül a tekintély semmi! – 19. Ismeretes, hogy Arany János (Gogol nyomán) így szerette nevéét aláírni: Akakij Akakijevics (Egyvalakifia Akárki), t. i. bárki az emberiség nagy családjából. – 20. H. Cox, *A bolondok ünnepe (Das Fest der Narren)* c. ismert művében kimutatja, hogy a szimbólumoknak, rítusoknak és ceremóniáknak milyen nagy szerepe van az em-

ber re-kreációjában, újjáteremtődésében. Tehát a kreatív katekézisben is. Kiemelve, hogy a kereszténységnek ezen a téren különösen jó lehetőségei vannak. — 21. Trencsényi-Waldapfel Imre fordításában, Bp. Franklin 1950. — 22. Az újszövetségi Szentírásban a „daimonion” általában „gonoszleket” jelent. Eredetileg titokzatos isteni tűz, amely mind a pusztító, mind az életadó szellemi erőnek is neve. Szókratésznél az utóbbinak szabad megnyilatkozásáról van szó. — 23. Ennek a problémának pedagógiaiilag egyik legpozitívabb kidolgozása a braziliai Paulo Freire németül is megjelent műve: Erziehung als Praxis der Freiheit, Berlin-Stuttgart 1974. — 24. 2Kor 3,17. — 25. Ter 1,28 — 26. ApCsel 1,8. — 27. K. Rahner, Glaube, der die Erde liebt, Herder 1966. — 28. J. B. Metz, Themen zur Präsenz der Kirche in der Gesellschaft, a „Kirche im Gespräch”-ben, Freiburg-Basel-Wien 1971. — 29. E. Stammeier idézi D. Sölle „Hitvallásából”. — 31. Vö. A. Frossard típusú fiatalok „Van Isten, én találkoztam vele” messzehangzó kiáltásai sokasodnak. — 32. A. 2. Vatikáni zsinat „Ad Gentes” 4. fejezete. — 33. A szentmise Glóriájának zárószavai.

AZ EGYHÁZ legyen kész arra, hogy végrehajtsa intézményén minden olyan egyszerűsítést, amely lehetővé teszi számára, hogy a holnapi nagy változások közepette hűséges maradjon alapvető és szükséges struktúrájához. Eközben semmit sem veszíthet el abból, ami a lényege: Isten jelenlétének jele a világban, a megkeresztelték közössége, az evangélium tanúságtevőie, akik az eukarisztiában valósággal jelenlévő Krisztus körül egyesültek és akiket a Szentlélek vezet, Aki tetszése szerint saját maga osztja szét kinek-kinek adományait és a szolgálatokat.

Max Thurian

UGYANAZ A SZENTLÉLEK nemcsak a szentségek által és a papi szolgálatok által szenteli meg, vezeti és ékesíti eredményekkel az Isten népét, hanem ajándékait „tetszése szerint osztva kinek-kinek” (1Kor 12,11), különleges kegyelmeket is oszt szét a különböző rendű-rangú hívek közt. E kegyelmekkel alkalmassá és készségessé teszi őket különböző munkák és feladatok vállalására az egyház megújulásáért és üdvös továbbépítéséért — az apostol szava szerint: „A Lélek ajándékait ki-ki azért kapja, hogy használjon velük” (1Kor 12,7). Ezeket a karizmákat, akár a legragyogóbbak közül valók, akár egyszerűbbek és általánosabbak, hálaadással és vigasztalással kell fogadnunk, minthogy kiváltképp alkalmasak és hasznosak az egyház szükségleteinek szempontjából. Nem szabad vakmerően kívánczni a rendkívüli adományokra és elbizakodottan nem szabad tőlük remélni az apostoli munkálkodás gyümölcseit. A valóságukról és fegyelmzett gyakorlásukról való ítélet azokra tartozik, akik előljárók az egyházban, és akiknek különösképpen feladatuk — nem a Lélek kioltása, hanem az, hogy vizsgáljanak meg mindent és a jót tartásd meg (vö. 1Tesz 5,12.19–21).

Lumen Gentium 12.

TÁVLATOK

KREATIVITÁS ÉS KERESZTÉNY KONKREATIVITÁS

Az Ember tragédiájában így szól Michelangelo: „Mindig széklábat csináltam, kívántam változást / A szék támláját, / Minden hasztalan... *Ádám*: Michelangelo, mily pokol lehet / Szűd Istenének, hogy nem bír teremteni.” – Az ember teremtő erejét nem zárhatja alkotása palackjaiba. Az alany részesezni akar művében, amit *Alan Davis* talán kissé túlozva fejez ki: „Én már nem a festő vagyok, hanem maga a kép”. – Az ember még a gépek között is átélheti az alkotást, amint *Maros Dénes* írja egyik riportjában: „Két gombnyomás között... az egyhangúságban is talál az ember gondolkozni valót, és a munka után úgy érzi, hogy valaminek a létrehozásához szükség volt rá, ügyességére, tapasztalatára.”

„Teremtsünk embert képmásunkra”... (Ter 1,26)

AZ IGAZI TEREMTÉS örömet Isten élte át, amikor – akárcsak részlegesen is – önmagát látta műveiben visszatükröződni. Ezt az örömet megosztotta az emberrel. „A Szentírás tanítja: Isten az embert tulajdon képmására teremtette, hogy megismerje és szerethesse Teremtőjét, aki uralkodónak állította minden földi teremtmény fölé, hogy Istent magasztalva használja őket” (GS 12). *Szent Tamás* szerint az ember ősmintája az Isten (STh I. 3.1.), ezért bontakoztathatja ki az Ő képét, amikor értelemmel, akaratlaltal és egyéb képességével (STh I. 93.7. – De Verit. 18.3) önmagát és környezetét Isten szándéka szerint formálja. Attól kezdve, hogy a „bölc ember” az első kőnek lepattintotta az élet, hogy táplálékot szerezzen – amikor mélyebbre vágta a barlangot és megőrizte a tüzet, hogy otthont teremtsen, – akkor találta meg helyét a világban, amit a maga képére és így közvetve Isten képére alakít.

A MAI KERESZTÉNYRE különösen jellemző, – írja *Karl Rahner* – hogy nemcsak az elmékedésekben és az érdemszerző cselekvésekben teremti meg önmagát, hanem úgy is, hogy egyre tudatosabban fejlődik földi, testi és történelmi lényvé. A teremtő ember (ha a helyes úton jár), mégsem válik merőben evilágivá, mert nyitott tevékenysége az abszolút Jövőhöz vezet. És mivel nemcsak önmagát, hanem a szeretet közvetítő erejével embertársait is tökéletesíti, könnyebben éri el beteljesedését Istenben. A világ felé viszont tetteivel elővételezi és megjeleníti Isten eljövendő szeretetét. Az embertársi szeretetnek ezért valódi tettek kell lennie, nem pusztán szemlélődésnek vagy szívbeli gondolatnak (vö. Experiment Mensch, Schriften zur Theologie VIII. 260k). Az istenképiséget tehát főleg olyan tevékenységben bontakoztatjuk ki, amelyben nem annyira önmagunkat, hanem kölcsönösen inkább egymást alakítjuk. Ha másokat méltó emberi feltételekhez juttatunk, ha elősegítjük, hogy bennük is megvalósulhasson Isten képe, akkor ez a tettünk visszahat személyiségünk sajátos kibontakoztatására is. Mivel az Isten a földi lét alakításában megosztotta erejét az emberrel, azért ránk is érvényes az Írás szava: „Íme újjá alkotok mindent!” (Jel 21,5)

A kreatív ember

AZ EMBER TEREMTŐ IGÉNYÉT a kutatók az elmúlt húsz esztendőben önálló tudományba foglalták, kialakították a *kreativitás pszichológiáját*. A kreativitás szó a latin „creare” igéből ered, ami a teremtés, az alkotás, a nemzés folyamatát jelenti. A kreativitás az intelligencia kiegészítője – mondja *Erika Landau* –, melynek segítségével az ember nemcsak alkalmazza tudását, hanem újszerűen aktualizálja is (Die Psychologie der Kreativität, München–Basel, 1971. – magyar ford. Tankönyvkiadó; az egyik legjobb összefoglalás, szerzőkre való hivatkozások innen.)

Általános értelemben a kreativitás jelenti azt az életerőt, amivel az ember képes behatolni a bizonytalanba, az ismeretlenbe. A kereső ember ilyen módon talál rá az újra, mivel nem a létező kategóriájában, hanem a *lehetségesben* gondolkodik. A kreatív egyén *állandó kommunikációban* van a külvilággal, könnyen átéli mások helyzetét, aktuális prob-

lémait, és ez az érzékenysége nagyban segíti az új felismerésében (Maslow, Fromm, Rogers meghatározásai alapján). Az ember alapvető készsége, hogy újból és újból átstrukturálja a létet, átértelmezze az igazságokat és a korábbiaktól eltérően oldja meg feladatait. A kreativitás hasonlít az egészséghöz. Az egészséges ember nyitott és spontán, ezért is tudja magát mindig megújítani. Sokakban a környezet visszaszorítja az ösztönös, a kreatív készséget, helyes neveléssel azonban mindenkiben valamiképpen kialakítható ez a bizonyos helyzetekben nélkülözhetetlen jellemvonás (I. és C. Taylor: The nature of the creatif process, New York, 1960). A Toynbee történetfilozófus arra biztat, hogy minden országban és nagyobb közösségben számos kreatív személyiséget kellene nevelni. A kulturált társadalom és vallás egyaránt igényli a teremtő egyéniségeket. A történeti és dogmatörténeti kutatások visszamenően is kimutatják, hogy az egyházban a teremtő egyéniségek mennyire előre lendítették a fejlődést (M. Schmaus, A. Grillmeier, Z. Alszeghy kutatásai). Napjaink hittudománya, a hit tanításának aktualizálása számos új lehetőséget nyitott a *lelképásztorkodásban* és a keresztény személyiség tudatos formálásában (A. Müller, A.-P. Liégé, Y. Congar, A. Vergote).

A KREATÍV SZEMÉLYISÉGJEGYEK közül az egyik legfontosabb a közeledő új korszaknak, valamint a veszélyhelyzeteknek korai meglátása, gyors, határozott tudatosítása és megelőzése. A teremtő egyéniségek sokkal korábban megérzik, mit hoz a jövő. – Strindberg ezt írja a századforduló művészi köréről: „Mindegyikünk lesen volt, hogy elsőként adjon formát az eljövendő kor alkotásainak” („Kloster” című önéletrajzi regényéből). Az egyházban XXIII. János pápa az átlagnál előbb ismerte fel a zsinat szükségességét és bátran meg is valósította. Karl Rahner a teológia antropológiai fordulatának lett az elindítója. Yves Congar és M.-D. Chenu korunk egyházképének megújítását segítette elő. A zsinat előtti kor egyik legnállóbb gondolkodója, Chenu maga mondja egyik interjúban: „A keresztény hit területén is az elméleti megfontolások helyett – mint ma mondják – a „praxis” teológiáját kerestem. És mindig ugyanarra az elvre gondoltam: az Isten Szavára, az Isten Igéjére, akit elsősorban Jézus Krisztus megtestesüléséből nyertünk. Ebből a tényből arra következtettem, hogy Isten Igéjét a földi dolgoktól elválasztani annyit jelentene, mintha Krisztus istenségét elválasztanánk emberségétől... A saulchoiri dominikánus főiskolán a teológia művelésébe már 1907-ben bevonták az egyéni kezdeményezést, mint ma mondanánk, a kreativitást. Gardeil atya a hitet úgy tanította nekünk, mint igazi, szellemi szabadságot. Kezdetül világos volt előttünk, hogy a hit szabadsága együtt jár a kutatás szabadságával. A szellemi szabadságot Aquinói Szent Tamás helyesen magyarázott teológiájából ismertük meg. Nálunk a „tomizmus” nem zárt rendszert jelentett, hanem *inspirációt a hit mai megértésére.*” (Un théologien en liberté, Jacques Duquesne interroge le Père Chenu, Paris, 1975. 42kk.)

Teremtő cselekvésre készíthet a feszült szorongás (XII. Pius) éppen úgy, mint a derűs kedély, a könnyed átélés és az újjáépítési kedv (XXIII. János pápa). Mert mint Y. Congar írja: „Semmi újat sem alkothatunk, mielőtt azt át ne éltük volna vagy ki ne fejeztük volna, mellőzve az eddigi konformizmust. Filozófiailag azt jelenti, hogy az alany is belép az igazság fogalmába. Megkérdezi, ki beszél? kihez? – Innen fakad a hermeneutikának mindig időszerű kérdése, és az, hogy az ember egzisztenciális beszédre vár, nem pedig személytelen normákra (Initiatives locales et normes universelles. La Maison-Dieu, 1972. 54.). A történelem azt mutatja, hogy a veszélyeztetett időkben a közösségek bezárulnak, az újat kereső korszakokban feltárulnak. J. Maritain úgy látja, hogy az egyházban ismételtlen megvalósul a magvető gesztusa, aki a búzát markában szorítja a meddő talajon, de szabadon hinti a termékeny barázdában.

A teremtő meglátású egyén az elszigetelt jelenségek között is megtalálja az összefüggéseket. Így például Newman kardinális, majd később Bea bíboros prófétái meglátással és teljes intenzitással dolgoztak a keresztény egyházak közös kapcsolatainak kialakításán. – A bibliakutatásban invenciózus egyének (Lagrange, Bultmann, Léon-Dufour) vezették be a történetkritikai módszereket és felismerték az értelmezés szabályait.

A kreatív egyéniség könnyen megtalálja az új kapcsolatokat, mert ítéleteiben az átlagnál függetlenebb a környezettől, gondolatai újszerűek, találóak, eredetiek, azaz relevánsak. Moreno a kezdeményező erő alapját a belső ösztönző erőben, a spontáneitásban látja. Rogers szerint mindenki ránevelhető arra, hogy problémás helyzetében meglássa a kiutat, és előítélet, általánosítás nélkül próbáljon új helyzeteket teremteni. Aki le tudja küzdeni énközpontúságát, az nyitott lesz a külvilág számára, ezért képes a jelenségeket újszerűen szemlélni. E. Fromm Poincarét idézi, amikor azt mondja, hogy a géniuszi adottság szorosan összefügg a meglepődés készségével. M. Mead a zárt kultúrákat vizsgálva ott talált csodálkozni tudó, ötletes egyéniségeket, ahol már a gyerekek is szabadon gondolkodhatnak, mert nem fogják be őket korán szabályozott viselkedési formákba. Így

módjuk lesz később önként beilleszkedni a szabadon választott közösségbe. Ha a teremtő adottságú egyén mindezek mellett *megfelelő ítélőképességgel és alkalmazkodási készséggel* is rendelkezik, akkor eljut egyéni felismerésének *csúcstapasztalására* (peak experience), ilyenkor úgy érzi, hogy már akadálytalanul valósíthatja meg önmagát és építő törekvéseit.

A TEREMTŐ GONDOLKODÁS tényezőit J. P. Guilford (The structure of intellect, Psych. Bull. 1956. 4.) egy háromdimenziós modellen ábrázolja. Megállapítja, hogy a *konvergens gondolkodás* egyén mindig az egyedül helyes, a szerinte legjobb megoldást keresi, és azután abban megállapodik (sztatikus szemléletű). A *teremtő egyéniség* rendszerint *divergens szemléletű*. Különböző irányokban és szüntelenül új megoldásokkal próbálkozik. Nem kötődik egyes részletekhez, de nem is túlozza el saját szempontját az egésznek a rovására. Az egyéni túlzás egyébként gyakori veszélye a teremtő egyéniségnek. Ezért mindinkább arra kell törekednie, hogy *megértse a másikat*, és ki merje mondani azt is, ha nem ismer valamit. Felfigyel az olyan jelenségekre, amelyek mellett mások érdektelenül haladnak el. A kreatív gondolkodást *hajlékony* mondják, mert az átlagnál gyakrabban és gyorsabban vált át egyik területről a másikra, anélkül, hogy elveszne a külsődlegesbe, a mellékesbe. A kreatívek mégsem döntenek elhamarkodottan, megoldásaikban *könnyedén alkalmazkodnak* az adottságokhoz. Egyszerre sok ötletet mozgósítanak, és a jelentősebbeket kiemelik a megszokott összefüggésekből. A különböző jelenségek hátterében megtalálják az azonosságot. A problémához fokozatosan közelítenek és mintegy „bekörözve”, egyre közelebb jutnak a helyes megoldáshoz. Altalában ott kezdenek elmélyedni a gondolatokban, ahol azt mások abbahagyták. Ezért az „előregrásért” azonban gyakran fizetniük kell. Egyesek külsőleg utánózzák le ötleteiket, mások viszont féltékenyen kizárják őket soraikból.

A KREATÍV CSELEKVES FOLYAMATA hasonlítható a probléma-megoldáshoz (Guilford). A legegyszerűbb formája a megoldásnak – 1. a *próba-szerencse* módszer. Ha egy próbálkozás váratlanul sikerül, az illető utólag tudatosítja a menétét és a helyes felismerést felszabadulás és siker érzése követi. – 2. Amíg a *tervszerű elemzésnél* az illető már korábban elgondolja a probléma összefüggéseit és a várható megoldásokat, addig az *igazán kreatív egyén* – 3. *inspirált módon* közelíti meg a kérdést, azaz minden előkészítés nélkül, ösztönös érzékenységgel és bizonyos naív jóhiszeműséggel szemléli az eseményeket. Nem mérlegel túlzottan, éppen ezért széles tapasztalati sávot tud egybefogni. Aki sokat racionalizál, már eleve kiszűri tapasztalatai nagy részét és nem enged elég lapangási időt arra, hogy sejtése a tudatalattiból feltörjön. Viszont, aki tud várakozni, annak rendszerint *hirtelen belátással* világossá válik a megoldás. Ezt a „*áhá*”-élményt mély érzelmek kísérik. Jung és Fromm a kreatív folyamatot nőies jellegűnek mondja, mivel a felismerés úgy tör elő a tudatalanból, mint anyja méhéből a gyermek. Ezért szükséges az énekek bizonyos elengedése, ellazítottsága, játékosága. A megoldási szakasz viszont már komoly férfimunka, mert meg kell küzdeni a környezet ellenállásával, visszamenőleg az egész folyamatot igazolni, ellenőrizni, kipróbálni és rendszerezni kell (A. H. Maslow Detense and growth, Merill-Palmer Quart. 1956. 3.).

Mivel a teremtő gondolatok hirtelen törnek fel, nincs idő hosszas kifejtésre vagy meghatározásra, hanem rendszerint az illetők gondolataikat *kulcsszavakba* foglalják, vagy a meglévő szavaknak új értelmet adnak. Amikor 1934-ben M.–D. Chenu kiadta a „Dimensions nouvelles de la chrétienté” című munkáját, akkor a „*dimenzió*” még egészen új szó volt. Ő kapcsolta hozzá a keresztényhez és ezzel sajátos jelentést adott neki. Mint írja: „Az „*Isten Szavát*” is különböző szinten, mégis egybefogott jelentésében fogalmaztam újra. – Az „*evangélium primátusa*” volt teológiám kiindulópontja. Harminc év múlva a Zsinat újra megfogalmazta... A harminc évvel ezelőtti „*esemény*” szó is új jelentést nyert az egyházban: olyan „hely” vagy „történet”, ahol nekem kell felismernem Isten Szavát. Ez a meglátás szorosan összefügg az „*idők jeleivel*” (János pápa kulcsszava), amelyek nem mások, mint az evangélium szerint értelmezett események... Engem nagyon érdekel a *szavak fejlődése*, – folytatja Chenu, – mert ezek *jelzik a történeti érést*. Menet közben összeállítottam egy *kis zsinati szótárt*, amiben ötven olyan új (*kulcs*) szó van, ami körülbelül tizenöt éve lett használatos a teológiában, de a Zsinaton vált elfogadhatóvá. Ilyenek például: *evolúció, üdvösségtörténet, püspöki kollegialitás, Isten népe*, stb.”

A kreativitás *különböző szinteken* valósulhat meg. B. Ghiselin (The creative process, Utah, 1955.) a fokozatok mértékét a meglévő feltételek *újrendezésében* látja. I. Taylor viszont a kölcsönös érintkezés és a külső *változtatás hatékonyságát* tekinti mérvadónak. A teremtő cselekvés legalapvetőbb formája az *expresszív szint*, amelyben az egyének, főleg a gyermeknek szabad lehetőséget adnak önmaga kifejezésére, a tárgyak átren-

dezésére, elemi alkotásra (segédeszközei: anyag, papír, építőjátékok stb.). A *produktív szinten* az egyén meghatározott technikai készséget szerez, összeméri adottságait a realitással, iskolai vagy felnőtt vetélkedéseken, pályázatokon vesz részt. A *felalálói szintet* saját megoldásai alapján csak az átlagból kiemelkedők érhetik el. *Széles körben* döntő változtatást az *újítási szintet* elérő egyénektől várhatunk. Az újítások igazi értékét a kortársak rendszerint nem ismerik fel eléggé, inkább visszatekintve tudják csak értékelni. Ebből ered, hogy főleg a kreativitás magasabb szintjein nemcsak sikerrel, hanem *kudarccal* is számolnunk kell.

A kreatív személyiségnek szinte nélkülözhetetlen tulajdonsága a *hosszútűrés*, az *álló-képesség*, az ellentmondó helyzetek türelmes elviselése (ambiguitás-tolerancia). Aki megoldatlan helyzetben is képes hosszasan dolgozni, az rendszerint váratlanul, előre nem látott, új megoldásokra bukkan. Az előreugró meglátásúak, – mint már említettük – rendszerint ellenállásba ütköznek. Az igazi teremtő egyéniség azonban még a csődhelyzetben is képes reménykedni és azt kérdezi: Mi jót lehetne ebből kihozni? Vannak, akik saját maguk keresik a komplex, a nehéz helyzeteket, mert érdekli őket a megoldás és ítéletüket képesek függetleníteni az átlag véleményétől. Az ilyenek rendszerint elégedettek önmagukban, ezért megvan a veszélyük, hogy a közösségtől elszakadnak. Néha ez a viselkedés különös kettősségben mutatkozik meg, amint *Einstein* írja magáról: „Az én szenvedélyes érdeklődésem a szociális igazság és felelősség iránt mindig különös ellentétben állt azzal a belső közömbösséggel, amit a közvetlen emberi kapcsolatok iránt éreztem” – (id. *Paul Matussek*: *Kreativitás als Chance*, 1974. München). Minden, kreatív érdeklődésű egyént ezért feltétlenül be kell vonni a közösségbe, nehogy kezdeményezéseivel egyénieskedővé vagy túlzóvá váljék. De a közösségnek is szüksége van arra, hogy az átfogó meglátású egyének nagyobb súllyal hassanak lelkiismeretére és felelősségére. Az ilyen egyéniségek mutatják meg az emberiségnek, hogy hogyan kell gondolkodniuk és érezniük. Ezt tette a maga módján *Sziénai Katalin* éppen úgy, mint hazánkban *Széchenyi István*. Napjainkban pl. *Einstein*, *Szent-Györgyi*, *Heisenberg*, *Frankl* és *Fromm* figyelmeltették ismételen a társadalmat az előre látott veszélyekre és példájukkal a felelős magatartásra ösztönöztek. A teremtő törekvés *igazi értékércéje* az, hogy mennyire szolgálja a közösség javát, amint erre *H. Camara*, *M. Luther King*, *Teréz anya* és *korunk nagy pápái* adnak példát.

A keresztény konkreativitás

Ha a kreativitás döntő felismeréseit a keresztény emberre alkalmazzuk, akkor bizonyos fokban *el kell térnünk* az evilági indítéktól, és magatartás-formáktól. A *keresztény* ugyanis *tudatában van* annak, hogy csak igen korlátozott mértékben ura önmagának, és nemcsak evilágra tervez, hanem sikerének és beteljesülésének *célja a végső üdvösség*. Ambícióiban tehát nemcsak magára épít, hanem egybefonódik Krisztus megváltásával és a Szentlélek erejével. Jól ismeri az ősbűn lelkületét, – amit a Biblia a kigyó csábításával fejez ki, – hogy ugyanis az ember önerőjéből akarta felülmúlni önmagát, azaz az Istennek akart egyenlő lenni (Ter 3,5). – A ma embere is önzően önmaga akar dönteni sorsáról, pedig sokkal könnyebben elpusztíthatja önmagát mintsem, hogy garantálni tudná fennmaradását. A *keresztény ember cselekvésvilágában* ezért megfelelőbb *konkreativitás*-ról beszélünk. A *keresztény együtt cselekszik Krisztussal*, az egyház minden tagjával, közösségben van a régivel, kinyilvánítja erejét az újban. „A világot mi keresztények olyan vállalkozásnak tekintjük, ahová Isten hívta meg társul az embert. Az ember, *együttteremtő, konkreatív*” – mondja *M.-D. Chenu* (az ő kifejezése a „co-creation”). – Az a tény, hogy semmiből csak az Isten teremthet, de éppen az Ő akarata szerint lett az ember tevékenysége tudatos és autonóm.” (Un théologien... 71.)

CSELEKVÉSÜNK PÉLDÁJA *Jézus Krisztus*. Jézus egyedülálló teremtő tette megtestesülése, melyben *minden megújul* (Kol 1,13). Jézus ezért üdvösségünk személyes oka. Minden teremtő kezdeményezés az egyházban belőle fakad. Jézus maga is *konkreatíven* cselekszik. Mindent az Atyától kapott (Jn 5,26k), önmagát kiüresítette (Fil 2,7), hogy azután önmagával együtt, élete egész művét visszaadja a teremtő Atyának (Lk 23,46). Aki gyakran elmélkedik Jézusról, az a kreativitás minden pozitív jegyét felismeri benne. *Rendkívüli könnyedséggel* illeszkedik be környezetébe, éppen úgy megérti a bűnösöket, amint átlátja a farizeusok gondolkodását (Zakeus. Lk 19,1kk; – szamariai asszony, Jn 4,7kk; – Nikodémus, Jn 3,1kk). *Elfogadja kora kultúráját, a zsidóság törvényeit*, de tovább fejleszti, *beteljesíti* (Mt 5,17). Jézus erkölcsi magatartása alkotó-teremtő jellegű, amint *Paul Matussek* mondja: „A nyugati kultúrkörben élő ember számára, az erkölcs legismertebb mintája Jézus. Ő nem elégedett meg az ősi törvények teljesítésével, ha-

nem továbbment azoknál, anélkül, hogy a még fennálló törvényeket megszüntette volna. Új értékrendet, szemléletet teremtett, főleg azonban kézzelfoghatóvá tette az élt erkölcsöt, ami idegen a nem kreatív moralistáktól... Aki teremtő-alkotó módon akar élni, az magától mindig többet követel, mint másoktól, – s ez így van az erkölcsi síkon is. A keresztények számára Jézus az alkotó erkölcsösség kimagasló és páratlan mintaképe. Mindig voltak és vannak emberek, akik értékeket teremtenek és az erkölcsösségnek olyan indításokat adnak, amelyekre a pusztán szavak követői képtelenek” (Mérleg-interjú, 1975/4. 318.). – *Őrzi a hagyomány folytonosságát, miközben megteremtí az új szöveget (Mk 14,24). Jézus élete, mint sok, korát megelőző egyéniségé, kortársai előtt kudarcnak tűnik. Nem értik, mit akar, szenvedésében és halálában pedig egyedül marad. Mindezt feldolgozza lelkében és ezért még legyőzötte is vádlói fölé kerül (Jn 18,19. ff.).*

Az apostolok Jézus szándékát csak a Szentlélek eljövételével értették meg. Az emmauszi találkozás és a pünkösdi események után jutottak el küldetésük értelmének a „csúcstapasztalására”, hogy azután teljes meggyőződéssel bevessék erejüket, sőt életüket is az evangélium szolgálatába. Az apostoli időktől kezdve nyilvánvaló, hogy az egyházban a Lélek Törvénye érvényesül: a hűség és a fejlődés szolgálatá.

„A SZIMFONIKUS EGYHÁZ” magában foglalja a múlt örökségét és napjaink szükségletét – írja A. P. Liégé (Pour une Église symphonique, ICI 1972/10.). Az ősegyházban a különböző kultúrájú egyházközösségek más és más nyelven fogalmazták meg hitvallásukat, végeztek liturgiájukat, mégis összefűzte őket az egység köteléke, és a felmerülő nézeteltéréseket ismételtlen egyeztettek (ApCsel 15.f.). A kezdeti hitélményhez hasonlóan a korok változásaiban az egyház mindig újra átéli hitében és alkotó erejében való megújulását.

„A hit az új kultúrákkal történt szembesülése során éppen a krisztusi meqtestesülés rendjéhez való hűségében mindig felismeri azt az alkalmat, hogy újra megtalálja teremtő energiáját, azaz, hogy képes legyen gyökeret eresztetni az emberi élet minden területén úgy, hogy az egyház mindig megtalálja helyét a világban” – írja M.-D. Chenu (St. Thomas innovateur dans la créativité d'un monde nouveau, Congresso Internaz. Róma-Nápoly, 1974. 27–34.).

A 2. Vatikáni zsinaton az egyház belátta, hogy intézményeiben, tanításában, nyelvezetében meg kell értetnie magát korával és ki kell tárulni a világ felé. János pápa meghívta kora teremtő egyéniségeit, hogy közülük csak de Lubac, Rahner, Congar, Chenu személyét említsük. És mivel a közösség talaja elég érett volt, a kezdeményezéseket be is fogadták. Ezt a megújulást azonban lassú, fáradságos folyamat, sokaknak évtizedes munkája előzte meg. Az említett újítók, és még igen sokan, hosszas mellőzés, számos kudarc és szenvedés után látták csak meg munkájuk gyümölcsét. Másoknak viszont az elhaló buzaszem módjára kellett százszoros termést hozni. Az önkéntes áldozat, a névtelen és az elismerés nélküli munka nem az evilági kreativitás törvényei szerint érvényesül, hanem Krisztus misztériumában nyeri el jutalmát.

A Teremtő Lélek az egyházban

„Ma egyre inkább megértjük, hogy a kinyilatkoztatás ökonómikus, azaz Isten azt az emberek üdvösségéért adta –, és funkcionális, tehát beállította egy cél szolgálatába. Ez azt is jelenti, hogy Isten misztériumát nem úgy közölte velünk, ahogy Ő önmagában van, hanem inkább abban, amit értünk tesz a Szentlélek erejével” – írja Y. Congar (La recherche théologique, Recherches et Débats, 1966. 194.).

A SZENTLÉLEK ott működik minden emberben. A szentségek vételében azonban hatékonyabban árasztja erejét, mert a felvevők kifejezve jóakarátú készségüket, tudatosan kérik és fogadják be ajándékait. Amikor Jézus nyomán az apostolok kézzel a továbbították a Szentlelket, kiválasztották az első lelkipásztorpüspököket, és ezzel biztosították, hogy Jézus művének folyamatos, élő szervei legyenek. Hirdessék az ígét (logosz) magyarázatukkal (didaszkalía) pedig lényege szerint őrizték és adják tovább. A Szentlélek így különösképpen működik az egyházban, a pápa, a vele egységben lévő püspökök és papok lelkipásztori szolgálati útján, hogy tanításukkal, a szentségek kiszolgáltatásával és életük példájával erősítsék a híveket. A Szentlélek szól bennük, és mindnyájan vele együtt mondják: Abba, Atya! (Róm 8,15). A Lélek azonban nemcsak a szervezeti egyházat újítja meg, hanem személyesen is tevékenykedik a hívők lelkében, „ott fű, ahol akar” (Jn 3,8).

A ZSINAT UTÁN TIZ ÉVVEL szinte mindannyian csalódottan úgy láttuk, hogy a nagy emberi erőfeszítések nem hozták meg a kellő eredményt. A liturgikus megújulások elle-

nére a templomok továbbra is kiüresedtek, a szentségek vétele, különösen a gyónások száma egyre jobban csökkent, számos pap elhagyta szolgálatát. Az újrafogalmazott hit tanítása sem vonzotta az embereket. Mégis, valami várakozás és feszültség élt a lelkekben. A Teremtő Lélek eddig még nem tapasztalt módon izította fel sokak szívét. Új szeretet ébredt a Szentírás, a szentségek iránt, előtérbe került a tevékeny szeretetszolgálat. VI. Pál pápa a megnyitás alkalmával (1975) a Szentévet már a Szentlélek gyümölcsének nevezte. A megújulás fuvallata – úgy tűnik – a többi egyházat is átjárja, sőt az egyházon kívül élő keresők szívében is életet ébreszt. A világiak egyre aktívabban kapcsolódnak be a lelkipásztori szolgálatba. „Új településeken – mint Congar írja – ösztetartják egymást a keresztények és ahol nincs pap, ima-, Biblia- és eukarisztikus közösségeket hoznak létre... Csak Latin-Amerikában 40 ezer evangéliumi közösségről beszélnek (Initiative locale... 56).

„A MEGÚJULÁS DINAMIKÁJA nem új egyházat akar, hanem mindannyian a Szentlélek erejében egy ugyanazon megújult egyház felé tartunk a közös hagyományban és az egy keresztiség jegyében” – állapítja meg H. Mühlen (Újuljatok meg Lélekben, Eisenstadt, 1978.). – Úgy látszik, hogy ma „a különféle egyházak közösbé adják a Szentlélektől kapott sajátos ajándékaikat” – olvashatjuk a német szinodusi dokumentumban (1975). „Az egyház megújulása belülről kezdődik: olyan szerkezeti reform ez, amely nemcsak a homlokzatot állítja helyre, hanem belülről renoválja, újítja meg az épületet” – mondta Suenens bíboros 1978 októberében Rómában, az imacsoportok zárónyilatkozatán. Már a Zsinat figyelmeztetett rá, hogy „ma az emberiség egy új korszak kezdetén áll, ... a modern ember életkörülményei szociális és kulturális szempontból mélyen megváltoztak.” (GS 4. és 54.) A technika kiszorítja környezetünkben a természetet és így mindjobban egymásra vagyunk utalva. Megváltozott ezért istenélvünk is. Ma Isten főleg az emberi kapcsolatokban tapasztalhatjuk meg, Isten Lelkét az emberek között újra felismerjük. Ez a felismerés megkívánja, hogy „hitünk egyre inkább személyes döntés legyen, mert így sokkal előbb eljuthatunk Isten megtapasztalására (GS 4.). Így mindnyájan valamiképpen átéljük Jézus felkületét, amellyel elkezdte küldetését. „Az Úr Lelke van bennem, mert felkent engem, elküldött engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek... felszabadítsam az elnyomottakat és hirdessem: elérkezett az Úr esztendeje” (Lk 4,16–19). – A hívek ajkán is szólhat hozzánk Jézus, oly módon, amint az 1975. Pünkösdjén, a pápai misén elhangzott: „Meg akarom újítani egyházamat, új egységre akarom vezetni népemét. ... Alapjaiban szeretném megváltoztatni életeteket, én mindig jelen vagyok egyházamban. Új hívást intézek hozzátok... Új tanuk seregét teremtem meg magamnak és összegyűjtöm népemét. Tapasztald meg életemet, Lelkemet, erőmet!”

NAPJAINK EGYHÁZÁBAN – mint látjuk –, éppen úgy működik a Lélek, mint az első egyházakban. Felszólít a közös cselekvésre, hogy minden megkeresztelt ember adottságai szerint építsen, buzdítson, vigasztaljon (1Kor 14,3), mert „mindenki Isten kegyelmének a sáfára” (1Pt 4,10). A Lélek ajándékait ki-ki azért kapja, hogy használjon vele (1Kor 12,7), és bár a lelki szolgálatok és adományok különfélék, a Lélek ugyanaz. Aki tevékenykedik az egyházban, figyeljen, hogy „minden méltóképpen és rendben történjék” (1Kor 14,40), Isten ugyanis nem a zűrzavarnak, hanem a békességnek az Istene. Ha nem magunk érdemeiért és erejéből cselekszünk, hanem a Lélek segítségével Isten Országáért, akkor ne féljünk a kudarcoktól, mert Isten az, aki megerősít.

TETTEINK GYÜMÖLCSEI, hogy valóban a Lélektől erednek-e, azt ma is az egyházi tanítók ítélik meg, amint már Szent Pál is elvárja híveitől: „Kérünk titeket, testvérek, becsüljétek meg azokat, akik köztetek fáradoznak, és mint előjáróitok az Úrban, vezetőnek titeket” (1Tesz 5,12). Mindannyiunknak azonban fel kell tenni önmagunknak a kérdést: Készek vagyunk-e átengedni magunkat a Lélek ösztönzésének? A Lélek ösztönzése sokszor lemondások árán is a mások, a közösség javára serkent. A Lélek ösztönzésére hívta össze János pápa a Zsinatot, az Isten szeretete sürgette Don Boscót az elhagyott gyermekekért vállalt vakmerő vállalkozásaiban, a Lélek indította Teréz anyát, hogy a haldoklók összegyűjtésével kezdjen el segíteni India nyomorúságán. A Lélek ösztönzését mindenki szabadon követheti, mert Krisztus megszerezte nekünk a lelki szabadságot (Gal 5,1). Ez az önként Krisztushoz kötő szabadságunk szabályozza tetteinket, megvédi a túlzásoktól, az egyoldalúságtól, melyek felborítják a rendet és a közösség egyensúlyát: „Testvérek, a meghívástok a szabadságra szól, ezért szolgáljatok szeretettel egymásnak” (Gal 5,13). Tehát, ha valóban a Lélek működik bennünk és közösségünkben, azt gyümölcsjeiről, jeleiről ismerhetjük fel.

A megelevenítő Lélek jelei

A *kreativitás természetes jegyei* azonban nemcsak párhuzamba hozhatók a keresztyén tevékenységével, hanem Krisztus egyházában egybe fonódnak a Lélek jelenlétének meg tapasztalható jeleivel is. Ezek a jelek megvilágítják értelmünket, gazdagítják képzeletünket, feltárlják szívünket.

AZ **ÖNKÉNTESÉG** napjaink megújuló egyházának szembetűnő jele. Itt nemcsak az emberi spontaneitásról van szó, hanem a Lélek ösztönzésének arról a jellegzetes kifejezéséről, amellyel felébreszt tunyaságunk álmából, kezdeményezésre, rögtönzésre, kreativitásra serkent. Az Ige önkéntességéről, tevékeny részvételéről van itt szó – állapítja meg *M.-D. Chenu* egyik előadásában (*Le réveil de l'Esprit, Diagnostic, Paris, Faculté de Théologie, 1975. kéziratban*). Az ember tehát nem gépiesen ismételteti az imádságos szavakat, a liturgikus mozdulatokat, hanem spontán tör fel belőle a közlés öröme, a szimbolikus kifejezés találékonysága, a gesztusok és mozdulatok változatossága. Ezt a jelenséget felismerhetjük a hivatalos liturgiában is, mely Krisztus szavainak és mozdulatainak emlékét rögzíti. Ma azonban mégis inkább arról van szó, hogy a Lélek felülmúlja a szabályokat, és megújítja a szokásokat. A Lélek szentesíti és áthatja a profán valóságokat, mégsem szakralizálja úgy, hogy bálványá tenné azokat. A Lélek sokoldalú. A Szentírás felsorolja azokat a sokféle készletéseket, amelyeket később a moralisták a parancs kategóriájába szorítottak vissza. A *Szentírás* külön beszél a Lélek *ajándékairól* (Iz 11. f.), a *karizmákról* (IKor 12.13ff.), a *Hegyi Beszéd boldogságairól* (Mt 5,7ff.), és végül a *Szentlélek gyümölcseiről* (Gal 5.f.).

A **TANÚSÁGTÉTEL** a lelki ember tevékenységének jellemző gyümölcse. „A tanúságtétel nem valami kész tudás átadását jelenti, ... hanem a hívő közli testvéreivel saját *hitének, reményének és szeretetének* belső élményét. Ezek az élmények nem a teológiai doktorok tekintélyével, gondolataival és bizonyítékaival hatnak, hanem a mélységes, átélt igazság, a misztérium kisugárzása fogja össze a testvéreket és szítja fel a belső hatóerőket az emberek szívében. Jól tudjuk, – mondja *Chenu* –, hogy a hit „át nem ruházható” valóság. A klasszikus katekizmus éppen azon bukott meg, mert a hitet moralizáló eszközökkel akarta továbbadni. A *Jóhírt, az evangéliumot közölni kell!* A közlés pedig nem más, mint a Lélek *eljövetelében való kinyilvánítás*, és annak elfogadása, kifejező tanúságtétele.”

Korunk egyházának újra fel kell fedezni a hit ősi kifejezőmódjait, a világ számára. A tanúságtétel az *Ige időszerűségét jelenti*, azt, hogy a Lélek mindig „*működésben van*”, és így az egyházi közösség történeti folyamatosságban marad fenn. Fennmaradásának biztosítéka az *élő hagyomány*. A hagyomány nem lehet olyan letétemény, amelyet mintegy tanbeli raktárba rejtve őrzünk, hogy biztosan védelmezzük az eretnekségtől. A Lélek úgy működik, ahogy Krisztus hirdette: „*Én majd elküldöm nektek a Lelket, Ő majd elvezet titeket a teljes igazságra*”.

„*A Történelem és a Lélek együttesen bontakozik ki a világban. A Léleknek velünk együttműködő tevékenysége újítja meg a világot. A Lélek nélkül Isten távol van tőlünk, Krisztus a múltban marad, az evangélium holt betű lesz, az egyház csupán tekintélyi urallommá válik*”, – így fogalmazta meg a Lélek szerepét *I. Hazim*, lattaquiéi metropolita 1968-ban, Uppsálában.

PRÓFÉTAI NÉPNEK jelét hordozza a Lélek teremtő erejéből megújuló egyház. „Nem azért mondjuk prófétainak az egyházat, mert feltárlja előttünk, vagy éppen megjósolja a jövőt, hanem mert érzékeli azokat az eseményeket, amelyek igazságosságban, békében *előbbre viszik a világot*, és elhozzák közénk Isten Országát” (*M.-D. Chenu*). Mindez azt kívánja, hogy ismerjük fel a társadalmi-kulturális összefüggésekben is az idők jeleit, – azt ugyanis, hogy korunk az Igére várakozik. Ebből a várakozásból nem következnek, hogy ismét valami újabb, időkefeletti tanrendszert alkossunk. A Lélek az, aki megkülönbözteti a jót és a rosszat, nemcsak az egyes emberek belső életében, de nem is csupán a tanítóhivatal intézményeiben, hanem az úton lévő Isten népe közös zárandok egységében is.

A **LELKI SZABADSÁG** a Lélek ébredésének a csúcspontja, mert „*ahol az Úr Lelke, ott a szabadság*” (2Kor 3,17). Ez a szabadság beteljesíti a törvényt, mert az igazi tekintély alapja nem a hatalom, hanem az apostolnak az a kívánsága, hogy „*szeretettel szolgáljanak egymásnak*” (Gal 5,13) Aki a Lélekben teremtő cselekvést saját kööttségei miatt, vagy a kockázatoktól való félelmében elutasítaná, annak tette annyit jelentene, mintha lemondana az idők jeleinek megvalósításáról, és ezzel elzárná korunk előtt az evangéliáció új útját.

IGAZI EVANGELIZÁCIÓ csak a Szentlélek ébresztő erejében lehetséges. A Lélek szolgálatába kell beállítani hitünk fogalmi rendszereit, a lelkipásztori terveket, a papi élet minden tartozékát. Mindezek arra segítenek, hogy Isten népe felismerje korunkban Isten Szavát és szellemi érzékenységgel megújítsa a hit nyelvezetét. *Pironio* bíboros, a CELAM elnöke 1975-ben ezt mondta a brazil népnek: „Ebben a népben felismertük az újjászülető egyházat, a jövő kereszténységének modelljét. A mai keresztény törekvésekben olyan teremtő próbálkozásokra találunk, melyekben újra értékelődik a hívek általános papságának értelme és küldetése, az egyház köznapi eseményeiben az *emberi mélység minden kreatív jele: a gondviselő Isten, a Szentlélek jelenlétének jeleivé válik.*”

A Lélekben való evangelizáció Krisztus igazságának olyan közlési formája, amely magán viseli az Ige és az Élet tanúságjelét olyan módon, ahogy azt korunk feltételei közegette megvalósíthatjuk. „Krisztus, a nagy Próféta meghirdette Atyja Országát életének és szavának tanúbizonyságával, ...nemcsak a tanító egyházi rangfokozatok által, hanem a világiak által is, ... , hogy az evangélium ereje ott ragyogjon a mindennapi életben. *Akkor bizonyulnak az ígéret fiainak, ha hitben és reményben felhasználják a jelen pillanatot.* Ezt a reményt ne rejtsek lelkük belsejébe, ...hanem fejezzék ki a világ építéséé által.” (LG 35.)

Széli Margit

„VELÜNK AZ ISTEN!” János evangéliuma a mestestestült Fiút Logos-nak, Igének, Szónak mondja. Az emberi szó nem üres kiáltás, hanem értelme van és valakire irányul. Még inkább ilyen az isteni Szó. A beszéd tartalmából és hangzásából következtethetünk a címzett megbecsülésre és a kapcsolat bensőségére. Krisztusban az Atya saját magát mondta ki, és Szavának egész tartalmát az embernek adta. „Ő tulajdon Fiát nem kímélte, hanem odaadta mindnyájunkért: Hogyan ne ajándékozza nekünk Vele együtt mindent?” (Róm 8,32)

Ez az isteni Szó azért hangzott el és azért marad velünk a világ végéig, hogy vigasztaljon, bátorítson, életet fakasszon, szeretetre serkentsen, reményt adjon, bűnökkel megbocsásson, és az idők végén – mint utolsó ellenséget –, legyőzze a halált a feltámadással. (1Kor 15,25)

Az egyház ezt az emberré lett Isteni Szót, az Igét képviseli; azért igehirdetésének rövid foglalatá ez a mondat: „*Velünk az Isten!*” A homályban járó és halálra szánt embernek ez adja meg a jövő reményét. Ha Isten érdemesnek tartott, hogy leélje életünket, akkor a legszürkébb hétköznapi munkája, erkölcsi döntése, szenvedése és vezeklése sem lehet az élet jeltelen rezdülése csupán, hanem olyan emberi vívódás, amelyben egyúttal isteni értékek valósulnak.

Gál Ferenc

A HÁBORÚ ALATT megrendülten tapasztalhattuk, hogy az ember mélyen átélheti a karácsony éjszakáját minden ajándék, karácsonyfa, harangzúgás és énekszó nélkül; sőt, még az Isten házat és az istentiszteletet is nélkülözheti. Védtelenül húzódtunk meg a szétlőtt tetők alatt, vad és kietlen országutakon menekültünk és éppúgy hiába kerestünk szállást, mint egykor a Szentcsalád Betlehemben. Akkoriban átérez-tük a világ pusztulását, amelytől csak az alászállt isteni szeretet menthetett meg bennünket. Az isteni szeretetet kellett a lelkünkbe fogadni, ha nem akartunk elveszni a borzalomban, a gyűlöletben és az iszonyatban. Igen, akkor mindnyájunkat hatalmába kerítette az a tudat, hogy „egy a szükséges”, ha valóban karácsonyt akarunk ünnepelni. Mert a karácsonyi ősevangélium nemcsak egyszeri történet Betlehemben, hanem a német misztikussal szólva „örök születésről” van szó, arról, hogy Isten állandóan és visszatérően leereszkedik emberségünk mélységeibe. Az a Gyermekek, akinek akkor elegendő volt ehhez egy jászol és egy istálló, az most újból és újból egész szívünket akarja.

Ezért mondja: Angelus Silesius, a költő: „Máriának kell lennem, hogy megszüljem magamban az Istent!” –

Gertrud von le Fort

KÖRKÉP

A TEREMTŐ SZENTLÉLEK MA IS MŰKÖDIK

Beszámoló a Lutheránus Világszövetség és a Vatikán közötti dialógusról

I. A Spiritus Creator ösztönöz

Az egyház a történelemben él és fejlődik. Ezt a történelmi fejlődést nem valami kor-szellem (Zeitgeist), hanem a Szentlélek (der Heilige Geist) irányítja. Az egyházban maga az élő Úr cselekszik, de sohasem eszközök nélkül, — ez a dialektikus igazság érvényes evangélikus meggyőződésünk szerint az egyház történetében és jelenében is. Ebből a dialektikus valóságból élünk át valamit az ökumenikus dialógusokban is, közelebről abban a hivatalos párbeszédben, amelyben hét év óta közös bizottsági tagként részt vehetek. Ez a párbeszéd nemzetközi és felekezeti szinten folyik a Vatikáni Egységítőkarság és a Lutheránus Világszövetség között működő, ún. *Közös Bizottságban*. A bilaterális dialógusok között ez volt az első. (Az Egység Ittkarság kifejezés helyett szívesebben használnám a latin vagy angol nevét, mert azok nem olyan statikusak és félreérthetőek, mint a magyar elnevezés: *Secretariat ad Christianorum unitatem fovendam, Secretariat for Promoting Christian Unity*.) Jézus Krisztus Lelke — az egyházat teremtő, megtartó és megújító Lélek — tevékenységre ösztönöz korunkban is. Az egyházban a kreativitás mögött a cselekvő Úr áll (ApCsel 1,3; 2,47).

Amikor 1974-ben — a mi mandátumunk második ülésén — Rómában összegyülekeztünk (január 8.), Mgr. Charles Moeller, az Egységítőkarság nevében üdvözölte a jelenlévőket. Bevezető beszédében azt kívánta, hogy kísérelje a *Közös Bizottság* munkáját alkotó képzelőerő („be accompanied by *creative imagination*”). Az azóta eltelt idő igazolta, hogy munkánkban ez az alkotó képzelőerő valóban nem hiányzott. Legutóbbi ülésünkön Augsburgban, 1980. februárjában olyan dokumentum született — közös állásfoglalás az Ágostai Hitvallással kapcsolatban —, amire néhány évvel ezelőtt még gondolni sem lehetett volna. A *Közös Bizottság* munkája valóban az egyházi kreativitás témakörébe tartozik. A *Spiritus Creator* kreativitásra készítet korunkban is, felekezeti vonatkozásban is.

A TEOLÓGIA felelős szerkesztőjének felkérését örömmel vettem és megtiszteltetésnek tartom. Készönöm figyelmét, hogy ezt a szolgálatomat észrevette. Bizottsági munkámat országhatárainkon túl végzem, az európai evangélikus kisebbségi egyházak képviselőiben és így természetesen Magyarországi Evangélikus Egyházunk vezetőségének hozzájárulásával. Elve a megtisztelő bizalommal, egyúttal hézagpótló feladat teljesítésének érzem ezt a tájékoztató jellegű, teljességre természetesen semmiképpen igényt nem tartó beszámolót. Tapasztalataim szerint Magyarországon meglehetősen kevés az, amit egyházaink közvéleménye tud erről a nemzetközi, legmagasabb szintű felekezeti dialógusról és így, ha szerényen is, de szolgálhatok mind az érdeklődő, lelkeskedő papságnak, papnövendékeknek, mind a teológia és az ökumenikus kapcsolatok iránt érdeklődő világi hívőknek, vagyis Isten egész népének a Magyarországi Római Katolikus Egyházban is. Megállapításaimat nem tartom valamiféle „záróközleménynek”, sőt *inkább jövőt ígérő kezdetnek*, amivel, ha egy bizonyos időbeli késéssel is, mégis csak hozzá foghatunk egymás jobb, mélyebb megismeréséhez, a hídveréshez. Magyarországon a római katolikusok előtt az evangélikus egyház tanítása, súlya a keresztyénség nagy világcsaládjában alig ismert, szinte terra incognita, felfedezendő terület. Hozzáférhető magyar irodalom a felekezeti hivatalos dialógusról alig van, az idegennyelvűek pedig alig ismertek.

II. A dialógus története dióhéjban

Mindkét oldalról több gyökérről is beszélhetünk. Római katolikus részről Friedrich Heiler 1930-ban napvilágot látott tanulmányáig szoktak visszamenni, amelyben az Ágostai Hitvallás katholicitását hangsúlyozta (*Die Katholizität der Confessio Augustana*).

Ökumenikus kérdésekkel foglalkozó tanulmányi központokról is tudunk a 2. Vatikáni zsinat előtt. Az igazi áttörést a XXIII. János pápa által 1959-ben meghirdetett Ökumenikus Zsinat, illetve az 1964. nov. 20–21-én megszavazott Ökumenikus Decretum jelentette. Evangélikus oldalról a Lutheránus Világszövetség (1947-től) az Egyházak Világtanácsa (1948) életével és munkájával szoros kapcsolatban állt és másokkal együtt hiányolta a római egyház jelenlétét az ökumenikus mozgalomban. 1964-ben Végrehajtó Bizottsági határozat született nemcsak a Vatikáni zsinaton való hivatalos részvétel (megfigyelő szakértőkkel) megerősítése tárgyában, hanem bilaterális tárgyalások felvételére is (G. Lindbeck kezdeményezésére). 1965-ben Közös Munkacsoport néven professzorokból álló testület jött létre. Ezt az úttörő munkát a mai dialógus előkészítő szakaszának tekintjük. Az első munkafázis 1967–71. között a *Tanulmányi Bizottság* ülésein folyt: Zürich, Boastad, Nemi, Cartigny, Malta állomásokkal. A második fázist az átalakult és *Közös Bizottság* néven munkát kezdő testület szolgálata jelentette 1973–77. között (ekkor kerültem én is a Közös Bizottságba). 1973 Genf, 1974 Róma, 1976 Strasbourg, 1977 Paderborn a konferenciák színhelye. 1977-től meghosszabbították mandátumukat és Közös Bizottságunkat kiegészítették egy-egy afrikai delegáttal. 1978 Sigtuna, 1980 Augsburg az eddigi állomások. A második és harmadik fázisban már érvényesült az, amit az LVSZ VB ülése (Oslo 1971, Parapat 1972) kért, hogy ti. a dialógust nemcsak teológiai síkon kell folytatni, gyakorló lelkészeket és nem lelkészeket is be kell vonni a munkába és fel kell térképezni a tényleges helyzetet egyházainkban.

III. Általános jellemzés

Nagyon egyszerű megállapítással kell kezdenem: valami olyannak vagyunk tanúi, illetve részesei, ami 450 éve váratott magára; a keresztyénség két felekezete között testvéri beszélgetés folyik. Az Agostai Hitvallás – Confutatio – Apologia – véleménycsere-sorozat után 450 évvel ezelőtt megszakadtak a hivatalos tárgyalások és ha volt is egyáltalán valamilyen érintkezés a két egyház között, abban nem volt sok köszönet. 1530-ban még csupán veszélyként jelentkezett az, hogy a két párt elszakadhat egymástól és „két egyházzá” válik. Később az ellentétek egyre fokozódtak. Tanításban, kegyességi gyakorlatban, egyházszervezetben az utak ténylegesen kettéváltak. Természetesen az elidegenedésben jelentős nem-egyházi tényezők is közrejátszottak. A kettészakadás mindkét egyház életét nehezítette, bizonyágtételét erőlténítette, híveit keserítette, egyénileg is, közösségekben is sok-sok szenvedés forrásává vált.

Most nem a múlt hitvitái elevenedtek fel, hanem ténylegesen új stílusú és tartalmú beszélgetés folyik, illúziókergetés nélkül, kevésbé látványosan, mint amilyen mélyen. Nem is önmagunkra figyelünk, hanem közös Urunkra, Jézus Krisztusra. Ez megment egyfelől minden önigazságtól, másfelől minden vádaskodástól. Talán nem érződik túlságosan felengzősnek, ha egy evangélikus írásmagyarázó teológus ösünk, Bengel († 1752) szavaival így fogalmazom: *Gaudium in Domino parit veram aequitatem*. Valóban ezt az új, átéltegyenlőséget közös Urunkban való örömlünk szülte. Ómiatta lehetünk valóban partnerek a dialógusban. Több egykori különbség elveszítette élességét az utóbbi években. Egymás értékeit felismertük, sőt, megtanultuk becsülni is. Évszázadok elidegenedése után élményszerűen fedeztük fel, hogy *ugyanaz a Krisztusunk*.

A *Máltai Riport* így fogalmazott: „Az evangélikusok és katolikusok közötti hasadásnak számos oka a XVI. század különleges történelmi helyzetében gyökerezett. Mégis végső soron az evangélikusok és a római katolikusok az *evangélium* helyes értésének problémáján vitakoztak és váltak el egymástól... (a dialógusban), a kezdet kezdetétől már világgossá vált, hogy lehetetlen egyszerűen csak ismételtetni a tradicionális, ellentétes teológiai álláspontokat. Nem csupán abban a történelmi helyzetben állt be változás, amelyben ezek keletkeztek, hanem a teológiai módszerekben és kérdésfelvetésekben is alaposan megváltozott minden a modern bibliai és történelmi kutatás nyomán. A felekezeti különbségek új látásmódja fejlődött ki. Ezért kell most újonnan felvetnünk az *evangélium* kérdését mai teológiai és egyházi perspektívából” (M. R. 15.). Így is történt.

Fontos megemlíteni, hogy az ökumenizmus nálunk is elsősorban a hit alapján lévő egységet jelent, mégpedig a *már meglévő közös hit alapján*. Nem nekünk kell megteremteni, nekünk csupán felfedezni kell azt. A hit egysége evangélikus felfogás szerint nem valami távoli esemény a bizonytalan holnapban, hanem már meglévő realitás. Az egység megteremtése nem távoli jövő. Feladatunk az állandóan – múltban és jelenben – meglévő közös hit felfedezése, felmutatása és megvallása. *Valódi egységünk Jézus Krisztusban*, személyében, szavában és tetteiben van. A megőrzött apostoli hagyomány, a bibliai kinyilatkoztatásból származó tanúskodás miatta és benne egységformáló tényező. Krisztus miatt vagyunk valóságos egyház – valljuk mindketten, – s Krisztust ismerjük

el a másik egyház életében is. Krisztus lelke, a Szentlélek nemcsak nálunk működik, hanem a másik félnél is. Krisztus mélyebb megismerése az igazság megismerése. A valódi ökumenizmusnak az igazság mindig használ. Jézus mondja: Én vagyok az út, az igazság és élet.

A *Közös Állásfoglalásban* többek között ezt olvassuk: „Együtt valljuk meg hitünket a Szentháromság Istenben, Jézus Krisztus megváltói művében, a Szentlélekben és ez a hitünk az egész kereszténységgel összeköt. Még a XVI. század nézeteltéréseiben és vitáiban is *evangélikusok és katolikusok egyek maradtak a keresztény hitnek e központi és fontos igazságában.*” Széles egyetértés jelentkezik ma a megigazulásról szóló tanításban is, amely oly döntő volt a reformáció idejében: „Egyedül kegyelemből és a Krisztus megváltó művében vetett hitben, nem a bennünk lévő érdemek alapján fogad el Isten és vehetjük a Szentlelket, aki megújítja szívünket, felkészít és hív a jócselekedetekre.” Az *egyházfoglalomban* is, ahol oly éles volt egykor az ellentét, most közös elemeket fedeztünk fel: „Egyházon azok közösségét értjük, akiket Isten gyűjt egybe Krisztus által Szentlelkével az evangélium hirdetése és a szentségek kiosztása útján, az erre a célra rendelt lelkesítő szolgálót (ministry, Amt) segítségével. Noha ebben az egyházban mindig bűnösök vannak, mégis Isten hűsége és ígérete miatt ez az egy, szent, egyetemes (catholica) és apostoli egyház, amely mindvégig megmarad.” – „Az Ágostai Hitvallás kifejezett célja, hogy bizonyosságot tegyen hitünkről, az egy, szent, egyetemes (catholica) apostoli egyházat illetően.” Az *Ágostai Hitvallás nem kíván új egyházat alapítani*, hanem meg akarja őrizni és fel akarja újítani az igazi, tiszta keresztény hitet, amely a Szentírás alapján alapul és megegyezik az ősegyház hitével. „Az Ágostai Hitvallásra utalva katolikusok és evangélikusok felfedezték, hogy közös a meggyőződésük az alapvető tanításokban, amelyek hitünk középpontjára, Jézus Krisztusra mutatnak.”

IV. Dialógusunk néhány jellemző vonása

Hadd ragadjak ki néhány vonást valóban kreatív munkánkból. *Milyen a mi dialógusunk?*

– 1. *Őszinte.* Ha udvarias is a tárgyalások stílusa, ha választékos is nyelvezete, mégis, hogy nincs mindenben nézetazonosság, azt nem titkoljuk el. Nem titok, hogy sok tekintetben igen nehezen értjük egymást. Az elmúlt négy és fél évszázad teológiai fogalmazásunkban sem maradt nyomtalan. Néha azonos terminus technicusan mást és mást értünk. Nem is speciális finomságokra gondolok most, hanem alapvető teologumenonokra: hit, kegyelem, ige, áldozat, szentségek stb.³ Az a tapasztalatom, hogy római katolikus részről Szent Tamás (és Aristoteles) filozófikus nyelve rányomta bélyegét a teológiára és ez jellemző a Trentoi Zsinatra éppen úgy, mint a római katolikus szaknyelv későbbi fejlődésére, sőt, jelenlegi használatára is. Az evangélikus szóhasználat kevésbé filozófikus, inkább biblikus. A 2. Vatikáni zsinat a Szentírás centrális jelentőségének hangsúlyozásával egyúttal biblikus hangvételre is ösztönzött és ezzel is sokat segített egymás megértésében. *Túl a nyelvi nehézségeken, gondolkodásbéli, strukturális eltéréseink vannak.* Más formában gondolkodunk. Röviden: a római katolikus teológia az igazságok hierarchiáját ismeri, az evangélikus teológiai gondolkodás koncentrikusan gondolkodik, a körök közepében Krisztussal.

Az őszinteség jegyében megmondjuk mindig azt is, amiben nem tudunk egyetérteni, ha a szót vagy terminust már értjük is (Mariológia, Péter hivatala stb.). Eredményes dialógus alapfeltétele mindig az őszinteség.

– 2. *Nyitott.* Egymás felé is, a jövő felé is. Egymás felé úgy, hogy hajlandók vagyunk egymástól tanulni is, hiszen mindkét fél rájött már arra, hogy elfogadni és adni egyaránt tudni kell a párbeszédben. Kétirányú forgalom van (two-way traffic) a mi dialógusunkban is. – Nyitott dialógusunk a jövő felé is olyan értelemben, hogy nincs kötve, eleve meghatározva, mit kell mindenáron elérnünk. Ez a nyitottság szabadságot biztosít, de egyben kockázatot is jelent.

– 3. *Türelmes.* Nem hisszük, hogy egy-két év alatt meg tudjuk gyógyítani azt, amit négy és fél évszázad elrontott. Itt hosszú ideig tartó terápiára van szükség. A gyógyulást a sürgetés, türelmetlenség csak akadályozza. Türellemmel kell meghallgatni, ha a másik fél nem érti azt, ami nekünk egészen evidens. Türellem kell ahhoz is, hogy elviseljük a mindkét egyházból jövő kritikát: van, aki elhamarkodott gyorsasággal vádol, van, aki csigalassúsággal. A türelemben a Közös Bizottság tagjainak rendszerint a saját egyházi háttér felé kell nagyobb terhet vállalni.

– 4. *Mély.* Nem maradt a felületen. Nem dicsekszünk teátrális, szenzációs sikerekkel. Ezek tisztavirág-életűek lennének. Megkeressük közös történetünk évszázadaiban és az igazság mélységében azt, ami valóban egy. A nagy meglepetés mindkét oldalról az volt,

hogy sokkal több az, ami összeköt, mint ami szétválaszt. Mindkét oldalról átéljük azt, amire a 2. Vatikáni zsinat ökumenizmussal foglalkozó dekretumában (Unitatis redintegratio) intette a katolikusokat: „Örömmel kell felismerniük és megbecsülniük a közös örökség igazi keresztény értékeit, amelyek megtalálhatók más egyházak híveinél is.”

– 5. *Posztív jellegű* a „nem-egyház” irányában is. Ez a vállalkozás nem összefogás, konfrontáció a világ ellen, hanem egységre törekvés annak érdekében, hogy szolgálatunkat, mandátumunkat jól betöltsük ebben a világban. A pro-jelleg és nem a contra-jelleg domnáló. Ez azt is jelenti, hogy nem a félelem, hanem a szeretet a mozgató rugó. Ez hazánkban is tudatosítandó.

– 6. *Többrétű.* Hivatalos érintkezésünk többcsatornás. Három ilyen meder vagy csatorna van, amiben folyik a munkánk és mind a három egyaránt fontos: a) tanulmányi munka, b) információcsere regionális egységek szerint, c) spirituális közösség. A *tanulmányi munkához* annyi megjegyzést kell fűznöm, hogy már a dialógus első fázisában, amikor még ez volt az egyetlen munkaág, a centrális kérdések kerültek elő, nem pedig az elválasztó tanítások. A valóban centrális kérdések: az *evangélium és az egyház, az evangélium és a világ, a szentségek* (elsősorban az eukarisztia), az *egyházi hivatal, a különös tekintettel a püspöki hivatalra.* Erdemes idézni néhány sort az MR zárószóirából, melyekben az újra felfedezés öröme, a valódi közösség érzése nyilvánvaló: „A bizottság tagjai munkájuk végeztével csak hálás örömmel tudnak visszatekinteni ennek az igazán testvéri találkozásnak tapasztalataira. Még az ellentétes meggyőződésekkel és véleményekkel kapcsolatos viták is megéreztetették velük a mélyebben meglévő közösségünket és együttes felelősségünket közös keresztény örökségünkért. Természetesen a résztvevők tudatára ébredtek annak is, hogy a teljes egyházi közösséghez vivő úton vannak még nehézségek is. Ez az út csak úgy található meg, ha mindkét egyház teljes alázatossággal és becsületességgel Jézus Krisztus egy evangéliumának igazsága szerint próbál hozzáállni a kérdésekhez. Az Úrral való találkozás, aki újra és újra bátorít evangéliumával, mindig többet jelent, mint bármiféle racionális tisztázási folyamat. Ezért a közös teológiai erőfeszítésnek is egy teljes lelki életfolyamat részévé kell válnia. Ennek a közös lelki találkozási folyamatnak lehetősége az Úr igéjének erősítésében rejlik, Ő ígért hathatós eredményt ott, ahol ketten vagy hárman összegyűlnek és egy akaratot kérnek valamit az Ő nevében.”

Az *információcsere* megértette velünk, milyen különbözőek a problémák az öreg Európában, a pattanásig feszült-helyzetű Latin-Amerikában, az új államok világában, Afrikában és a törpe kisebbségben élő keresztények között Ázsiában. Azt is láttuk, mennyire máshogyan alakultak a felekezeti viszonyok aszerint, hogy többségi vagy kisebbségi helyzetben van-e egy nemzeti egyház. Ha ezeket a konkrét helyzeteket nem vesszük figyelembe, csak élettudatosan sémákkal dolgozunk. Az északi evangélikus többségű államokban például a római katolikus kisebbségnek hasonló panaszai és örömei vannak, mint a kelet-európai kisebbségi evangélikus egyházaknak. – Más a viszony római katolikusok és evangélikusok között Németországban és más Lengyelországban, vagy Olaszországban.

A *spirituális közösség* azt jelenti, hogy egy-egy ülésszak idején (egyhetesek ezek az ülésszakok), naponta kétszer van közös istentiszteletünk, – reggel és este, – egyszer bűnbánati istentiszteletünk (amikor megvalljuk a szakadás okaként, hogy mindkét oldalon vétkeztünk, közös bűnbánatra és közös bűnbocsánatra van szükségünk, ahogyan azt a DOe 7. is mondja). Egy-egy alkalommal közösen ünnepeljük az eukarisztiát (úrvacsorát), amelyen ugyan még nem teljes az intercommunio, de jelen vagyunk, együtt imádkozunk, énekelünk és reménykedünk abban, hogy egyszer elhárul minden akadály, és a Coena Domini közös vendégei lehetünk. Ősi közös énekek, a liturgia hasonlósága, a Szentírás felolvasott szakaszai, az együtt mondott Credo (Apostolicum és Nicaenum), az együtt imádkozott Miatyánk olyan új atmoszférát teremtett és oly mértékben mélyítette közösségünket, hogy az minden várákosztát felülmúlt. Csak teológiai viták soha ilyen communiohoz nem vezettek volna. És ha néha a tárgyalóteremben heves volt is a vita, mert előkerültek az áthidalhatatlannak látszó különbségek, – később az istentiszteleti életben mégis újra egyes lehettünk, közösen részesedhettünk Urunk sok-sok ajándékában. Ezért fontos hangsúlyozni, hogy a dialógus második és harmadik fázisában már nemcsak tanulmányi bizottság vagyunk (itt van némi félreértés a Vigilia egyébként kitéző cikkében Lukács László írásában, – Vigilia 1980/300kk). Meg kell azt is jegyezni, hogy az Eucharisziáról írott könyvünkben nem véletlenül kapott jelentős terjedelmű szakaszt a két egyház eukarisztikus istentiszteleti gyakorlatának bemutatása, a liturgikus szövegek részletes közlése. Mintegy dokumentálni akartuk a rokonságot, a sok tekintetben csaknem azonosságot.

– 7. *Hivatalos ez a dialógus,* tehát nem néhány teológusnak, vagy egyházi vezetőknek

a magánkezdeményezése, saját érdeklődése alapján jött létre, hanem mindkét egyház legmagasabb csúcsszerve által kijelölt, felhatalmazott és felelősséggel szóló tagokból áll a Közös Bizottság. Nem partizánkodásról van tehát szó, hanem koordinált, tervszerűen dolgozó és világméretű összefüggéseket figyelembevevő testület szolgálatáról. — Egy-egy döntés elfogadása még így sem automatikus, mindkét egyház „központjának” jóváhagyása szükséges. A legutóbbi Közös Állásfoglalás esetében ez több, mint egy hónapot vett igénybe. — Van itt egy olyan nehézség, amit külön is meg kell említeni, ti. az evangélikus fél részéről, a Lutheránus Világszövetség státusa. Az LVSZ nem „szuperegyház”, hanem szövetség, föderáció, amelynek van ugyan közös alkotmánya, de az egyes tagegyházak nincsenek alávetve a központnak, mint az Rómában természetes. Az LVSZ-nek inkább fórum jellege van, mint végső tekintély-jellege.

— 8. *Összetételében világméretű.* A Közös Bizottság munkájával párhuzamosan folytatnak regionális jellegű dialógusokat, mint pl. az Egyesült Államokban (ahol talán a legeredményesebb volt eddig a római katolikus-evangélikus dialógus⁴), de egész világot érintően a két egyház csak ebben a Közös Bizottságban tárgyal. Az evangélikus fél pl. az LVSZ szervezetének, összetételének, tagegyházai számának megfelelően jelölt a Közös Bizottságba egy német, egy skandináv, egy észak-amerikai, egy európai kisebbségi, egy latin-amerikai és egy ázsiai helyet. Ezen kívül a főtitkár, a felekezeti közti kapcsolatok titkára és egy-két teológus szakértő vesz részt a tárgyalásokon. Az első fázisban még nem érvényesült ez a háttér. Akkor a szakprofesszorok tekintélye volt az elsődleges szempont. A második fázisban már ez az alapelv valósult meg, a harmadik fázisban még egy afrikai delegátussal is kibővült a Közös Bizottság (a nevek jegyzékét lásd a jegyzetben, 2.). Személyi változások ellenére is a Közös Bizottság egésze kitűnő kollektíva, teherviselő közösség.

— 9. *A vándoregyház dialógusa.* Az egyház népe *communio viatorum* — az úton levők gyülekezete. Már elindultak, de még nincsenek célnál. A dialógus is útközben folyik. Az „útközben” jellegre utal, hogy nem tudjuk mindig megállapítani, mi vár még ránk. Ide tartozik az is, hogy sokszor váratlan esemény ér, fáradtság fog el, ahogy változik az „ökumenikus klíma”. Gyakran keresztezi útunkat féltreértés, bizonytalanság, bizalmatlanság, megnemértés, kételkedés, sőt, gyanú is. De ez az „útközben jelleg” azt is jelenti, hogy az adódó nehézségek átmeneti jellegűek, az egész úthoz képest csak egy szakaszra jellemzőek. Mindig az egész útra kell gondolnunk: a már megtett útra s a még előttünk levőre. Eddig még mindig volt tovább, holt-pontra sohasem jutottunk. Meggyőződéssem, hogy az útirány jó és ez a fontos. Mindkét fél megtartotta identitását, nem várta a másiktól, hogy ebben a vonatkozásban engedelményeket tegyen a látszat-siker érdekében. Ugyanakkor saját identitásunk tudatában tiszteletben tartjuk a másik fél véleményét, elveit. Az útonjárás azt is jelenti, hogy előttünk még senki sem járt, — pionírmunka tehát, amit végzünk.

— 10. *Eddigi dialógusunk eredményes.* A komoly munka máris meghozta gyümölcsseit, tartós eredményeket szült. Ilyennek tekintem a dokumentumokat. A Máltai Riportot, az Eucharisztiairól szóló könyvet, a Közös Állásfoglalást az Ágostai Hitvallásról, de ide számíthatnak a megjelent sajtóközlemények, a jegyzőkönyvekben rögzített vitaanyag és a hamarosan napvilágot látó részlet-dokumentumok: az egyházi hivatalról és az egységmodellekről. — Az eddigi tárgyalások azt mutatják, hogy nincs mindenre kész sémánk, kaptafánk, nincs feleletünk minden kérdésre és ezentúl is meg kell küzdeni minden felvetődő problémával. Dialógusunk egyben jel is lehet arra, hogy megérthetik egymást különböző álláspontú emberek az egyházban és az egyház határain túl is, akik azt keresik, ami összeköt s nem azt, ami szétválaszt.

Jelentős eredménynek tartom és jó jelnek tekintem, hogy még tanácsolni is tudunk egymásnak. Jellemző erre az Eucharisztiaival foglalkozó közös kiadványunk egyik zárószakaszában a következő részlet: Az evangélikusok meg vannak győződve arról (are convinced), hogy a római katolikusoknak törekedniük kell rá, hogy: 1. ezentúl kerüljék a nép részvétele nélküli misét; 2. hogy minden eukarisztikus istentiszteletben nagyobb szerepet kapjon az igehirdetés; 3. hogy két szín alatt történjék a szentség kiszolgálása (áldoztatás a római terminológiában). A katolikusok meg vannak arról győződve, hogy az evangélikusoknak törekedniük kell arra, hogy: 1. gyakrabban legyen eucharisztikus istentisztelet (legalább is minden vasárnap vagy hetente egyszer); 2. azon vegyen részt a gyülekezet egésze (különösképpen a gyerekek); 3. legyen szorosabb a kapcsolat az ige-liturgia és az eucharisztikus liturgia között. — Ahol ilyen hangot tudnak használni a kölcsönös segítség jegyében, ott már valóban lehet eredményről beszélni.

V. Dialógusunk visszhangja

Ebben a keretben meg sem lehet kísérelni, hogy a dialógusról írt reflexiókat, publikációkat, véleményeket mind ismertessük. A 2. Vatikáni zsinat után illúziókat kergető cikkek, jóslások jelentek meg. Olyan *optimizmus* kapott lábra, aminek nem volt reális alapja. Az elmúlt évben viszont mindez a visszájára fordult és *pesszimistán* kezdtek a dialógus hiábavalóságáról, a fagyos ökumenikus légkörről írni. A szakemberek sem az optimizmus, sem a pesszimizmus nem ejtette rabul, józanul látták a nehézségeket, de az eredményeket is. Daniel Martensen 1979-ben, évi jelentésében (ő a felekezeti ügyek titkára az LVSZ-ben) ezt írja: „Az 1965 óta folyó világméretű evangélikus dialógus a római katolikus egyházzal a legjelentősebb és legkiterjedtebb valamennyi bilaterális beszélgetés között”. – il. János Pál pápa emlékezetes és gyakran idézett beszédében, amelyben az Ágostai Hitvallás 450. évfordulójának napján szívélyes és barátságos hangon szólalt meg, felszólított a közös hitbeli kincsek felfedezésére. Többek között ezt mondta: „Annál boldogabbak vagyunk ma, hogy egyre nagyobb tisztasággal látjuk, ha a hídépítés akkor nem is sikerült, de a pillérek a viharban is megmaradtak. Az erőteljes és időtálló dialógus az evangélikus egyházzal – amit a 2. Vatikáni zsinat tett lehetővé – arra képesített bennünket, hogy felfedezzük, milyen nagy és biztos a keresztény hitünk közös fundamentuma.” Az elmúlt júniusban ülésezett *német evangélikus zsinat* – amely mintegy 24 millió német evangélikust képvisel – örömmel üdvözölte mindazt az eredményt, amit dialógusunk hozott. – *Carl Mau*, az LVSZ főtitkára az LVSZ VB júliusi ülésén részletesen elemezte és értékelte párbeszédünket, szembeállt a pesszimista véleménnyel, azokkal, akik kudarcot emlegetnek s kijelentette: „A római katolikus fél, partnerünk biztosított bennünket, hogy bizonyos elkerülhetetlen változások ellenére ragaszkodnak a 2. Vatikáni zsinathoz, és a pápa az egységtörekvésben is világosan fogalmazott. Ökumenikus elszántságunk nem engedi meg, hogy elveszítsük fejünket, hogy idegességünkben visszalépünk az egységtörekvésben!” – Ezekhez az autentikus nyilatkozatokhoz képest jelentéltenebb a német evangélikus sajtó nyugtalansága, csaldódtottsága a kétféle szövegű pápai nyilatkozattal kapcsolatban (az Augsburgban felolvasott üdvözlő szövegből az utolsó pillanatban töröltek sorokat).

VI. Dialógusunk jövője

A Közös Bizottság egyetlen tagja sem nyilatkozik szívesen a jövőről, pedig a közvéleményt rendszerint ez érdekli leginkább. Ha valamit egyáltalán mondani lehet az az, hogy a dialógus folytatódik. Mandátumunk 1982-ben lejár, és ha szükséges, új összetételű bizottság alakul a következő fázisra. Egységmodelljeink közül ma az ún. *kiengesztelt különbözőség* (reconciled diversity) modellje az általánosan elfogadott, ami mindenfajta szervezeti unió nélkül egy bizonyos „testvér-egyház”-státust biztosíthatna. Ez a modell nem egyházjogászok, hanem ekkleziológusok alkotása, – még nem vállalkozott senki egyházjogi megfogalmazására. Hadd idézzek itt ismét II. János Pál pápa beszédéből: „Szeretném ösztönözni a híveket, kiváltképpen a teológusokat, és szüntelenül kérem őket, hogy hűen Krisztushoz és az evangéliumhoz, az ősegyházhoz és az egyház közös atyáihoz, a közös ökumenikus zsinatokhoz keressük meg mindazt, ami az apostoli örökségben egyesít bennünket testvéreinkkel, hogy felfedezzük közös hitvallásunk kincseit. A világ éhes és szomjas Krisztus megváltására, a szóban és tettben való bizonyágtételre, Krisztusra magára, aki egyedül tudja kielégíteni ezt az éhséget és szomjúságot.”

VII. Hazai kapcsolataink

Meghaladná az LVSZ–Vatikán Közös Bizottságban való tagságom illetékességi körét, ha bármiféle hivatalos nyilatkozatot tennék. – Túllépnék a Magyarországi Evangélikus Egyházban viselt szolgálati beosztásom hatáskörén, ha hazai evangélikusságunk nevében foglalnék állást. Ez egyházaink vezetőire tartozik, s csak megfelelő tárgyalások után képzeltető el. Csupán *magánvéleményként* jegyzem meg, hogy az utolsó három évtizedben a két egyház sok közös, jó akcióban vett részt népünk, hazánk javára, elsősorban a béke érdekében, de a munkamorál, a családvédelem, a köztulajdon védelme területén is. Tapasztalatból is, a világi és egyházi sajtóból is úgy ismerem, hogy mindkét egyház helyzete a Magyar Népköztársaságban jó és konszolidált, ezért közelebb lehet az idő, mint eddig bármikor az utolsó évszázadokban, amikor a két egyház hazai talajon, tisztázott alapállásból testvéri párbeszédbe bocsájtkozik és így belekapcsolódik a nemzetközi felekezeti dialógusba. Szinkronban lesz itthon is az egyházi világszervezetek munká-

jával, híveink öröme, népünk javára és megelégedésére. Hogy ennek a kölcsönös közlekedésnek milyen az optimális formája, azt nem tudom eldönteni. Jó reménységgel vagyok, hogy alkalmas időben az illetékesek meg fogják találni a legmegfelelőbb modust.

* * *

Amikor hosszú tárgyalás után megszületett a Közös Állásfoglalás szövege, ez esti istentiszteleten együtt énekeltük az ősi Te Deumot, hálát adva az elért eredményért, majd ezt követően felzengett az ének: *Veni Creator Spiritus*, mentes tuorum visitam imple superna gratia quae tu creasti pectora... Hálát adva a megtett útért, – így könyörgök a Teremtő Lélekért azóta is, hogy Ő vezesse egyházát kreatív munkára felekezeti vonatkozásban is.

JEGYZETEK:

1. *Magyarul*: Máltai Riport (Ford.: HK. Theol. Szemle 1974.). Jézus Krisztusban új közösség MEE hozzájárulása az LVSZ Dar es Salaami vgyhez, (Bp. 1977. Ev. ökumenizmus, 74 kk.) – *Lukács László*: Az ev.-katolikus párbeszéd. Vigilia, 1980/5. – 450 éves az Agostai Hitvallás, *Fabiny Tibor–Hafenscher Károly*. Bp. 1980/95. kk. – *Gál Ferenc*: Ökumenikus Teológia, Jegyzet, Eger 1976. – Ugyanaz a Krisztusunk – Közös Állásfoglalás az ÁH ügyében, HK. Ev. Élet 1980/25. – *Németül–angolul*: Das Herrenmahl, Frankfurt, 1978.; azóta 7. kiadás. – The Eucharist Geneva 1980; *Harding Meyer*: Luthertum und Katholizismus im Gespräch, Frankfurt 1973. – *H. Meyer, H. Schütte, H. J. Mund*: Katholische Anerkennung d. Aug. Bekenntnisses? Frankfurt, 1977. – *H. Meyer* (Hsbg) Augsburgisches Bekenntnis im ökumenischen Kontext, Stuttgart, 1980. – Lutherans and Catholics in Dialogue I–VI. Minneapolis, 1973–1978. – *Daniel Martensen*: A Call to Consensus. Genf, 1980. LWF. – 2. A legutóbbi ülészek idején (1980) a Közös Bizottság tagjai: *George Lindbeck* (USA); *D. Hermann Dietzfelbinger* (NSZK); *Hafenscher Károly* (Magyarország); *Pontas Nasution* (Indonézia); *Isaak Nsibu* (Tanzánia); *Lars Thunberg* (Svédország); *Bertoldo Weber* (Brazília); – Consultánsok: *Prof. W. Lohff*, *Prof. V. Vajta* Strasbourg; *Prof. M. Meyer* Strasbourg; *Prof. U. Kühn* NDK; A Központ részéről: *Carl Mau*, a LVSZ főtíkárá; *Daniel Martensen*, a felekezeti dialógusok titkára, Genf; *Evangelikus* részről. – Rk. részről: *Hans L. Martensen*, Dánia–Koppenhága püspöke; *Paul Werner, Scheele* püspök NSZK; *Prof. J. Hoffmann*, Strasbourg; *Prof. Stanislaw Napiorkowski*, Lengyelország; *Vinzenz Pfnür*, NSZK; *Christian Mhagama*, Tanzánia; – Consultánsok: *Prof. Walter Kasper*, NSZK; *Hervé Legrand*, Franciaország; *Prof. H. Schütte*, NSZK; – Az Egység Titkárságról: *Mons. Charles Moeller*, *Mons. Aloys Klein*, valamint *John F. Hotchkin*, az amerikai püspöki kar titkára; Az EVT megfigyelőjeként egy kiküldött, legutoljára *Martin Weyerstall*, Strasbourg. – 3. Tipikus példa a *fides* és *fiducia* különbsége. Egyszerűsítve az rk. fides az értelem hódolása a hit titkai előtt, – a fiducia ev. koncepciója: az elveszés félelme helyetti egzisztenciális bizalom. – 4. Különösen is: Lutherans and Catholics in Dialogue VI. Teaching Authority and Infallibility in the Church. Minn. 1978.

Hafenscher Károly

VALLÁS ÉS KREATIVITÁS

Amikor keresztény ember – szokatlan élességgel – érzi vallásosságának fogyatékosait, azt, hogy különösen hasadtság van *vallott és tulajdonképpeni* élete között, amikor külsőséggé vált vallásossága mögül „kisír” az elveszített világ utáni sóvárgás, amikor „vékonypénzű” lett a Krisztus-adta gazdagsága – ez a királyi szegénység –, amikor már már leküzdhetetlen kisebbségi érzés keríti őt hatalmába, mert nem elég mélyen ismeri a fölyenes világ nyomorúságát s „bedől” mutatóvanyainak, amikor nem képes fölfedezni, hogy ez a világ *ő maga is*, szerves, jogos, felelős része, amikor már alig van, vagy éppenséggel nincs se tudomása, se képe, se emléke kétezer év hasonlíthatatlan keresztény múltjáról, mely még akkor is az, ha ez és ez, és ez és ez volt a bűne, terhe, kötöttsége, amikor ezt a múltat nem tartja a sajátjának, hanem csak az egyházénak, mintha alig is lenne hozzá köze, amikor gyöngeségeinek nyilalló föl ismerése nem előre és föléje sar-

kallja, hanem – a renyhe gyöngék módja szerint – kapkodó zavarba jön s összekeveri maradék bizonyosságát a kor relativizált értékeivel, s ebből se-füle-se-farka, valamiféle karakter nélküli felekezeti sablon „jön ki”, amikor félelmében elmosza a biztos szavakat s a bennük rejlő ítéletet, s inkább némán bólogat, mint hangosan téved, szóval, amikor hitelenségünk túlcsap a hitünkön – akkor a keresztény teljesség körképe helyett egy-egy képszeletet vizsgálunk: a hivatást, a méltóságot, a kreativitást, stb. *Mintha az analitikus nyelvet az egység nyelve helyett beszélnők!* De jól van ez így. Majd ha újra megfelfedeztük az egység paradicsomi (költői?) nyelvét, s az egész megpillantásához szükséges látószöveget, akkor teljést mondunk részleges helyett. Most szletekből rakjuk ki az egészet, de már fölsejlik az egyház legjobbjaiban az „új egész” panorámája is.

A kreativitás – teremtőerő. A keresztény „gyakorlatból” magától értődve következik. Az átélte „kristusiból”, hétköznapjainkból éppen úgy, mint ünnepi óráinkból. Az életünk gyökeréhez lezálló Lélek akaratából és működéséből. És nem talán, esetleg, olykor-olykor, bizonyos föltételek mellett, hanem *mindig és mindenki*ben. Azt is mondhatnánk, hogy a keresztény vallás nem más, mint *kreativitás*. Ha nem az, akkor baj van. Akkor a válás csak védelmi (önvédelmi) lelki szafander, lélektani szerkezet, mely néhány jól bejárattott mozdulatra képes, de újjáalakulni, megújulni nem s inkább rideg egyformaság jellemzi, mint teremtőerő. Mit teremt bennünk ez a készség, s mit teremt a világban? Honnan jön s ki táplálja? Mire készíti az embert?

A kreativitás forrása az, aki az életnek is forrása, Jézus Krisztus. Aki teremtett és a világra utolsó kettynéséig teljes életre mozgósít, azaz megszentel. Aki „elküldetett”, hogy Lelkével „megtanítsa mindenre” bennünket s ezáltal teremtésre hangoljon. Arra, hogy forgassuk a minákat, hasznosítsuk és szaporítsuk, vagyis *tegyük a jót, művekben támasszuk értékeket az üdvösség evlági „zónáiban”*. Aki az elrontottat, a zsákutcába futtatott, az elmorzsolódott életerőt, a kibicsaklott és megmerevedő, tehát pusztulásra ítélt állapotokat hozza helyre, a természetörvények könyörtelenségét meghaladja, magába tudja fogadni a mindenséget és át tudja lelkesíteni, mert az is Ő utána sóvárog, amit – jobb szó híján – anyagnak mondunk, tehát vaknak, öntudatlannak, meg nem termékenyítettnek; a kreatív embernek éppen ezzel az anyaggal van dolga, beléhelyezi kreativitásának lelkét, Urának mintájára. Így lesz minden, az ember is Alkotójában újjá. Hogyan is lehetne másban, másképpen? A Lélek teremtő erőket szabadít föl „teremtésben”. Egyszerre teszi őt ősereditív és ugyanakkor holnapivá, életté és örökéletté emelve a pusztá létezését. Ahogy „egynek bűnbeesése következtében egy miatt jutott uralomra a halál, mennyivel inkább uralkodnak az egy Jézus Krisztus által az életben azok, akik a kegyelem és a megigazulás... ajándékát kapják” (Róm 5,17). Hogyan uralkodnak? Önmagukat átengedve a szüntelen teremtésnek, s kifejezetten a világ, a természet, a szellem, az élet fönntartásáért.

Krisztusból olyan élet árad szét, amely nem ismer sem időt, sem helyet, sem határokat. „Én kaptam minden hatalmat az égen és a földön. Menjete el tehát és tegyétek tanítványaimmá az összes népeket... Tanítsátok őket... Én veletek vagyok mindennap a világ végéig” (Mt 28,18–20). Világos beszéd. „Tanítsátok őket”, mintha azt jelentené, teremtésüket újjá őket; „Én veletek vagyok” az utolsó percig, tehát általam, bennem teremtésüket újjá őket. „Égen és földön”; nincs választóvonal az erők világában, Krisztus egységesítő hatalma alatt nincs evlági és túlvilági, itt, ezen a földön, közöttünk és bennünk csírázik ki és lombosodik Isten országa és az ország erdeje. S ha van választóvonal, akkor azt csak tompa érzékszerveink húzzák meg, azaz nem halljuk a hallhatatlant, nem látjuk a láthatatlant, nem tudjuk kimondani a kimondhatatlant, ám ettől ezek még vannak, sőt, ezek vannak leginkább! De Krisztusban látni lehet, szavaiból kihallatszik. Benne ki van mondva mindaz, ami túl esik érzékszerveinken. Benne lenni tehát anynyi, mint a kreativitás magjában lenni; *magasságában* észrevenni és megismerni a világ vágyakozását és szegénységét, *mélységében* pedig beteljesíteni e vágyakozást, alkotni ebben a szegénységben. Ha szabad így mondani, az emberi alkotásban – bármiféleben! – nem Krisztus a téma (ha mégis, akkor „neki” is alá kell szállnia a tárgyának, mint *lehetőségnek* engedelmes és várakozó mozdulatlanóságába, hogy megszülessék), Ő csak a „keret”, a „platform”, az alkotás mélysége, amit az alkotó sejt, de beláthatatlan, és csak az alkotás folyamatában lesz egyre inkább ismert; az *alkotó nagy témája a teremtett lesz*, teljes, vaskos, pirkadati és elszürkült, romboló és épülő magányosságában, egyetlen valóságában – Krisztus, a „krisztusi” előterében, aki nem szégyell háttérre, a teremtés zajos esetlegességeinek háttérévé válni. De ez a háttér így is, a lét drámájának színpalaiként is „Szentlélekkel eltelt” (Lk 4,1), s akire – a színpal-Krisztus mögötti, még mélyebb sötétből, Istenből – szózat ereszkedett: „Te vagy az én szeretett Fiam, bened telik kedvem” (Mk 1,11). Ha ez a hang ma már vaslemezek dörömböléseként hallatszik is, nem számít; tudjuk, ki mondta, kinek.

Miben vagyunk a Teremtő teremtő-társai? *Mindenben, ami a Semmin kívül van.* Pál apostol kiegészíti szenvedéseivel azt, amivel „Krisztus szenvedése híjával van”. A teremtő embernek a látott világ kéz-közébe esik, a nem látott világ pedig lélekközébe; teremtésének tárgya mindkettő. A látott világ nem több lesz azáltal, ha megkísérlí „elföldni” a nem látottat, hanem kevesebb; *a látott világ igazi tovább-teremtése ezért csak a láthatatlan világ „bevonásával” eredményes,* mert nemcsak az ember, hanem a világ is meg akar újulni, ami nem „tatarozást” jelent, hanem – a szó szoros értelmében – újjászületést, újonnan megszületést a szellemben. Mivé? „Új eget és új földet láttam. Az első ég és az első föld... elmúltak.” Igen, elmúlnak, ahogy a teremtés alanya, az ember és univerzum őrzi egymáson, egymásban a teremtő tevékenység izzó nyomait, „rég-i föld és régi ég” hordja magán áldott vagy átkozott beavatkozásunk barázdáit, elménk, kezünk, energiánk jegeit, amiknek végül is a hit adja meg a szándékát, a szeretet pedig alakító forrását. De elmúlnak, mert egy még valóságosabb teremtésnek, a helyreállítottak kell helyet adjanak, a töredelem árán összeforrasztottnak, a tökéletes szeretet Jeruzsálemének: „S akkor a trónon ülő megszólalt: „Lásd, újra teremtek mindent!”... Azután folytatta: „Beteljesedett!...” (Jel 21,1–6). Íme, a kreativitás magányos fősége. Őlbe ereszkedik előtte minden kéz, becukódik minden prófétikus szája, elnyugszanak a gépek, eszközök, dinamizmusok, mert megjelenik a Szent, Aki mérhetetlen elevenségével minden lesz mindenben.

Aki kér, kap. Aki keres, talál. Aki zörget, annak ajtót nyitnak. Mert „megadja menyeyei Atyátok a Szentleket azoknak, akik kérik tőle” (Lk 11,12). Ez a Lélek nyitja ki a fület, a száját, az értelmet, a képességeket, az egész embert ez teszi figyelmessé, gyorsá, lendületessé, szelíddé és határozottá, fölismerővé és teremtővé, hogy meghallja „mindazt, ami a világ teremtésétől fogva rejtve volt” (Mt 13,35). *Ez a titok nem művet, hanem életet követel.* A keresztény ember tehát nemcsak, és nem is elsősorban a műre összpontosít, hanem az életre, mely a mű „burka”, de mindenekelőtt a szentség „helye”; a létre, s benne arra, aminek Jézus mondta magát: az útra, az igazságra, az életre. És nemcsak abban az értelemben, hogy egyedül általa, élete igazsága szerint juthatunk el az üdvösségre, hanem abban az értelemben is, hogy az ember útja sem lehet igazán út, ha nem emlékeztet, nem azonosul a Krisztusével, lett legyen akár más hitűekről szó, hogy minden igazság az ő végső igazságára irányul, s hogy maga az élet is csak annyiban élet, amennyiben mint valami valami óriási kötetnyből, belőle szóródott szét. Krisztus nem csinált abból titkot, hogy kizárólag Izrael népéért jött el, de abból sem, hogy a világ dolga az: Izrael új népévé legyen, vagy Egyházzá; így minden nem-keresztény annyiban „egyháztag”, amennyiben Jézus Krisztust, a „jézusit” a lét alapjának, tehát az élet tartalmának fogadja el. A „jézusi” gyümölcse mindenekelőtt az az élet, amely Őt tükrözi a világba, az emberek között és arra indít, hogy mások is ezt a *mű-számba menő életet* éljék, utat járják, igazságot teremjék. *Az ilyen élet merő kreativitás lesz,* amely másoknak nyílik ki, másoknak növeli életerejét, amelyet „ellenőrizhetően és tapinthatóan” betölt a Lélek, amelyet nem lehet a kételkedők kedélytelen relativizmusával rajtakapni az ellenkezőjén, amely megdöbbeneti a farizeus okvetetlenkedőket, mivel a titka titoktalansága, amely ezekben oltja a teremtő élet megszentelt türelmetlenségét, folytonosságát és okos módszereit. Minthogy minden mű-ként jön ki a kezéből, közzömbös, hogy marad-e utána könyv, alapítvány, műkincs vagy gondolatrendszer; ő a világon dolgozott. Még pontosabban, az életben.

Miért teszi ezt, és egyáltalán, mi az, hogy „a világon”? Azért dolgozik a világon, hogy megváltoztassa. Jobbá tegye. Az életben, hogy krisztusibbá, vagyis igazabbá, méltóbbá, szebbé tegye. A világon, azaz önmagán és azoknak az életén, akiknek – így vagy úgy – a világon van a keze, a tekintete. Nem „blöff” ez? Vizsgáljuk meg... A világ akkor lesz jobb, ha melegebb lesz benne, igazságosabb és szellemibb... A világ sosem lesz jó, vagy jobb, szólnak ránk. A világ nem – vagy nemcsak – önmagunk, hanem kegyetlen külső erők és belső bomlások küzdőtere. A világ nem önmagunk, hanem pálya. Ütkeszteretű. Kérdő vagy dzsungel. Az állandó halál, a folyamatos haldoklás színtere. Nagy sötétség kevés világossággal. Manapság egyre növekvő sötétség. Mit tehet itt néhány kreatív jó-ember? ... A világ, állítjuk, nem „belőtt” senkiföldje, ha néha az is a látogat. A világ az ember bedőlő kerítésű kertje. Teljesen mindegy, hogy „az adott” pillanatban „átok-földjének” (T. S. Eliot) látszik, teljesen mindegy, hogy mi róla a véleményünk: egyik percről a másikra paradicsom is lehetne, még akkor is, ha csak az Utolsó Villanás után lesz az; *lehetne előbb is.* Az ember mindig – boldogtalanul is – boldog akart lenni benne, ösztönösen is, tudatosan is, tehát teljes erejéből. A világ lehet füstöl-

gő romhalmaz, az utolsó ember akkor is az elveszített boldogság tudatában fog meghalni: kell-e ennél nagyobb bizonyíték?...

A kreatív ember képtelen belenyugodni abba, hogy a világot, az ő világát lekaszálja a szeretetlenség jele. A *kreatív ember szeretetet sugároz*. Ez a – mint mondják – „nagyon kevés” nagyon is sok, mert a szeretet „bőralatti” terjedéssel áthullámzik a földön. Jézus Krisztus föltámadását csak möröknyi ember „tudta”; ma közismert – tagadva vagy elfogadva, mindegy – a földtekén. A kreativitás azt jelenti: fölsűrűsödött szeretet. Következésképpen nem egynéhány ember tulajdonsága vagy képessége, hanem az élőé, az emberé. Azoknak, akik Krisztus szeretetében élnek, egyenesen kötelességük a kreatív élet. Nem kell megneveznünk egyes foglalkozásokat, amelyek különösen kedveznek a kreativitásnak, mert minden foglalkozás megkívánja és lehetővé teszi, mivel épp benne teljesedhetik ki maga a foglalkozás. Kedvünk lenne azt mondani: kreatív akarsz lenni? Él! Még kreatívabb akarsz lenni? Foglalkozzál!... Fészke az emberi szív. A kreativitás ezért inkább irányulás, mint megérkezetség, inkább az akarat dolga, mint az alkate. Tehát azt jelenti, mint folyton meghaladni az ember természetes képességeit, holott a kreativitás határozottan e képességeket mozgósítja. A kreatív ember számára nincs különösen kedvező vagy kedvezőtlen alkalom, az igehirdetés analógiájára, amit teljesíteni kell alkalmas és alkalmatlan időben, mert létfontosságú; mély belső összefüggés van szó és tett, szóértékű tett és tettértékű szó között; a *kreatív tevékenység tettekbe testesített igehirdetés*. De mennyire nem a mesterségesen fölazott aktivitásról van itt szó, amelyben szinte fuldokol az az ember, aki nem kíván szembenézni kételyeivel, megrendítő vagy száraz lelki időszakaival, miket csak elmélyít a világ anakrón környezete, értetlensége, ellenségessége! Ez az aktivitás tulajdonképpen lelki passzivitást takar, készülletlenséget, hit-szegénységet, belső tisztázatlanságot. Ez leplezett üresség, mely makacsul ellenáll a szellemi földatoknak, az elmélyültségnek s lázas ténykedéssel álcázza eredeti gyöngességét: nem akarja, nem tudja átadni magát a „krisztusi bizonytalanságnak”, mert ragaszkodik a tettek bizonyossága mögött rejtőző önmagához. Ez nem kreativitás, annak éppen az ellenkezője; a teremtő tevékenység mindig krisztusi – vagyis „emberszabású” isteni – szándékból indul s benne is fejeződik be, vagyis az Isten-szabású emberiben. S közben beleszövődik a vaskító élességű, fájdalmasan konkrét világ szövetébe, külsőre fölismerhetetlenül, de „más-világú” szívvel, lélekkel.

A *kreatív ember szemlélődik*. Nem csak néha, hanem alapvetően szemlélődő, mint akit lenyűgöz a szakadatlan csodák iránti érzékenysége, s mint aki folytonos tevékenysége helyett nyugodt szívvel választaná a folytonos szemlélődést is. Épp ez, hogy tevékenysége összetéveszthető mozdulatlanságával, épp ez teszi őt kreatívvá. Amiből az is következik, hogy tevékenysége szemlélődő értékű, szemlélődése pedig tevékenység értékű. Ugyanígy, szavaiban van valami mély csöndesség, csöndje pedig beszédes. Jelenlétében távollét érződik („nincs egészen itt, pedig mennyire itt van!”), távollétében folyton közeledik. A *kreatív ember paradox jelenség*; abból az evangéliumból él, amelynek krisztusi lelkiülete minden lapján az „itteni Ott-ra”, s az „ottani Itt-re” mutat.

A kreatív embernek nem lúdbőrzik a háta erre a szóra: kötelesség. Mivel már megismerte a szabadságot, és a különféleképp értelmezett szabadságok fölfedték előtte igazi valójukat, rájött, hogy az a szabadság, amelynek saját maga a forrása, nem szabadság, csak annak finnyás látszata. Az igazi szabadságnak Isten a forrása, és első önkéntelen reflexiója az engedelmisség. Az igazi emberi szabadság „szelíd és alázatos-szívű”. E szabadság kiteljesedését mondhatjuk kötelességnek is. Aminek énekhangja van, akár egy himnusznek.

A *kreatív emberben van valami művészi*. Nem okvetlenül művész – éppenséggel az is lehet –, hanem bármi, megvalósul benne a művészetben legfontosabb: helyet ad magában a világnak, a maga rovására! Csöndesen kihátrál magából. A világ – az Univerzum – pedig szívesen beárad oda, ahol kitakarított üregekre talál. A kreatív ember ezzel az univerzummal terhesen él, de terhén átvilágít a többi ember gondja, s e gond egyetlen megoldása is, a szeretet. A beléje települt világ különös, árnyékos fénye nem e világból, nem is a hordozójából süt ki; az a „kulissza-fény”, az a „háttér-sugárzás” a Lélek szerény Krisztusából ered, aki mind a világot, mind a kreatív embert örök társául fogadta.

Vasadi Péter

A SZABADSÁG KRISZTUS ÚTJÁN JÖTT KOZÉNK

A szabadság teológiájáról már eleve nem lehet teljes áttekintést adnunk a teológiai kijelentésekből, a Szentírásból, a hagyományból és a tanítóhivatal tanításából. Meg kell elégednünk, ha szintetikus módon elmondjuk azt, amit a *kinyilatkoztatás a szabadság lényegéről tanít*.

Szabadság a történelemben

A végső és elveszítetetlenül lényeges tulajdonságait az ember egyéni és közösségi története során érheti el. Ezért az üdvtörténet és a kinyilatkoztatás-történet bennfoglaltan az ember önreflexiójának is a története.

Kezdetben a szabadságot úgy tekintették, mint valami mentességet a társadalmi, gazdasági és politikai kötöttségektől, legyen az rabszolgaság vagy egyéb szolgaság. Elsősorban a független városnak, – a polsának – és polgárának volt a jellemzője. – A szabadság-fogalom lassan egyenívé és bensőséges mélyült; *szabad az, aki autopraxiával – öntevékenységgel – rendelkezik*, azaz megteheti azt, amit akar. A szabadság felold minden olyan hatalomtól, amely az embert önmagától elidegenítené. Hogyha valaki ezt a szabadságot magára ölti, belső szellemisége kívülről meg-nem-támadhatóvá lesz. Embermivoltának azt a „helyét” jelenti, ahol mindig önálló és kötetlen lehet. Azt a döntést tartják igaznak, amelyet nem kívülről kényszerítenek az emberre, hanem inkább úgy várják tőle, mint szabad döntést. Ilyen értelemben a *szabadság inkább követelmény és feladat lesz*, mintsem pusztá kötetlenség.

A szabadságot ily módon először a kereszténység világította meg, mert csak itt lehet az egyes ember „egyetlen”, egyéni valaki, aki benne él a személyes Szeretetben, kibontakozhat felelősségében és szabadságában. A kinyilatkoztatás Jézus Krisztussal végérvényesen belépett eszkatológiai szakaszába, azonban ez a fázis lényege szerint már itt jelen van, a krisztusi kinyilatkoztatás története érvényes az emberre, mint szabad lényre. *Ez a szabadság*, amit Isten teremtő módon megígért az embernek, nem más, mint *részesezés az abszolút Titokból*, akit Istennek nevezünk. Ő az, aki első és teljes részese a szabadságnak, benne a szabadság lényegileg tökéletes.

Istenből eredő és felé irányuló szabadságunk

A szabadság lényegének félreismerése lenne, ha azt csupán mint választási lehetőséget fognánk fel egyes olyan tárgyak között, amelyek mellett ott van az Isten is, – és így csak mintegy tárgyi jellegénél fogva nyerhetne különleges szerepet a döntésben. A szabadság azért lehetséges, – amint Szent Tamás kifejezetten mondja –, mert van szellem és transzcendencia, azaz átlépés a korlátolt egyedül túli, az átfogó Lét felé. Függetlenség ugyanis egy meghatározott véges tárggyal szemben csak annyiban lehetséges, amennyiben a transzcendencia ráirányul a lét eredeti Egységére és az önfeltárulás, az önátadás Horizontját foglalja magában, akit mi Istennek nevezünk.

A transzcendencia-élmény „irányulásáról” azonban óvatos módon kell beszélnünk. Ha egyszerűen „Istent” mondanánk, állandó félreértéstől kellene tartanunk, mert úgy szólunk róla, mint akit kimondtunk egy tárgyi fogalomban. Pedig itt minden azon múlik, hogy „Isten” már megelőzően és túlszárnyalóan adva van a létben, ott is, ahol mint megismerésünk tárgya véges marad. Más szavakkal, mi az Isten az Ő ki-nem-fejezett jellegében fogjuk fel. Ha a transzcendencia irányultságát „tárgynak” neveznénk, ezzel félreértést okoznánk, mintha egy olyan objektumról lenne szó, ami megismerhető. *A szabadságnak tehát akkor van teológiai jellege, ha Isten nem más tárgyak mellé sorolva, akkor és ott gondoljuk el, ahol döntenünk kell – hanem a mindig jelenlévő és mindent átfogó Lényege szerint fogjuk fel*, minthogy a szabadság minden aktusában mint önkéntes feltárulásban már adva van az Isten, nem tárgyi módon, hanem mint a szabadság hordozó Oka és végső Célja. Amikor Szent Tamás azt mondja, hogy Isten „in quolibet cognoscitur” – bármiben felismerjük –, nem mint tárgyat, de mégis valósága szerint értette, – ugyanez a felismerés érvényes a szabadságra is. *A szabadság minden megnyilvánulásában és kívánságában valójában Istent akarjuk* (ha nem is kifejezetten!). A szabadságon keresztül megtapasztalhatjuk, hogy mit is jelent az Isten. Az az Isten, aki az ember alapvető transzcendenciájaként ismeretileg és akaratilag be nem fogadható Célja, de Aki a megismerésben és a szeretetben még feltáru előtünk. A transzcendencia

Célja felett mi nem rendelkezhetünk, hanem inkább Ő maga a végtelen Rendelkezés mifélettünk. Ezt tapasztaljuk meg minden pillanatban, amikor bármiről is ítéletet vagy döntést hozunk. A transzcendencia Célja inkább távollétében és hiányában tárul fel előttünk: saját csődünkben, az Ő hallgatóságában és felfoghatatlanságában döbbenünk Rá. A transzcendencia Céljára tehát nem lehet direkt módon rátalálni, közvetlenül megragadni. Mégis jelen van ott is, ahová mint véges dolgokra vetjük tekintetünket. *Ha a mi szabadságunk végső alapja az Isten, mint a tökéletes Szabadság, – akkor az is nyilvánvaló, hogy azt az Isten a nekünk felajánlott önközlése útján nyújtja, tehát a szabadságunk kegyelem!* A szabadság transzcendenciánknak nem természetes adottsága, hanem szellemi létünknek olyan kegyelmi ereje, amely mindig képes felfogni Isten közelségét. Más szavakkal: Isten konkrétan, nem csupán rejtetten van jelen a transzcendenciánk távollátában. Ő, mint „megszentelő kegyelem” közvetlen birtoklásra ajánlja fel önmagát. Így a szabadság kegyelme számunkra abban áll, hogy „igen” vagy „nem” döntésünk ebben az istenközelségben szabad lehetőséget nyer és létünk beteljesítésének „történetét” jelenti.

A szabadság — szeretetre képesít

A szabadság beteljesedése azon „örök pillanatban” történik, amikor döntésünk Isten előtt megvalósul. Mivel a szabadságba helyezett üdvösségünk vagy kárhozatalunk Isten megnyerésében, illetve elvesztésében áll –, ezért nem szabad üdvösségünket vagy kárhozatalunkat az ítélő vagy jutalmazó Isten valami külső gesztusának felfogni. A szabadság üdvöt vagy kárhozatalot okoz, azaz az egész ember döntését jelenti, ezért kockára teszi a teljes ember jövőjét. *A szabadság végső sorban tehát az ember kiteljesedése Isten előtt, – és úgy, mint a „szív” képessége, lehetőséget ad a szeretetre.* Ha azt kérdezzük, mi az embernek az az alaptitka, ami egész mivoltát és életét maradéktalanul átfogja, amivel képes mindent megérteni: azt, ami az emberi élet, a boldogság és kétségbeesés, – a hétköznapi és ünnepi órák –, a bűn és megváltás –, a múlt és jövő összefoglalója –, a felelet nem könnyű. Valójában csak az Isten iránti szeretet képes mindent átfogni. Nélküle az ember gyökerében üresség és semmiség homályos tudata lenne. Egyedüli az Iránta való szeretet egyesíti az ember erejét, – a sokféle és egymással ellentmondó erőit –, mert ráirányítja Istenre, Akinek Egysége és Végtelensége létrehozza az egységet anélkül, hogy feloldaná a sokféleséget. *Csak a szeretetben tud az ember önmagáról megfeleledkezve szabad lenni.* Micsoda pokol az, ha valaki erre nem képes! A szeretet képes a múlt legsötétebb emlékeitől megváltani, mert van bátorsága arra, hogy fenntartás nélkül reméljen Isten irgalmában. A szeretettel képes az ember arra, hogy Istennel együtt a földet is elfogadja. Aki szeret, mindig bátor és szabad marad, mert tudja, hogy őt szereti az Isten, Aki soha nem bánta meg, hogy a bűnnel, az átokkal, a halállal szemben vállalta a megváltást. Az Isten szeretete átfogja az emberi létet, a maga méltóságában és nagyságában. Amikor a szeretetnek ezt a titkát megsejtjük, – az lesz az örökkévalóság „időbeli pillanatának” a tartalma és az Istennél megszülető örökkévalóság boldogsága számunkra.

Az embertársi szeretet

Az emberi szabadság mindig evilágon belüli, még ott is, ahol közvetlenül és tárgy-szerűen Istenre irányuló szabadság kíván lenni. Mert még a tárgyakra vonatkozó „igen”-nek és „nem”-nek is transzcendentális értéke lehet, ha feltárul benne Istenhez tartozó viszonya. – Az Isten Igéjét az ember csak véges ige gyanánt mondhatja ki. Ez érvényes fordítottan is: *Az ember az Istenhez intézett szavait szükségszerűen evilági kommunikációban közvetíti.* Hogy el ne veszítsük magunkat a semmiben, ezért szükségünk van evilágon belüli embertársra, Te-re. Így lesz istenkapcsolatunk evilági (kategorális) megvalósításában embertársi szeretet. A kegyelem rendjében még teljesebb mértékben fontos a felebaráti szeretet ténye, amennyiben így tudja az ember környezetét, társait, az egész valóságot közvetlenül Istenben felfogni.

Az embertársi kapcsolatban válik jelentőssé a „dialogikus szabadság” történetisége, amennyiben nemcsak az abszolút Isten felé irányul, hanem a környezet feltételei alapján és meghatározott helyzetekben döntenie kell. Így a szabadság nemcsak az elvek választását jelenti, hanem az „imperatívuszok”-hoz, azaz olyan döntésekhez is segít, amelyek nem vezethetők le közvetlenül az általános normákból, – de mégsem tetszőlegessé –, hanem az ember teljes hozzáállását kívánják az ő „órájában”, azaz hivatása döntő eseteiben. – A lelkiismeret, a „most megteendőnek” a morálja – amelyet nem lehet még a „szituációs etika” elvetésével sem kiiktatni – őrizheti meg igazán a szabadság titkát,

Szabadság a bűn-szituációban

Az ember szabadsága, bár a végérvényesség felé tart, csak teremtményi szabadságként élhető meg. Az ember gyakran mégis úgy érzi, mintha ő alkotná meg a szabadságát, a szellem erejét, mintha célját önmagából létesítené és vetítené ki. Mi, keresztények a célunkat a szellemi lét kibontakoztatásában éljük meg, ott, ahol feltáruulunk olyan Cél előtt, amely fölött az emberi szellem már nem rendelkezik, csak szabadságának transzcendenciájával irányulhat felé. Ennek felismerése *szabadságunk teremttségének átélését* jelenti. Úgy tapasztaljuk, mint valami kegyelmi felhatalmazás ajánlóját az abszolút Cél megközelítésére.

Szabadságunk teremttségének megtapasztalása még abban is megnyilvánulhat, hogy ezt a szabadságot az alany végérvényes kibontakozásának fogjuk fel, amelyet a tőlünk meg-nem-tervezett környezet és társadalmi valóság közvetít. Az ember a szabadságát csak saját történetét tudatosan elfogadó fejlődésben bontakoztathatja ki és ez a történet nemcsak „adott”, hanem „feladott”, azaz feladat lett számára. A *szabadság, az „igen” és „nem” szabad válasza egy adott szükségszerűségben*, még jobban megnyilvánítja teremtményi jellegét. A teremtett szabadságnak ezen situációs feltételezettségében kell az embernek elnyernie önmagát és ezt csak mások szabadságával együtt, – a közösséggel és a világgal érintkezve – teheti meg.

A keresztény tanítás szerint azonban a *szabadság fejlődésébe* kikerülhetetlenül *beleszól a bűn*. A világ és az emberiség történetének kezdetén a *bűnről és a rendezetlen vágyakról szóló tanítás* azt jelenti, hogy az emberi szabad elhatározásnak nem lehet olyan „helyzete” és „anyaga”, amely ne lenne egyaránt alkalmas akár pozitív, akár negatív erkölcsi döntésre. Amennyiben a szabadságnak mindig valami külső tárgyban kell megvalósulnia, hogy az ember önmagára találjon, – gyakran éppen elidegeníti önmagától, mivel nem képes döntésében egyértelműen és abszolút biztonsággal felismerni, melyik az a helyzet, amelyben „igen”-je vagy „nem”-je önmagához és Istenhez kapcsolja. Ez azért is van így, mivel nincs olyan tárgyi törekvésünk, amelyről abszolút biztonsággal elmondhatnánk, hogy tisztán a szellemi szabadságból forrászik. A *teremtményileg közvetített szabadság* mindig *kettős jellegű*, – szellemi és természeti –, és ezért *végősorban titok* marad számunkra. A szabadság kettős jellegét az adja, hogy kezdet óta belejátszik a szellem történetébe a bűn, döntéseinket is mindig vele együtt határozzuk meg. Az egyes ember szabadságában képes arra, hogy már a mások bűnétől is megfertőzött döntési tárgyban saját bűne alapján „nem”-et mondjon Istennek – vagy „igen” válaszolva részesedjen Krisztus keresztjében, és az Ő erejében végigszenvedje a nehezebbet, és legyőzze az akadályokat. Az adott szabadsághelyzeteink ezen kettőségük miatt sohasem gondolhatók át világosan és így az egyéni életnek épp úgy, mint az emberiség történetének a titkai maradnak, ezért az Isten kifürkészhetetlen ítélete alá tartoznak.

Amennyiben *szabadságunk Isten titkának a függvénye*, az embernek önmagát is Isten rendelkezésére kell bocsátania, önkéntes átadással. *Igy lesz a szabadság lényegében az Istenben bízódó ember merész vállalkozása*. A szabadság története folyamán csak lassan bontakozott ki, hogy az ember hogyan, milyen mélységben bízhatja magát Istenre. A katolikus tanítás szerint az eredeti bűn nem rombolta le az emberi szabadságot, de mélyen „megsérült”. Ha nem is volt szükség arra, hogy az isteni ígéret teljesen újjá teremtse, mégis az embernek feltétlen igénye van az Ő szerető támogatására. A megsérült emberi szabadság ezt a segítséget elvárja. Már ehhez az elfogadáshoz is szüksége van felszabadító és „megelőző kegyelemre”, mert Isten „azon könyörül, akin akar, és megkeményíti azt, akit akar” (Róm 9,18), de ugyanarról az Istenről hittel valljuk, hogy „azt akarja, hogy minden ember üdvözljön” (1Tim 2,4).

A szabadság Krisztus által jött közénk

Az Isten az ember szabadsága felszabadításának végérvényes döntését *Fiában adta hírül*. Az ember szabadságélményének a története Isten akaratából üdvösség- és kinyitlatkoztatás-történet lett. Jézus Krisztusban ébredt annak a ténynek a tudatára, hogy Isten önmagát adta nekünk. – Ez a felismerés az, amit „megszentelő kegyelemnek” nevezünk. Így Isten, mint az önmagát rendelkezésünkre bocsátó Szabadság, nem csupán távoli horizont maradt, hanem a mi szabadság-beteljesedésünk „helye” és „tárgya” lett. Ez a *Krisztusban felemlt és megalósult szabadság: megszabadított szabadság*, Szent Pállal mondva: „Isten gyermekeinek a szabadsága” az igazi keresztény szabadság. „Fiában (Jn 8,36) – aki testté lett, megnyilvánul az Atyának a szeretete, amely szabaddá tesz (Jn 8,32), – mert ott, ahol az Ő Lelke van, ott van a za-

badság (2Kor 3,17). A szabadságra Krisztus szabadított fel bennünket (Gal 5,1). Ez a szabadság: szabadság a bűntől (Róm 6,18–23), szabadság a törvénytől (Róm 7,3) és szabadság a haláltól (Róm 6,21k; 8,21).

Krisztus nekünk ajándékozta a szabadságot, és ezt a hitben, a keresztség jelével befogadjuk, alávetjük magunkat a Fiú megtestesülésének, halálának, feltámadásának. – Ebben a kereszteni szabadságélményben lesz nyilvánvaló, hogy az embernek a „nem”-jét az Isten „Igen”-je váltotta meg. „Igen”-je az üdvtörténet során győztesen és átfoogán bontakozik ki. Az ember szabadságát az Isten szabadította fel. Így árad minden szabadság Isten felé és Istenből felénk: Ő a mi szabadságunk Eredete és Jövője. Ez a szabadság hozza létre a szeretet dialogikus képességét, mert az Isten önközléséből eredő szabadság, amely mint személyes Szeretet árad felénk. A mi szabad szeretetünket pedig Isten visszafogadja, így Ő a mi felszabaduló szeretetünknek a Forrása és Tárnya.

(Kivonat fordítás Karl Rahner: „Gnade als Freiheit” című művéből, Herder-Bücherei 322. 1968).

Sz. M.

BÁTORSÁG ÉS REMÉNY

A múlt századi köntösű szavak csak kedvesebbé teszik Széchenyi el nem avuló mondanivalóját: „En azt szeretem hinni: minden jobb lelkű ember bizonyos vágyást hordoz szívében – ha bár sejtetlen is – magán, felebarátin, s mindenben a’ mi őtet környezi, szüntelen javítani. Ezen a tökéletesbhez ellenállhatatlan vonzódás a legszebb tulajdona az emberi léleknek” (Széchenyi I.: Hitel, IX. o.). – Mielőtt azonban bőségesen kifejtene az általa legfontosabbnak ítélt javítanivaló körül a teendőket, egy még ennél is lényegesebb dologra hívja föl a figyelmünket. Nem mond újat. Egy korábban is jól ismert mondást állít olvasói elé: „Ismert meg magad!” Megjegyzi, hogy ez igen gyakran elhangzik az emberek ajkán más egyebekkel, bár „ugyan valljuk meg, mely ritkán hozzuk ezeket valóságra, s életre tetteink által?” (uo. 28. o.).

Az önismeret szükséges voltát ma szinte mindenki ismeri és elismeri, mégis elég ritkán hallhatjuk ennek sürgetését azzal a célratörő bátorsággal, amivel Széchenyi ír róla. Szerinte bölcsesség kívánja meg az embertől, hogy önmagának, helyzetének, körülményeinek „kitanulása s kiismerése élete fő foglalatossága s fő tudománya legyen” (uo. 27. o.). Mondatai mögött kétségtelenül az a remény húzódik meg, hogy tevékenységünk irányításához szert tehetünk elegendő ismeretre önmagunkról és körülményeinkről. Manapság, amikor a természettudósok és a technika emberei az új felfedezésekhez és nagyszerű teljesítményekhez már szinte hozzászokott embert is újra meg újra ámulatba ejtik, mintha engednének, hogy az értelem munkáját kisajátítsák ezek a területek – hiszen itt valóban születnek eredmények – és a Széchenyi mondataiból áradó sodró lendület bennünk már csupán az elcsendesülő hullámok utolsó fodraihoz hasonlítható.

Anélkül, hogy szándékunkban lenne most megvonni az önismeret és egyáltalán: az élet értelme megismerhetőségének, értelmünk teljesítőképességének a határait, annyit máris biztosan képviselhetünk, hogy remélhető valamelyes fény, amely utunkat megvilágítja. A valamelyestől, amely – legyünk pesszimisták – esetleg nagyon keveset jelöl, ne ijedjünk meg. Az autónak még a reflektorfénye is semmi a Nap világosságához képest, az ember mégis örül neki az éjszakai sötétségben. Az autó lámpái nagyon kevés, de a biztonságos haladáshoz elegendő fényt szórnak a vezető elé. Az a bölcsesség, amely megvilágosította Széchenyi útját, minket sem hagy teljes sötétségben. Nem merültek ki akkumulátorai. Nem csupán az önismeret szükséges voltát teszi világossá előttünk, hanem azt is, hogy a széles körű önismeret a tevékenység céljának a megismerésében és egész lényünk célrarendelésében teljeseedik ki. Ennek a célnak következetes végiggondolás által az egész élet céljába kell illeszkednie. És erre a célra áll leginkább, hogy ennek kitanulása és kiismerése legyen fő foglalatosságunk és fő feladatunk. Hogy ez nem reménytelen feladat, azt számos példa mutatja, de hogy kell hozzá bátorság, s erre ma nekünk különösképpen nagy szükségünk van, azt szemléletesen érzékelteti J. Maritain néhány sora, akinek szellemi lendületét látva sokan így vélekedtek: „Ez az ember varázsló. Azt parancsolja nekünk, hogy repüljünk a karjainkkal. – Nem, én arra kérem önöket, hogy repüljenek a szárnyaikkal. – De nekünk csak karjaink vannak. – Karjaink? elsorvadt szárnyaink, s az egészen más. Újra nőnének, ha lenne önökben bátorság. Ha megértenék, hogy ne csak a földre támaszkodják az ember, s hogy a leve-

gő nem üres" (Degrés du savoir, 6. o.). Ha lenne bennünk bátorság! Kiismerni, kitanulni életünk célját, értelmünkkel elismerni azt és akaratumat a szolid értelmi fényel is e cél irányába segíteni. Feladataink, kezdeményezéseink lehetőségeit célunk látásának bővületében kellene fölismernünk, mert az lenne hatékony ismeret, s szükséges volna megmaradnunk ennek az ihletnek a hatása alatt a végrehajtás egész során át.

Különösképpen, amikor az egyházban való kezdeményezés lehetőségeit keressük, nem elégedhetünk meg a csupán részleges célok ismeretével. Az egész élet, egész létünk átfogó, teljes célját kellene magunk elé állítanunk és szüntelenül szem előtt tartanunk. Minden megvalósításra váró feladat attól kapja fényét és hatóerejét.

A legizgalmasabb sci-fi-nél vagy kriminél sem kevésbé érdekesítő a saját végességét minden oldalról szüntelenül megtapasztaló ember célja-keresése, létértelme-kutatása. Igaz, hogy a kinyilatkoztatás biztos utat mutat, de mi nem akarjuk megterhelni a hitünket azzal, hogy – nem járván utána – hinni kényszerülünk azt is, amit tudhatnánk; ami pedig mindenképpen a hit tárgya marad, arról szeretjük belátni, hogy nem értelmetlen. Egész emberségünknek, teljes szellemi mivoltunknak is, meg kívánjuk adni a neki megfelelő táplálékot. Nem akarunk szellemileg alultápláltakká válni vagy esetleg éhenhalni. Ugyanakkor azt is látjuk, hogy az értelem és az akarat milyen termékenyen képes egymásra hatni saját kincseivel. S végül vágyódunk arra, hogy beteljesítsük az Úr parancsának teljes tartalmát: „Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből...” (Mt 22,37–40).

Ahhoz tehát, hogy kezdeményezéseink értelmet nyerjenek, fő foglalatosságaink közé kell sorolnunk életünk céljának kitanulását. Ez a kitanulás valószínűleg az éleittel együtt tart. Erőfeszítések, küzdelmek és megtorpanások kísérik. E kis írás célját és kereteit meghaladja ezeknek a küzdelmeknek, kudarcoknak és esetleges győzelmeknek a tárgyalása. Annyit azonban szeretnénk megjegyezni, hogy az eddig segítségünkre szolgáló valamelyes fényben – az előttünk jártak és járók világosságát is beleértve, hiszen az is a miénk – egy bizonyos szempontból tekintve, életünk a forma befogadására való fokozatos diszponálódásnak tűnik. Így a szóbanforgó feladat részben e Forma megismerésében, részben pedig abban áll, hogy alkalmassá tegyük magunkat és másokat a befogadására. Ez ember ismerő és szerető képessége, minden gyengesége ellenére is a végtelenre van beállítva. A végessel, a részlegessel betelni nem tud. Végző célunkat és boldogságunkat ésszerű abban a tárgyban keressük, amely kitölti a lélek teljes hordozóképességét. Ezért maradéktalan boldogságunkat nem remélhetjük kevesebbtől, mint a Mindenteljességtől. Attól, hogy Ő, aki szeretetes-átéltes birtokunk lehet az isteni személyiségű emberben, a Lélektől éltetett Közösség közvetítésében, minden elképzelhető mértéken túl is beteljesíti emberségünket saját magával. Mennél inkább elbűvöl minket Ő, mint teljes célunk, annál láthatóbbakká válunk az elérésére irányuló minden kezdeményezési lehetőség felismerésére és annál izzóbbakká is a végrehajtó tevékenységben. Ez a Cél természetesen csak akkor bővíthet el, ha nem valami lapos, színtelen, hanem fényesen világító és dúsan telített fogalomban jeleníthetjük meg magunkat. Ilyennek a birtokában azután úgy hajtanak ki lelkivilágunkban a kezdeményezések meglátásai, mint a havasi rétet elborító virágok nyár elején, és csak ímélni tudjuk szóban és életben József Attila sorát: „Pattantsd ki a szíved, elő a rügyekkel!” (J. A.: Tavasz van!)

Természettudós és űrrepülő kortársaink példája bátorságra és komoly erőfeszítések vállalására buzdít minket is saját területünkön, a manapság oly sűrűn emlegetett környezetvédelem pedig fölhívja a figyelmünket a szellemi-lelki tisztaság fontosságára. Ezen a területen talán kevésbé közvetlenül érzékelhető a szennyezettség hatása és látszólag kevésbé drasztikus – bár a szakemberek minden figyelmeztetése ellenére, az előzőt sem akarjuk egészen komolyan venni – de annál súlyosabb következményekkel jár. A Cél mindenkori, lehetőségeink szerinti tiszta és hatékony látása érdekében e tisztaság megteremtése és megőrzése a belső tevékenységek és kezdeményezések egész sorát kívánja meg tőlünk. Most e feladatoknak csupán egyetlen, de alapvető mozzanatára figyeljünk föl. Az oly sokat tevékenykedő Szent Ágoston minden bizonnyal saját belső magatartását írta le intelmében, amelyet az egyre fokozódó zajártalom és levegőszennyezettség közepette élő mai embernek éppen nem szabad hallatlanra vennie: „Az igazság szeretete szent nyugalmat áhít, a szeretet sürgetése vállalja az indokolt munkát. Ha ezt a terhet senki sem rakja ránk, szenteljük magunkat az igazság megragadására és szemlélésére. Ha azonban sürget a szeretet, a terhes munkát vállalni kell. De még így sem szabad elhagyni a gyönyörködést az igazságon, nehogy veszendőbe menjen annak édesége és elnyomja a ránknehezülő munka terhe” (Szent Ágoston: De Civitate Dei XIX. 19.). – Mert különben könnyen beteljesülne rajtunk, hogy „Mind féltjük az életünket s az élet kedvéért elvesztjük azt, amiért élni érdemes” (Juvenalis: VIII. Satira, 84. sor,

Babits M. ford.), vagyis tevékenységeink közepette elveszítjük azt, amiért tevékenykednünk kell.

Miközben megpróbálunk védekezni az egyre növekvő zajártalom ellen, s bár szüntelen küzdelemmel, de sikerül frissen tartani belső világunkban célrarendeltségünk tudatát és bátorságunk is akad szembenézni minden mierttel, egyre erősödik bennünk a vágy, hogy másokat is segítségünk haladni útjukon. Nem őrizzük féltve a nekünk juttatott egy talentumot, hanem fölkeresjük, hol lenne rá leginkább szükség és megyünk, segítünk, szolgálunk vele. Tanítunk vagy a fizikai feltételeket próbáljuk megteremteni mások számára ahhoz, hogy lassan-lassan egyre alkalmasabbakká váljanak saját boldogságuk birtoklására, a Jó teljességgel való eleven egység megélésére. S mikor kidolgozzuk terveinket vagy akár valósítjuk is már teljes igyekezettel, nagy lendületű lépteink elől hirtelen eltűnteti a biztonságosan járhatónak vélt ösvényt Szent Pál, és megtorpanítja előrelendülő igyekezetünket: „Én ültettem, Apolló öntözt, de a növekedést az Isten adta. Nem számít sem az, aki ültet, sem az, aki öntöz, hanem csak a növekedést adó Isten” (1Kor 3,6–7).

Megdöbbenésünknek túlságosan egyszerű feloldása lenne, ha azt gondolnánk, hogy a tevékenykedő, igyekvő ember munkáját pusztán szónoki fogással nevezi semminek az Apostol. Ahelyett, hogy ezt a magyarázatot elfogadjánk, nézzünk inkább szembe még azzal a kérdéssel is, hogy ha így áll a dolog, amint ő mondja, akkor mi értelme van bármiféle igyekezetünknek? Ha éppen a legfontosabb irányban, emberi életünk végső célját tekintve nem segíthetünk hatásosan egymásnak? És miért e teljes tehetetlenségünk? Kifejthetjük-e a sok homályból, sűrű ködből kezdeményező értelmét? Mert nem szeretjük az értelmetlenséget.

Tekintsük újra egy pillanatra a célt. Minden tevékenységünkkel a jó felé igyekszünk s végső soron a Jóteljességgel való életesség megvalósítására törekszünk. Magunkban is, másokban is. Ennek érdekében fölcillanthatjuk az emberek előtt ez életesség boldogító voltát, ráirányíthatjuk tekintetüket a célhoz segítő eszközökre, erősíthetjük akaratukat a megismert jó felé való törekvésre, enyhíthetjük életkörülményeiket, hogy könnyebben haladhassanak, de akarata szabadságával végül is mindenki elérhetetlenül egyedül marad a végső döntésre is, a szüntelenül szükséges mindenféle döntés meghozatalára is. *A mi segítő eszközeink nem érnek föl hatékonyságukkal az elérendő cél nagyságához.* Mert a szabadakarat tisztelőben tartása mellett is egyetemes hatóókot kíván az elérendő egyetemes cél. Ha a rendelkezésre álló eszközök nincsenek arányban az elérendő céllal, akkor annak megvalósítása tekintetében semmit sem remélhetünk. Az egyházban minden kezdeményezésünk, tevékenységünk az egyetemes Jósággal történő életesség megvalósítására irányul. Ezt szeretnénk elérni és elérni másokkal is, kezdeményezésünket tekintve: emberi eszközökkel. Ilyen módon reménytelen a munkánk, mivel legtokéletesebb emberi igyekvésünk is aránytalanul kevés, semmi az elérendő isteni élethez képest. „Nem számít sem az, aki ültet, sem az, aki öntöz.”

Hol van az a keskeny palló, amely átvezet a reménytelen tehetetlenség partjairól a felszabadult tevékenység világába? Mi ragyogja be értelemmel az értelmetlenül keveset? – Emberi eszközeink végtelenül gyengék. Emberek. Egyedül a Minden teljesség, aki maga a Jóság, részéről remélhetjük, hogy kipótolja eszközeink gyér voltát a szükséges hatékony többlettel, eltüntetve ezzel a határtalan aránytalanságot az elérendő cél (okozat) és a bevetett okok között. – Ahhoz tehát, hogy a mi igyekezetünk hatékonyabbá váljék, nem állhatunk meg kezdeményezésünk, terveink megvalósításánál. Mivel tudjuk, hogy mindez végtelenül kevés, szükség van arra, hogy lekönörögjük rájuk a kívánt örök dimenziókat. Szükséges, hogy folyton-folyvást a Mindenható elé tárjuk őket, behízelegjük nála, neki ajánljuk és sürgessük Őt szeretetünkkel, hogy használja föl azokat, adja hozzájuk a szükséges hatékony többletet, amelynek egyedül Ő van a birtokában, s ami nélkül minden tevékenységünk csak semmiség az elérendő célhoz viszonyítva. – Minél nagyobb szeretettel valósítjuk meg és tárjuk eléje semmiségeinket, annál inkább remélhetjük, hogy fölhasználja azokat, hogy saját hatóerejének hordozóivá teszi őket.

Amikor tevékenykedni szeretnék mások javára – örök javára – részemről az a legfontosabb, hogy fölfűtsem magamat az Isten és az emberek iránti szeretettel. Az, hogy megvalósítsam és elmélyítsem a Jóteljességgel való átél, azonosuló szeretetet. Vele, aki az egyetlen Hatékony. – Ezzel a szeretettel dolgozzam a célravezető eszközök elkészítésén és szünet nélkül kínáljam föl azokat a Mindenható Jóságnak. Így nemcsak az emberi tevékenység tehetetlensége fölötti pesszimizmusom foszlik semmivé, hanem friss fényekkel ragyog a remény, s minden, a teljes célunk felé lendülő, sajátosan emberi – tehát értelmi és akarat – igyekezetünk végső eredményét illetően. „Bizom egyetlen pirakatban, / bizalmam immár irthatatlan.” (Nagy László: Aranylalmám)

Dabóci Mária

TIZENÖT ÉVE FEJEZŐDÖTT BE A 2. Vatikáni Zsinat

— Suenens bíboros a zsinatról és az egyház mai problémáiról —

Tizenöt évvel ezelőtt, 1965. decemberében záródott be ünnepélyes keretek között a 2. Vatikáni zsinat, az egyháztörténelem legutóbbi évszázadának vitathatatlanul legjelentősebb eredménye. Hatalmas vállalkozás volt ez, amely nem kisebb feladatra vállalkozott, mint hogy az egyházat és a rábízott evangéliumi tanítást szembesíti korunkkal, a húszadik század végének sok problémával terhelt emberével.

XXIII. János pápa kezdeményezte ezt a nagyszabású egyházi összejövetelt és VI. Pál pápa fejezte be. A tanácskozásoknak — amelyeknek eredményeképpen egy egész sor konstitúció és egyéb zsinati irat került megfogalmazásra — négy úgynevezett moderátora (vitavezetője, irányítója) volt, akik közül ma már csak egy, a legismertebb nevű és legjellegzetesebb profilú *Leo Joseph Suenens* bíboros, Mechelen-Brüsszel ez év elején nyugalmoba vonult érseke van életben. A nyugatnémetországi Freiburgban megjelenő *Herder Korrespondenz* című havi folyóirat brüsszeli munkatársa, Jan Grootaers interjút készített Suenens bíborossal, amelyben a neves érsek érdekes és tanulságos visszafilatást vet a zsinat munkájára, jelentőségére és saját — ezt jól tudjuk — nem jelentéktelen szerepére.

Leo Joseph Suenens neve már 1957-ben, amikor még csak Brüsszel-Mechelen-i segédpüspök volt, az egész katolikus világban ismertté vált. Neki tulajdonították ugyanis azt a kezdeményezést, amelynek eredményeképpen 1957 októberében a laikus apostolság Rómában tartott második világkongresszusán XII. Pius pápa a katolikus akció kifejezésnek és a laikus apostolság ezzel összefüggő és sok helyen megmerevedett formáinak újra gondolkodását és szélesebb tartalommal való telítését javasolta. Suenens bíboros most elmondja, hogy annakidején valóban ő juttatott el a pápához egy ilyen értelmű és tárgyú memorandumot, amit az magáévá is tett. És noha XII. Pius pápa megnyitó beszédének az a passzusa, amelyben ezzel a témával foglalkozott, heves reakció váltott ki nem csak francia, hanem olasz és belga résztvevők körében is — akiket melleleg az is bosszantott, hogy a pápa egy fiatal belga segédpüspök kezdeményezését karolta fel — azért a kongresszus záró határozatában megfogalmazást nyert a Suenens-féle memorandum. Ez a memorandum azután 1958 januárjában megjelent a „Nouvelle Revue Théologique”-ban és a benne foglalt gondolatokat Suenens még részletesebben dolgozta ki 1961-ben, abban az első körlevélben, amelyet mint Mechelen-Brüsszel újonnan kinevezett érseke bocsátott ki.

— Amikor 1961-ben Mechelen-Brüsszel érsekévé neveztek ki — mondja Suenens bíboros — és ebből az alkalomból köszönő levelet intéztem XXIII. János pápához, mellékeltem első pásztorleveletem is, amely a püspöki hivatás értelmét taglalta. Igyekeztem kimutatni, hogy a püspök milyen nagy mértékben rá van utalva valamennyi hívőjének közreműködésére, és másrészt mennyire szükségük van a híveknek a püspökre, mint kezdeményezőre és koordinátorra. Ez az írás termékeny talajra hullott a pápánál, és egy személyes levélváltás kiindulópontja lett. Az ökumenikus zsinat kezdettől fogva nagy jelentőséggel bírt számomra. Ez egyértelműen kiderült az 1962 tavaszán kibocsátott nagyböjti pásztorlevelemből, amelyet kizárólag a zsinatnak, mint rendkívüli eseménynek szenteltem, és amelyben már javaslat hangzott el arra nézve, hogy a zsinatnak kettős kicsengése legyen: 1. „A pápa szavainak megfelelően a zsinatnak meg kell újítania a keresztény életet, és lelki tavaszt kell ébresztenie az egyházban”, továbbá 2. „a zsinat keresztény szeretete az egész világot átöleli”.

Ugyanez év márciusától kezdve, Van Roey bíboros utóadaként, Suenens bíboros tagja lett a zsinat központi előkészítő bizottságának. Mint elmondja, az itt szerzett tapasztalatok révén mindjárt fölismerete a súlyos nehézségeket is, amelyekkel a zsinatnak már a kezdet kezdetén meg kell birkóznia. Első helyen állt ezek között a szöveg-tervezetek nagy száma. Ezt elmondta a pápának is, aki egy beszélgetés során biztatta őt és annak a véleményének is kifejezést adott, hogy a 2. Vatikáni zsinat összehívásával kapcsolatos célkitűzései egyértelműen megtalálhatók Suenens érsek nagyböjti pásztorlevelében. Suenens ezek után nekilátott, hogy az akkorra már asztalon fekvő 72 sémát valamiképpen rendezze. Anélkül, hogy a szövegek tartalmát megváltoztatta volna, de a jobb koordináció érdekében 13 csoportba rendezte a tervezeteket és ezt a „tartalomjegyzéket” terjesztette elő a pápának. Az volt a szándéka, hogy egy főtémát és egy alaptervet javasol a zsinat számára. A pápának azonban az volt a véleménye, hogy az alaptervet csak akkor lenne használható, ha előzőleg pontosabban meghatároznák az egyházi gyülekezet általános célját. A pápa kérésére azután két okmányt készített egy eset-

leges alapterv előkészítésére. A régi egyház egyik kijelentéséből kiindulva az első papír az „idem nolle”-vel foglalkozott, tehát azokkal a dolgokkal, amelyeket egyöntetű vélemény szerint a zsinaton nem kell megtárgyalni, míg a másik papírra az „idem velle” került, tehát kísérlet arra, hogy megmondják, minék kell lennie a zsinatnak.

Arra a kérdésre, hogy ezek a fáradozásai felismerhetően kifejezésre jutottak-e a pápa megnyilatkozásaiban, Suenens bíboros azt válaszolta, hogy az első negatív papír nyomai felfedezhetők XXIII. János pápa 1962. október 11-én elhangzott megnyitó beszédében; a második pozitív papír már egyértelműen kimutathatóan egyike azoknak a forrásoknak, amelyekből 1962 szeptemberében az a pápai beszéd készült, amelyben Rómában első ízben került nyilvánosan megkülönböztetésre az „ad intra” és az „ad extra”. Ebben az utóbbi papírosban, ahol általános munkatervet terjesztett a pápa elé, használta ezt a két kategóriát.

– Talán emlékeznek még rá – mondja Suenens bíboros –, hogy a zsinat megnyitása után nagyfokú bizonytalanság uralkodott, hogy mi lenne a legmegfelelőbb irány, amelybe a zsinatnak a maga egészében el kellene indulnia. Amikor erről a pápával beszéltem, igyekezett megnyugtatóni: „Nem felejtettem el a tervezetét, készen áll az írásztalomban, a pápának azonban előbb meg kell hallgatnia a zsinatot, mielőtt bekapcsolódhat.” Ezzel egyidejűleg azt tanácsolta nekem XXIII. János, hogy a tervezetet egyelőre ne beszéljem meg más bíborosokkal, hogy az nagyobb tekintéllyel, és nem mint egyetlen személy véleménye legyen előadható. A bíboros államtitkár közvetítésével azonban XXIII. János pápa jelt adott nekem, hogy Döpfner, Montini, Siri és Liénart bíborosokkal vegyem fel a kapcsolatot. Erre az előkészítő összejövetelre november közepén, a belga Kollégiumban, a Via del Quirinale-n került sor; itt nagyobb megerőltetés nélkül általános megegyezést sikerült elérni az alapterv tekintetében, amelynek irányvonalai szerint azután a megtárgyalandó témaköröket a legalkalmasabban rendszerezni lehetne. Eközben a sémák tartalmával természetesen nem foglalkoztunk.

Ugyanez év december 4-én került sor Suenens első és nagy visszhangot kiváltó felszólalására a zsinaton. Ennek történetét így mondja el:

– November végén bizonyos tekintetben előre nem látott esemény történt, amikor híre ment, hogy a pápa súlyos beteg és talán még az életéért is aggodni kell. A beszédem elhangzását megelőző napon levelet küldtem a pápának, amelyben együttérzésünknek adtam kifejezést és egy üzenetet mellékeltem Msgr. Lovis Capovilla-nak, a pápa titkárának címezve, akinek információ céljából beszédem szövegét is elküldtem. A következő nap meglepő meghívást kaptam: Még a zsinat ülésének megnyitása előtt Angelo dell'Acqua érsek, az államtitkárság akkori substitútusa visszaadta beszédem szövegét a pápa kezétől származó megjegyzésekkel és több szövegjavítással. Ettől felbátorítva tartottam meg december 4-i úgynevezett programbeszédemet. Javaslataimat olyan erős taps fogadta, hogy azt csak helyeslésként lehetett felfogni. Egy nappal azután Montini bíboros emelkedett szólásra és támogatta javaslataimat, majd egy további nappal később Lercaro bíboros ugyanilyen értelemben beszélt. Ez a támogatás, amely előzőleg nem volt megbeszélve, jelentős bátorításul szolgált a megkezdett út folytatására.

Nagyon érdekes, amit Suenens bíboros arról mond el, hogy miként történt a zsinat négy moderátorának kinevezése. Erre már VI. Pál pápa megválasztása után került sor. Amikor 1963 júniusában Suenens első ízben tett látogatást az új pápánál, az kifejezésre juttatta azt az óhaját, hogy a zsinatnak másfajta, szilárdabb vezetést szeretne biztosítani. „Azt szeretném – mondta VI. Pál pápa –, hogy Ön 'legátusi' megbízással vegye át a zsinat vezetését, esetleg Agagianian bíborossal együtt; ha egy harmadikra is szükség lenne, Döpfner bíborost nevezném ki.” A kúria részéről azonban az az ellenvetés hangzott el, hogy a „legátusi” megbízással csak Rómán kívül gyakorolható és ezért aztán úgy határoztak, hogy a „moderátor” megjelölést használják. Eleinte úgy gondolták, hogy ennek a megbízátságnak saját statutumot is ki kell dolgozni és ezt többször kérték is az érintettek, de erre a szabályozásra végül is nem került sor. Suenens bíboros mindenesetre megjegyzi, hogy amikor Lercaro bíboros bolognai érseket a második ülészek előestéjén szintén moderátornak nevezték ki, ez minden bizonnyal nem volt az olasz püspöki kar iránti udvarias gesztusnak tekinthető. A bolognai érsek túlságosan haladó férfiú volt ahhoz, semhogy az akkori püspöki kar reprezentánsának lehetett volna tekinteni.

Suenens bíboros még a zsinat alatt, majd nem sokkal a zsinat után külföldi szolgálatokat is teljesített. Még 1963 májusában XXIII. János pápa megbízásából arra kérte fel az államtitkárság, hogy New Yorkban hivatalosan nyújtsa át az Egyesült Nemzetek Szervezetének az akkor megjelent „Pacem in terris” kezdetű enciklikát. Az ENSZ székhelyén akkor külön fogadást is rendeztek a tiszteletére, amelyen az enciklikával kapcsolatos kérdésekre válaszolt az ENSZ-delegátusoknak. 1966-ban Msgr. Benelli lett a Va-

tíkan képviselője a Párizsban székelő UNESCO-nál. Ekkor a Szentszék kérésére Suenens bíboros hívták meg, hogy ennek a kulturális világszervezetnek 25 éves jubileuma alkalmából előadást tartson az UNESCO közgyűlése előtt. Előadásának tárgya ez volt: A zsinat a világ és a történelem szempontjából megítélve.

– Akkoriban, 1966 áprilisában – emlékezik most vissza Suenens bíboros – mindössze néhány hónappal voltunk a 2. Vatikáni zsinat után és ez alkalmas pillanatnak látszott egy a zsinat felőli kitekintésre. Ünnepi beszédem fő témái akkoriban ezek voltak: A dialógus értelme; A készség arra, hogy másra figyeljünk; A világ, mint feladat és Az egyház üzenete a világ számára. Ha pedig most azt kérdezik tőlem, melyek voltak számomra zsinati tapasztalataim legkiemelkedőbb momentumai, akkor öt pontban sorolnám fel őket: A zsinat, mint biztatás az ökumenikus találkozásra; XXIII. János személyiségének emlékezete a zsinaton; a jól ismert szavazás az öt orientációs kérdésben; a korhatár bevezetése a püspökök számára és a nők szerepének fölértékelődése az egyházban.

Arra a kérdésre, hogy nem kellene-e emlékeit részletesebben papírra vetni, Suenens bíboros azt válaszolta, hogy reméli, lesz még rá ideje, hogy néhány emlékét leírja. Ezek azonban nem pusztán emlékiratok lesznek, sokkal inkább egy könyvet szeretne írni olyasféle címmel, hogy „Emlékek és elvárások”.

– Nem érdemes sok szót vesztegetni arra – mondja szó szerint a bíboros –, hogy a 2. Vatikáni zsinat az ökumenikus nyíltság mindennapos iskolája volt. A más keresztény egyházak megfigyelői, akik állandóan jelen voltak, olyan nagyfokú személyes leideklődést tanúsítottak egyházi gyűlésünk gondjai és bajai iránt, hogy szinte magától alakult ki a bizalomnak és testvériségnek az a szoros köteléke, amelyről nem lehetett többé megfedkezni. Ez a személyes tapasztalat mindnyájunkra erősen hatott a zsinat utáni években is.

Ami XXIII. János pápa zsinati búcsúztatását illeti, ez azért olyan emlékezetes Suenens bíboros számára (ezt említette második helyen a számára legjelentősebb öt zsinati momentum között), mert őt kérték fel, hogy a 2500 zsinati atya jelenlétében XXIII. János emléke előtt tiszteljen. Mint elmondja, a fölkérésnek csak két feltétel teljesítése ellenében tett eleget: nevezetesen, hogy elegendő idő fog rendelkezésére állni, hogy gondolatait kifejtthesse (valóban 45 percig is beszélt azután), és hogy maga választhatja meg, milyen nyelven beszél. Így aztán az 1963. október 28-i zsinati ülés keretében a beszéd francia nyelven hangzott el és – mint a bíboros mondja – ez érzelmileg is fontos eseménynek bizonyult számára, ugyanis váratlanul meleg fogadtatásra talált az egész zsinati aulában. Minthogy pedig a beszéd elhangzását követő napon osztották szét szavazásra az úgynevezett orientációs kérdéseket, amelyeket régen bejelentettek már, de blokkirozva voltak, Suenens nem tartja zártnak, hogy a megváltozott hangulatban az ő emlékbeszédének is szerepe volt.

– A moderátoroktól indult el a kezdeményezés – mondja el Suenens bíboros –, hogy a megfelelő tájékozódás érdekében a vélemények alapvető tisztázása lenne szükség. A liturgikus megújulásról szóló vita megmutatta számunkra, hogy egy olyan zsinati vita, amelyben egyrészt a javaslatot helyeslő, másrészt a szöveget elutasító szónokok szólalnak fel, még nem adhat világos képet a zsinati atyák igazi véleményéről. Ez a vélemény világosan csak a szavazások során jutott kifejezésre, amelyeknek eredménye lehetővé tette az illetékes bizottságok számára, hogy termékeny módon fogjanak munkához. Ebből le is vontuk a szükséges következtetéseket, amikor 1963. októberében az a veszély fenyegetett, hogy a kollegialitás elveiről szóló általános vita zátonyra fut. Így aztán előbb négy, majd később öt kérdést tettünk fel szavazásra, aminek az volt a célja, hogy megállapítható legyen az általános vélemény a kollegialitás, a püspöki hivatal szentségi jellege és a diakonátus tekintetében. Egy, az eljárási kérdésekről folyó terhes és kellemetlen vita után, amely bizonyos gondokat is okozott nekünk, végül is elfogadásra talált javaslatunk, és október 30-án sikerült megnyerni a kollegialitás csatáját. Masszív többség állt a kollegialitás és a diakonátus mellé. Mostantól kezdve tudta már a teológiai bizottság, milyen irányban kell haladnia, hogy a zsinat többségét maga mögé állítsa; az mindenesetre nyilvánvaló volt, hogy olyan szövegjavaslatot nem szabad többé beterjeszteni, amely mellett a kétharmados többség semmiképp sem biztosítható.

Ugyanebben az időben felszólalt Suenens bíboros a laikus hívek ügyében is, akiket úgy említett, mint karizmák hordozóit. Rómában akkoriban „karizmatikus eseményről” beszéltek. Ugyancsak az idő tájt tette azt a javaslatot, hogy a püspökök számára korhatárt állapítsanak meg. Ezekre az eseményekre így emlékezik vissza Suenens bíboros:

– Ami a laikusok karizmáit illeti, felszólalásomnak bizonyos háttere volt. Ruffini bíboros egy akkoriban elhangzott felszólalásában a leghesebben vitatta, hogy közönséges laikusok a Szentlélek karizmáiban részesülhetnének. Beszéde nagyfokú lehangoltságot váltott ki a laikus hallgatóság körében. Így kötelességemnek éreztem, hogy annak kimutatásával reagáljak erre, hogy a Szentlélek működését a közönséges laikusoknál is mindennapi eseménynek

kell tekintenünk. Azonkívül mindjárt néhány gyakorlati következtetést is hozzáfűztem: követelem, hogy több laikus auditort kellene beengedni a zsinat üléstermébe és hogy a meghívott hallgatóság között nők is legyenek – hiszen végül is az emberiség fele nőkből áll –, és hogy szerzetesnőket és szerzetes testvéreket is hívjanak meg a zsinatra. Ezek a javasolt kibővítések a későbbi ülészakon valósággá váltak.

– Az is igaz, hogy én javasoltam, hogy a püspökök 75 éves korukban mondjanak le tisztségükről. A fogadtatás azonban nagyon tartózkodó volt. Hát még milyen lett volna, ha 70 évet javasolok, ahogy először akartam, de azután mégsem mertem. Akárhogy történt is azonban: az alapelvet, mint olyat, a 2. Vatikáni zsinat során elfogadták, korhatárt azonban nem jelöltek meg. Csak a zsinat után szabta meg azt a pápa 75 évben.

– Mindent összegezve, ha a zsinat leglényegesebb feladatát kellene meghatározni, az azóta eltelt sok év után sem tudnám azt másképp megfogalmazni, mint ahogyan a zsinat kezdetén egy újságíró kérésére megtettem: Az kellene, hogy legyen a főkérdés, miként válhatnának a pusztán névleges keresztények ismét tevékeny keresztényekké? Mikor annak idején az akkori milánói érsek, Montini, először írt „Egyház és misszió” című könyvemhez, amely 1958-ban jelent meg, már akkor megállapította, hogy az egyház dinamikus korszakba lépett. A fő gondom akkoriban az volt, hogy miként lehetne az egyház fiait és leányait mozgósítani, a veszteségeket bepótolni és az egyház elcsatangolt bárányait visszatéríteni. A könyv a jövőt tartotta szem előtt, és kísérletet tett arra, hogy általános szempontból kiinduljak kezdeményezze az egyház megújulását. Nem kellett a 2. Vatikáni zsinatra várnom, hogy síkra szálljak az egyházon belüli közös felelősség gondolata mellett. A magam egyház-megújítását ezt mindenképpen megvalósítottam volna.

A zsinat elmúltán, de még szorosan ahhoz kapcsolódva néhány nagyon időszerű és az egyházat közvetlenül érintő kérdést tett fel a tudósító Suenens bíborosnak. Így az egyház és a harmadik világ viszonyára, a nőknek az egyházban elfoglalt helyzetére és a mostani pápa pontifikátusára vonatkozóan. A zsinat utáni időknek ugyanis fontos eseménye volt az 1974. évi Püspöki Szinódus, a nők helyzetét illetően pedig már évek óta folyik vita a teológusok körében. Suenens bíboros a következőképpen ítéli meg ezeket a kérdéseket:

– A világesemények, függetlenül az egyházon belüli fejlődéstől, megmutatták, hogy a késői hetvenes években az egyházi változások súlypontja egyre inkább Afrika és Ázsia irányába tolódott el. Ez a fejlődés már magában véve is a gazdagodás új lehetőségeit hozza magával a mi területünkön, amikor is arra a gazdagodásra gondolok, ami e kontinensek kultúrájából származik. Ebben az összefüggésben magától értetődő jelenség a fiatal egyházak felnövekvése, ami politikai kérdésekkel is összefügg. Világviszonylatban tekintve, az egyház számára új lehetőséget jelent ez a gazdagodás, a kereszténység egyetemességének megvalósítására. A saját keresztény életformák kifejlesztése azonban hatalmas teológiai problémák elé állítja az ázsiai és afrikai keresztényeket, és e problémák megfelelő megoldását csak nagy formátumú teológusok találhatják meg. Ettől jelenleg még nagyon távol vagyunk. De már úton vagyunk ebben az irányban. A vállalkozás sikere nagymértékben függ majd a helyi püspöki karoktól. Olykor aggódunk kell amiatt, hogy e püspökök közül sokakat túlságosan nyugati módra képeztek ki; sok afrikai és ázsiai püspök még Európában, sőt Rómában végezte teológiai tanulmányait. Bárhogy is legyen azonban, ennek a harmadik világnak mindenképpen ütött az órája.

– Ha pedig az evangelizáció társadalmi vonatkozásai után érdeklődnének, emlékeztetni szeretnék arra, hogy mindenkor a vallásos apostolság előbbreválóságára helyeztem nyomtalanul a hangsúlyt. Régebben is védelmeztem ezt az álláspontot és emellett maradtam. Ami ebből az apostoli munkából a társadalmat érinti, az meggyőződésem szerint csak később következik majd be. Mindenkinek a saját életkörülményeiből kiindulva kell majd fölismernie, milyen jellegűek ezek a konzekvenciák. A magam részéről valóban nem hangsúlyoztam ezt, hanem másoknak engedtem át. Nem mindenki tehet meg mindent. Emiatt azonban még nincs ellentét a két feladat között. Úgy értem, hogy mindenkor megmaradtam az „Egyház és misszió” című könyvem által kijelölt irányvonalon. Az a könyv, amit éppen mostánban Helder Camaraval együtt írtam és jelentettem meg, csatlakozik hozzá. Ez a karizmatikus mozgalom és a társadalmi elkötelezettség közötti kapcsolattal foglalkozik. Szerintem ebben a könyvben megtalálható a mai *status quaestionis*, teljes figyelemmel a keresztény elkötelezettség szociális vonatkozásai iránt. 1958 óta változatlanul fő gondom: hogyan tehetünk valóban eleget az evangélium továbbadására vonatkozó kötelességünknek.

– Ugyanígy küzdöttem egész egyházi pályafutásom során a nő szerepének fölértékelése érdekében az egyházban. Néhány héttel a 2. Vatikáni zsinat megnyitása előtt készült el az a könyvem, amelyben a szerzetesnők apostolságának az egyházban és a világban való jobb kibontkoztatása mellett emeltem szót. Ugyanígy szót emeltem nők kinevezése mellett fontos egyházi feladatok elvégzésére, így például a Római Kúriában végzendő szolgálatra. Egy neves asszonyt, Lady Jackson (Barbara Ward) a Püspöki Szinóduson is szóhoz juttat-

tunk. A női diakonátus bevezetése további lépés lenne szerintem, amit minden nehézség nélkül megtehetnénk.

– Már egészen más kérdés a nők pappá szentelése. Eltekintve a teológiai kérdésekről, amelyeket itt figyelmen kívül hagyok, a nők pappá szentelése, nekem úgy tűnik, két okból is kevésbé alkalmas megoldás. Egyrészt vannak más lelkipásztori problémák, amelyek sürgősebbek, és elsősorban kellene megoldani őket. Másrészt a nők felszentelése a katolikus egyházban veszélyekkel járna az ökumenikus közeledés szempontjából is; már most látjuk, hogy milyen veszélyeket hordoz magában ez a probléma az Egyesült Államok epizkopális egyházának egységére nézve. Végül pedig a pápa legutóbbi megnyilatkozásai a nők szerepéről az egyházban teljes mértékben összhangban vannak az általános egyházi tradícióval, bármit írtak is erről egyes katolikus lapok az USA-ban.

– Ami végül azt a kérdést illeti, hogy miként ítélem meg az új pápának eddig még nagyon rövid pontifikátusát, én így látom a dolgot: egy tengert járó hajó állandóan hol jobbra, hol balra tart: irányát tehát a maga egészében kell megfigyelni. A jelenlegi pápa a központban áll és a hajót a középúton szeretné vezetni. Nekem úgy tűnik, hogy tökéletesen ráillik az, amit egykor Mercier bíborosról írtak: „Ennek az embernek jobbra húz az esze, balra húz a szíve, miközben ő maga középen jár.” A pápa első beszédei mexikói utazása során még a „klasszikus” tanácsadók befolyása alatt álltak, az utána következő napokban azonban, az ott szerzett tapasztalatok alapján, irányt változtatott és személyesebben lépett fel. Ez a pápa nem sokat tart a hosszú bevezetésekről és előkészítő megfontolásokról: közvetlenül a lényegre tör. A közvetlenség azonban semmiképp sem jelent szimplifikálást. Minden kerülgetés nélkül a legfontosabb pontokról beszél. II. János Pál alapvető kijelentései azonban magának az egyháznak kijelentései. Az lehet, hogy sokakat meglepett. De még nem járta ki a tanulóidőt és ő maga az első, aki ezt fel is fogja. Meg kell még ismerkednie olyan helyzetekkel, amelyek – lengyel tapasztalatai felől nézve – kevésbé ismertek számára, és amelyekkel kapcsolatban érzi, hogy kevésbé járatos bennük. Megtörtént már, hogy a pápát meglepte a reagálás, amelyet döntései kiváltottak. A pápa nyilván nagyon fáradozik azon, hogy „tanulóidejét” alaposan kihasználja.

– Ami a bíborosok múlt év novemberi találkozóját illeti, abban a pápának azt a szándékát láthatjuk, hogy a konzisztoriumot megújítsa. Ilyen találkozókra most gyakrabban kerül majd sor. Mindenesetre nem tudjuk, milyen gyakran; azt hiszem, ezt a pápa maga sem tudja. A bíborosok ilyen fajta találkozóját a pápával azonban nem tekinthetjük a kollegialitás kifejezésének. A bíborosokat sokkal inkább, mint a pápa személyes tanácsadóit hívták meg. A belgiumi koronatanáccsal hasonlíthatnók össze: különös alkalmakkor valamennyi minisztert összehívják, és az államfő konzultál velük. A kollegialitás elvének valódi megvalósításaként a Püspöki Szinódust kell tekintenünk. Reményünket és várakozásainkat most a Püspöki Szinódus alapvető megújításába kell vetnünk.

Doromby Károly

AZ ELMÚLT ÉVTIZEDBEN A „TEOLÓGIÁBAN” TEMATIKUS SZÁMOKAT TETTÜNK KÖZZÉ, IGY AKARTUK A ZSINAT UTÁNI IDŐSZAK LEGFONTOSABB TEOLÓGIAI ALAPKÉRDÉSEIT FELDOLGOZNI.

AZ 1981. ÉVBEN MEGPRÓBÁLKOZUNK A KÖTETLEN, VEGETÁRIUS TÉMAJÚ SZÁMOKKAL. A SZÍVES KÖZREMŰKÖDŐKET EZÉRT ARRA KÉRJÜK, HOGY ELŐZETES MEGBESZÉLÉS ALAPJÁN KÜLDJENEK BE KB. 300 SOROS TEOLÓGIAI ÉS LEKIPÁSZTORI JELLEGŰ ÍRÁSOKAT.

VÉGÜL JELEZZÜK AZT IS, HOGY AZ ELŐRE MEG NEM BESZÉLT KÉZIRATOKRA, SZOROS MUNKAMENETÜNK MIATT NEM TUDUNK VÁLASZOLNI ÉS A KÉZIRATOKAT NEM KÜLDJÜK VISSZA.

szerkesztő

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

SPIRITUS CREATOR — AZ EGYHÁZAT MEGÚJÍTÓ LÉLEK

Az egyházunkat megújító Szentlélekről, titokzatos működéséről, a megújulás néhány jelenségéről, a lehetőségekről, feladatokról szeretnék néhány gondolatot elmondani.*

Szentlelkes spiritualitás?

Talán mindjárt ott kezdeném, hogy egy félreértést tisztázzak. Napjainkban egyre inkább halljuk, olvassuk, hogy a „szentlelkes spiritualitást” kell szorgalmaznunk, magunkban és másokban kibontakozáshoz segítenünk. Teológiai-dogmatikai háttérként ezzel kapcsolatban azt szokták emlegetni, hogy a megújítást, a teljes igazságra vezetést az egyházban mindig a Szentlélek műveként tartották nyilván. Ez így igaz. A Lélek végzi ezt a munkát bennünk is, és általunk is. — Mégsem lenne azonban helyes egyértelmű beszűkítéssel, kizárólagossággal vagy elhatárolással ún. „szentlelkes spiritualitásról” beszélnünk. Ilyen voltaképp nincs, nem is lehet, hiszen a Szentírás tanúsága szerint a Lélek „nem a sajátjából ad”. „Nem magától fog szólni, hanem azt mondja majd, amit hall... Ő majd megdicsőít engem, mert az enyéből kapja, amit kijelent nektek. Minden, ami Atyámé, az enyém. Azért mondtam, hogy az enyéből kapja...” (Jn 16,13–15). Jézust, viszont, aki ezeket mondja, az Atya küldte, hogy életünk legyen. Ez az élet azonban a kereszten fakadt, a megváltó halálból született számunkra. — Ugyanakkor: az Atya támasztotta fel Fiát a Lélek éltető erejében. — Kétségtelen tehát, hogy a Szentlélek mintegy „benne van” minden megújulásban, — mert jelen van az Atya is, a Fiú is. Nincs, nem lehet semmiféle pünkösdi karizmakiadás az üdvösségre vezető, s a Fiúnak üdvösséget szerző akarata és tettei nélkül.

Látjuk tehát, hogy — miként helytelen volna Joachim a Flore apátnak „három korszakos”, az Atya, a Fiú, majd a Szentlélek korszakait megkülönböztető, szétválasztó történelem-szemlélete, üdvtörténeti felosztása, — épp úgy helytelen lenne bizonyos jelenségek nyomán ma kizárólagos módon szentlelkes spiritualitásról szólni. Ha szabad újra úgy fogalmaznom: a Szentlélek „benne volt” és „benne van” ugyan az egyház minden megújulásában, megújításában, a konkrét ember új életre tamadásában, az új életnek megerősítésében — de: mint Jézus Krisztusnak Lelke, mint az Atyának és Fiúnak egybeforrasztó Szent Lelke.

Nézzünk szembe mindjárt egy másik nehézséggel. Sajnálatos, hogy egyházunkban — itt az ún. nyugati egyházra, annak teológiájára gondolok — a Szentlélekről szóló beszéd lassan háttérbe szorult, egyre homályosabbá, sőt értelmetlenebbé vált. A paragrafusokban, normákban, jogi sémákban gondolkodó, Arisztotelész filozófiáján felnőtt közép- és nyugat-európai kereszténység számára valami megfoghatatlant, szinte már tartalmatlant jelent a „Hiszek a Szentlélekben” kijelentés. Hogy miért van ez így? — annak minden bizonynyal főoka a fogalmi, elvont paragrafusok és normák korlátai közé szorított nyugati gondolkodás. — Úgy vélem, nagyon leegyszerűsíti a kérdést Hans Küng, amikor „Christsein”-jében és „Existiert Gott” c. művében egyaránt az egyházi hivatalviselők és a túl sokat spekuláló teológusok, meg a jámbor túlzók magatartásában, gyakorlatában keresi és találja meg e jelenség egyetlen okát. Persze, van igazság abban, hogy jócskán akadtak egyházi hivatalviselők, akik kijelentésüket a Szentlélekre való — jogtalan — hivatkozással tudták csak elfogadtatni. — Ugyancsak akadtak olykor szelíd, máskor vadul lelkesedők, akik saját akció-dühük, fanatizmusuk rugójaként a Szentlelket jelölték meg. Így azután a Szentlélek a szükséges meggyőzőerőnek, hitelességnek vált lassan pótlékává. — Kétségtelen, hogy a Szentlelket nem lehet, nem szabad felhasználni, hogy a jogos kritikát, problémákat elhallgattassák, félreállítsák, — Küng tehát valamit helyesen lát, de sajnos — mint más esetekben is — túlzó módon kiélez.

Ki is ez a Lélek?

Nézzük azonban inkább pozitíve a dolgot. Hogyan akarta az ősegyház hívő meggyőződését kifejezésre juttatni, azt ti. hogy Jézus, aki a földön járt, sok jót tett, meghalt és feltámadt, majd eltávozott a földről, – mégis jelen van, hatékony a benne hívők közösségében. A Szentírásból erre olyan választ kapunk, melyben látszatát sem fedezhetjük fel a későbbi teológiai vagy hatalmi hiánypótlék-magyarozatnak, illetőleg a túlzók felfokozott lelkesülésének. A válasz ez: Isten, Jézus Krisztus közel marad, jelen van egyházában, az emberek között az életető Lélek működése által. Tehát nem csupán a visszaemlékezésben, hanem isteni erejében, mint Krisztus Lelke, mint a Szentlélek.

Adhatunk-e definíciót erről a Lélekről? – Tudjuk, hogy volt és lesz is mindig ilyen dogmatikai törekvés. Mégis: ez a Lélek, a Szentlélek valami megragadható és mégis megfoghatatlan, hatalmas és ugyanakkor láthatatlan, valóságos és életfontosságú, mint a levegő, a tűz, a szél, és mégis titokzatos erő. Maga a Szentírás is a szél, meg a tűz szimbolikájával jelzi a Lélek jelenlétét és erejét. Mindkettő hat az emberre, lendíti, perzseli és pezdíti – de nem helyettesíti az emberi erőfeszítéseket. Áthatja, felemeli saját törekvéseinket, közreműködésünket. Tüzes erő, mely éget és gyakran fáj is, de serkenti az életet, a növekedést.

A Szentlélekkel kapcsolatos számos tévedés gyökere minden bizonnyal abból ered, hogy mitológikus módon elszakítják Istentől, önállósítják, különleges Istenként kezelik. Pedig olyan egyszerűen hangzik: Ő az Isten, aki megszentel, éltet, vigasztal, erőt ad. Egylényegű az Atyával és a Fiúval, ahogyan ezt 381-ben a konstantinápolyi zsinat megfogalmazta.

Az egyházat megújító Lélek

Lépünk egyet tovább. Az egyházat megújító Lélekről kell szólnunk. Mielőtt erről a megújítási folyamatról – a Lélek és az egyház kapcsolatáról, a Léleknek az egyházban történő működéséről szólnunk – ejtsünk néhány szót arról is, *melyik egyhárról, milyen egyhárról beszélünk?* – Rögtön előre kell bocsátanom, hogy nem fogalmi meghatározást, nem szoros értelemben vett definíciót keresünk. Ettől a 2. Vatikánum is tartózkodott. A zsinat is képekben, élő valóságban igyekezett az egyházat megragadni. A statikus szemlélet helyett a *dinamikus nézés* alkalmazva elmondhatjuk, hogy az egyház élő valóság, azaz *mindig megvalósulóban van*. Nem kész épület, hanem a közösségben, az újra és újra összegyűlők közösségében valósul meg. Mivel Jézust földünkön többé nem láthatjuk-hallhatjuk, ezért arra a történelmi áthagyományozásra vagyunk utalva, amelyet az egyház életének tanúi nyújtanak számunkra. Tudjuk, hogy ezt az áthagyományozást nem csupán egy vagy több könyv tartalmazza, hanem az élő igehirdetés útján történt és történik. Az egyház az evangélium eleven hangja. Ebben az értelemben az egyház eredete és létezése prófétai, karizmatikus, mivel Jézusnak és az apostoloknak az Atya országáról szóló igehirdetésében született és a meg-hívott igehirdetők működése nyomán él tovább.

Természetesen az egyház életéhez bizonyos *rend és fegyelem* is hozzátartozik. Márcsak azért is, mivel az igehirdetés nem magánügy, hanem az egész egyháza rótt feladat. Ezért minden prófétának, azaz az Isten nevében szólóknak, tanúskodónak az egyház hitével összhangban kell előadnia szavait. Tudjuk, hogy az egyház nemcsak az egyesekből áll, hanem az egyesek létét, hitét megelőző valóság, amelybe lassan növünk bele.

Sokan láttunk külföldi utunkon, olykor talán itthon is nagyvárosok utcáin, tereken, tengerparton vagy kisebb társaságban fiatalokat, akik beszélgetést kezdenek az élet értelméről, Jézusról, az örök életéről. Történetek és történhetnek így valódi megtérések is. Akadhatnak emberek, akik az ilyen tanúskodók buzdítása nyomán hosszú idő után újra elkezdnek imádkozni. Minthogy azonban mindez csak egyéni akciók, ráhatások következményeképp történik – a megtérés élményének első lelkesedését hamarosan benövi a gaz, elnyomja az élet zaja. *A Krisztus melletti döntés csupán az egyházi közösségben lehet tartós.* Nem nélkülözheti a hívők közösségének közegét. Napjaink számos ún. mozgalma, jószándékú törekvése azért fut zátonyra, mert hiányzik belőle a rendezettség és fegyelem. Olykor csak egy-egy vezéregyéniség szuggesztív hatása érvényesül, talál visszhangra több-kevesebb ügybuzgó fiatal lelkében. És mivel a vonzódás így sokkal inkább egy-egy személyhez, mint a krisztus-hívők közösségéhez jelent kötődést, azért fennáll a szektásodás veszélye.

Sajnos, nemegyszer megkérdőjelezhető: vajon valóban a Lélek indítására történik sokminden? Hiszen *a Lélek Krisztusnak Lelke, Jézust pedig nem lehet kisajátítani, elszakítani a hívők egész közösségétől, az egyháztól.* Számos kisebb csoport azonban egyenesen meg akarja szakítani a kapcsolatot a hívők nagyobb közösségével. Igaz, olykor subjektív igények – jogos igények – nyomán egyszerűen csak vallásos élményre vágjuk, talán az imádságnak vigasztát, erősítő hatását igényli. Ugyanakkor viszont elutasít minden, vagy majdnem min-

den kapcsolatot a helyi egyházzal, az össz-egyházzal. Szinte nem akar többé tudni az egyházzal, annak vezetőiről, kikapcsolja egyéni és zárt közösségi életéből.

A dinamikus egyházképről, egyházélményről szólva kellett e problémáról néhány szót ejtenünk. Mert kétségtelen ugyan, hogy a Szentlélek mindenütt működhet, ahol csak akar, ahol az emberek a Krisztus-hitre megtérnek. Ez a Lélek azonban nem sajátítható ki. Sem a nagy-egyház, sem a kis csoportok nem vehetik kizárólagosan birtokba, hiszen ott hatékony, ott alkot, élte, ahol akar. És ez a Lélek nem azért kommunikál az emberekkel, hogy esetről esetre mindig új kis „intézményesült” csoportokat hozzon létre, új vezetőket, új struktúrákat hívjon életre. A Názáreti Jézusnak, Krisztus Urunknak Lelke ő. Jézus pedig az ő Szentlelkét egyházának ígérte, úgy, hogy a Lélek a történelmen át nem szakítható el sem Jézustól, sem pedig Jézus egyházától.

A karizmákat osztó Lélek

Ami valóban a Szentlélek ajándéka, az soha nem oszthatja meg Krisztus testét, nem lehet szétválasztó vagy szembeállító erő. A mai kutatások egyre inkább élénk tárják: Luther és Kálvin sem új egyházakat kívántak alapítani. A XVI. századi reformátorok szándéka nem az egyházszakadás, hanem az egyház megreformálása volt. S mégis szakadás lett a vége. Mert egyik és másik oldalról is „ki akarták sajátítani” a Szentlelkét. Egyik és másik oldalon is a tagadás szelleme kezdett eluralkodni. A kölcsönös meghallgatás, tiszteletben tartás helyett elindult az anatómák áradata. Ma ezt jobban látjuk, mint még alig néhány évtizede. S mindez óvatosságra, éberségre int.

Az a lelki megújulás, amely ma az egyházban jelentkezik, igen nagy dolog. Szabad föltételeznünk, hogy Isten Lelke maga működik itten és közöttünk. Nagy esély lehet ez egyházunk számára. De kétségtelenül fennállhat – az említett tünetekre gondolva – a keresztség, saját egyházunk újabb szétforgácsolódásának veszélye is.

Az egyházi vezetők felelőssége régen is nagy volt és ma is az. Jelenleg a világszerte tapasztalható karizmatikus megújulás arra a reményre jogosít, hogy az egyházi hivatalok viselői jogaikat, hatalmukat sokkal inkább fogják – szintén karizmájukból kifolyóan – más karizmák szolgálatában, a Lélek adományaként gyakorolni, mint bürokratikus, adminisztratív úton-módon. Az egyházi hivatalt azonban csak akkor lehet karizmatikusan, a karizma erejében gyakorolni, ha a vezetők a többi karizmat is kibontakozni segítik, nem pedig elfojtják. – Ugyanakkor a karizmatikus kisebb körök, csoportok, imaközösségek nem egyszerűen baráti körök, nem önmaguk képességei kibontására, lelki igényeik megélésére, megtapasztalására adott eszközök, hanem az egyházközség, a „nagy egyház” építésére és élővé tételére kell, hogy szolgáljanak. A karizmákat a Lélek épp azért adományozza, hogy azok a hívők közösségének, a Krisztus-községnek javát, építését szolgálják.

A vezetők felelőssége

Térjünk vissza néhány szóval az egyházi vezetőkre. Suenens bíborosnál olvassuk az Új Pünkösöd című könyvében, melyet – mint ismeretes – magyarrá is lefordítottak, hogy napjaink karizmatikus megújulása állásfoglalásra készíti a püspököket is. Számos püspöknek kell gyakorolnia megkülönböztető karizmáját szerte a világon. Nem menekülhetnek a várakozás politikájába, a „majd meglátjuk” gyakorlatába, mert ha a juhok pásztor híján eltevednek, ők viselik érte a felelősséget, és nem a nyáj. Tudjuk, hogy a püspöki karizma nem automatikus. Működéséhez szükséges – vallja Suenens bíboros is –, hogy a püspök először tájékozódjék, mégpedig pontosan, sokoldalúan, lehetőleg első kézből. Örökzöldnie kell az elharmarkodott, csupán benyomásokon alapuló ítéllettől – esetleg néhány szerencsétlen példa alapján. A helyes ítélet karizmája az okosságon alapul – de a pusztán emberi okosság könnyen az ún. nagyobb biztonság oldalára helyezkedik.

A keresztyén közösség vezetőjének elsősorban tanítania kell: Hirdesd az ígét, ints, kérj, fedd türelemmel és hozzáértéssel (2Tim 4,2). E kettőre: *türelem és hozzáértés* – nélkülözhetetlenül szükség van. Az emberi önlegyőzés, türelmes várakozás és a kellő hozzáértés, tanulási folyamat nélkül a Lélek nem fog „kényszerleszállást” végezni. – Nem feledhetjük továbbá azt sem, hogy *nem elég az ún. igazhitűségre ügyelni*: „...az orthodoxia szűk gettója önmagáról nem is sejtí, hogy milyen hatástalan az emberek között. És ez az orthodoxia annál hatástalanabbá, eredménytelenebbé teszi önmagát, minél rártartibban képviseli saját ügyét” (Ratzinger: *Das neue Volk Gottes*, 1969. 279.).

Jézus arra figyelmeztet: Hagyjuk néha megnőni a konkolyt a búza között, különben ártunk a jövődő aratásnak. Ez a mai, most ígérkező aratás bőségesnek látszik. A püspököknek az a kényes feladatuk, hogy tiszteletben tartsák Isten gyermekeinek egészséges sza-

badságát, miközben szolgálatukra állnak – ahogy Szent Pál mondja: *örömük szolgálói* (vö. 2Kor 1,24). Ugyancsak Pál figyelmeztet rá: Nem az az egyház vezetőjének a feladata, hogy kioltás a Lelket, hanem, hogy mindent megvizsgáljanak, és ami jó, azt megtartsák (vö. 1Tesz 5,12, 19–21.).

A megújulás kritériumai

A Szentlélekről tudjuk, hogy ő sohasem saját képességünk, vagy erőnk, nem saját hatalmunk, vagy egyéni adottságunk. Nem, mert ő mindig és csakis az *Isten ajándéka*. Ha ezt szem előtt tartjuk, akkor minden bizonnyal sokkal megfontoltabban, óvatosabban járunk majd el, ha a mai megújító, karizmatikus és pneumatikus törekvésekről, mozgalmakról, vagy azok képviselőiről kritikát mondunk.

Krisztus megadta *egyházának alap-struktúráját*. Ez az alap-struktúra *hierarchikusan épített*. Akik a vezetők karizmáját kapták, súlyos, felelősséggel járó ajándékot kaptak. A sok szint az egyházi élet palettáján nem szabad a semlegesítő szűkével átfesteni. A kinek-kinek juttatott kegyelmi ajándékokat integrálni kell a közösség életében. Mindenki azt adja, azt nyújtja a közösség építésére, amit a Lélektől kapott, ki-ki a saját karizmájának ereje és mértéke szerint. A vezetői hivatalok felelős viselői – püspökök, plébánosok, hitoktatók – nemcsak arra kaptak kegyelmi ajándékot, hogy örködjenek vagy nyesegecsenek, hanem arra is, hogy harmonizáljanak, hogy integráljanak, hogy előmozdítsák a sokszínűség istenál-dotta gazdagságát, hogy beépítsenek.

a) Krisztus-központúság

Ha néhány konkrét *ismertetőjegyet* akarunk felsorolni, amelyek alapján a mai szentlelkes törekvéseket, de mondhatjuk úgy is, a Lélek irányította megújulást, kezdeményezéseket meg-íthelhetjük, akkor az első helyre föltétlenül a *Krisztus-központúságot* állítjuk. Ezeknek a törekvéseknek lelkesége egyértelműen Jézus felé tájékozódik, bensőséges, személyes kapcsolat megélését szorgalmazza Jézus Krisztussal. Jézusban fedezik fel újra a keresztyénséget, az egyházat, amely számunkra már nemcsak valamiféle ideológia, vagy „izmus”, nem csak intézmény, hanem találkozás Jézus velük és köztük élő személyével: fölismerik benne Meg-váltójukat, Mesterüket, Pásztorukat, az Utat, az Igazságot és az Életet. Tehát arról a Jézus-ról van itt szó, aki a hitnek a Krisztusa és nem például az ún. Jézus-mozgalom forradalmára, vagy a Jesus People vezetője. Ez utóbbi alakok igen sokszor pusztá emberként, ha olykor idealizált emberként is állnak korunk fiataljai, keresői előtt.

b) Szentírásos imaélet

Ez az újfajta Jézus-kapcsolat szinte természetzerűleg hozza magával a másik kritériumot, nevezetesen az imaéletben, mindenekelőtt a *szentírásos imaéletben* való elmélyülést. Szinte betű szerint annak megvalósulását látjuk sokfelé, amit Szent Pál ajánl az efezusiaknak: „Teljétek el Lélekkel, egymás között énekeljétek zsolnárt, himnuszt és szent énekeket, Énekeljétek és ujjongjatok szívből az Úrnak. Adjatok hálát mindenért Urunk Jézus Krisztus nevében az Istennek, az Atyának” (5,18–20). Különösen a fiatalok értékelik az ima bizonyos spontánabb jellegét, ami néha testileg is kifejeződik, például a közösség tagjai egymásba fogódnak épp a közösség jeléül, vagy fölemelik kezüket. Az imádságnak ez a stílusa – középúton a tisztán magánima és a szoros értelemben vett liturgikus ima között –, hozzájárul az imádság megelevenítéséhez, elmélyítéséhez a családban, a különféle közösségekben, a plébániai életben, de még a kolostorokban is. A spontán közös imádság nagy mértékben elősegítheti, hogy az emberek ismét megtalálják a hiteles, az életből fakadó ima értelmét, gyakorlatát, ki-ki a saját alkatának és közösségének megfelelően. Az ilyen őszinte önfeltárukozás nyitva áll a Lélek indításainak.

Ismeretes, hogy sokan idegenkednek az imádságnak ettől a formájától. Talán azért van ez, mert túlonlul hozzászoktunk a ritualizmushoz, a formalizmushoz, a szokás hatalmához az imádságban is, és így könnyen támadnak félelmeink, gátlásaink. Valamiképp félünk önmagunk lenni az Isten és az emberek előtt. Védekezésű ösztönünk az érzelmesség negatívumát hangoztatva utasítja el azt, ami voltaképp hozzátartozik az imádság közösségi és személyes jellegéhez. Istennel való kapcsolatunkat valamilyen eltúlzott objektivizmusra való hivatkozással minél személytelenebbé akarjuk tenni. Pedig ez a közösségi „karizmatikus” ima legerőteljesebben épp Isten szavából, a Szentírásból, annak olvasásából táplálkozik. Jézus szavára kell utalnunk: „Az én szavaim lélek és élet” (Jn 6,63). És Jeremiás gondolata juthat eszünkbe: „Ha szavaid elem kerültek, csak úgy nyeltem őket. Kedvem telt szavadban és öröme szívemnek” (15,16).

c) Egyháziasság

Még egy másik jellemző vonásra kell rámutatnunk a valóban Szentlélektől ihletett, megújító törekvésekben – és ez is igen fontos kritérium: *gyermeki szeretet az egyház iránt*. Akik

a Lélek egyházában imádkoznak és közösséget alakítanak, azok elismerik az egyház lelki anyaságát, intézményes és szentségi valóságát. A Lélektől vezetettek, ha valóban azok, akkor nem egyfajta mozgalom más mozgalmak mellett, vagy ellenére. Nem vetélytársak az egyház bármely csoportjával, közösségével. Nem, mert a Lélek indítja őket és ennek az indításnak erejében rendelkezésre állnak pápának, püspöknek, papoknak és világiaknak egyaránt.

Olyan kegyelmi áramlatról van tehát itt szó, amely az egyház lényegéhez tartozó karizmatikus dimenzió tudatára ébreszt, és nem olyan mozgalomról, amely új struktúrákat, új jellegű intézményt, vagy intézményeket hozhatna létre. Ha valaki előtt ilyen törekvés lebegne, az már nem Krisztust, nem a Szentlelket tartja szeme előtt, nem Isten szolgálatában áll, nem az egyházat, hanem önmagát szereti csupán. A Szentléleknek nincs szüksége újabb egyesületekre, keretekre, hogy behatoljon a fiatalok, férfiak, nők, vagy idősebbek világába, lelkébe. Nincs tehát valamiféle „új egyházzról” szó, csak olyan keresztényekről, akik örvendeznek azon, hogy együtt lehetnek keresztények, és készen állnak szolgálni másokat – ott, ahová a Gondviselés vezeti őket.

Olyasmiről szoltam az imént – mindezt nem kis mértékben a legújabb szakirodalom és némely személyes tapasztalat alapján –, amivel kapcsolatosan mindannyiunknak voltak már problémái, olykor a visszaélésektől való félelemben, máskor attól tartva, hogy sok minden helytelen vágányra siklik egyházunkban. Mégis, a bizakodók, a Lélek tetteit keresők és szavát hallók közé kell a problémák láttán és azok ellenére is állnunk. És Gameliel szavát kell újra meghallanunk azokról a keresztényekről, akiket az első Pünkösöd alakított át. „... hagyjátok békén ezeket az embereket. Mert, ha ez elgondolás, vagy mozgalom emberektől származik, akkor magától fölbomlik. De ha Istentől van, nem tudjuk szétszlatni őket. Ne kockáztassátok, hogy Istennel szálltok szembe” (ApCsel 5,38–39.).

„Hogy minden épülésre szolgáljon”

Ma, az egyházi megújulás során Isten újból ajándékozza Szentlelkének karizmáit; sokféleképpen és világszerte, és nem is azonos módon minden helyi egyházban. A Lélek jelenlétének jele ez, a Lelket pedig nem utasíthatjuk vissza. A Lélek adományait Isten azért adja, ahogyan Pál mondja, hogy azok mindenki hasznára váljanak (1Kor 12,7), a közjót, a közösséget, az egyház és a világ építését szolgálják: Hogy minden épülésre szolgáljon (1Kor 14,26).

„Mi nem szolgál erre az épülésre és építésre? Először is a szakadás. Ha valahol egy-egy egyházköztségben, helyi egyházban különválások, szembenállások észlelhetők, azok sohasem a Szentlélektől valók. Ezért figyelmezteti a korintusiakat Pál: Éljetek mindnyájan egyetértésben, ne tőrjetelek szakadást magatok között (vö. 1Kor 1,10–13). Tudjuk, hogy a szakadás legtöbbször az egyén, a csoportvezető, a vezető egyéniség saját személyének túlhangsúlyozásából, a saját személyes meggyőződésre, tapasztalatra való egyoldalú, kizárólagos hivatkozásból adódik. Aki kivonja magát a nagy egyházban, az „intézményben” számára kiosztott feladat alól, aki már csak saját törekvéseit, akaratát keresi, arról aligha mondható el, hogy a Szentlélek dinamikájától viteti magát.

Hogy tovább léphessünk, egy félreértést kell tisztáznunk. Az imént kimondott „intézményes” szó ma igen sok őszintén hinni kívánó emberben rossz közérzetet, olykor egyenesen ellenkezést ébreszt. Említettük fentebb, hogy a rendezett közösségben szükség van fegyelemre, biztonságra, hogy a Krisztus-test ne hulljon szét, hogy épüljön. Az „intézménynek” ezért az a rendeltetése, hogy az életet gazdagítsa, fenntartsa, gyarapítsa – és semmiképp sem az, hogy összezsugorítsa, béklyókba kösse –, pusztán egyfajta tutorista szemléletből, az ún. nagyobb biztonság, nyugalom kedvéért. Olyan életstílust kell tehát az intézménynek szorgalmaznia, kibontakoztatnia, mely – épp az élet gazdagítása érdekében – a *Lélekre hallgatásnak* életstílus. Őszvetségi képpel élve: a folytonos kivonulásnak, továbblépésnek, exodusnak életstílus.

Az élet törvénye a folytonos megújulás, újjászületés. Ennek első *alapföltétele* egyházunk közösségében a folytonos *megtérés*: az Isten felé való fordulás, Őhozá való visszatérés. – Nélkülözhetetlen eszköze viszont az élet realitását, folyását számbavevő *kísérletezés*. Nagy rá a kísértés egyházunkban, hogy minden újat, még nem látottat, tanultat, hallottat elvből és eleve visszautasítsanak, vagy legalább is gyanúsnak tartsanak. A régi formáknak, gondolkodás- és kifejezőmódnak a pasztorális és katechetikai gyakorlatban való megkérdőjelezése, újak keresése sokak szemében az egyház ellen való támadásnak tűnik. Mintha Isten már csak mögöttünk lenne, mintha az ő Szent Lelkének irányításával nem az előttünk álló feladatoknak kellene nekifeszülnünk. – Ez viszont csak úgy történhet, ha tudunk, merünk kísérletezni. Természetesen felelős, jól átgondolt és előkészített kísérletekről lehet csak szó. – Hogy mit szól mindehhez az *egyházi tekintély*, az auctoritás? Ha valóban az, aminek

hívjuk, tartjuk és önmagát is tartania kell, akkor – a szükséges és bölcs felügyelet gyakorlása mellett – csak örvendezhet. Nem minden esetben szerencsés a szóelemző értelmezés, magyarázat. De talán itt mégis áll, hogy *ha* az auktoritás feladata, hivatása, amiről elnevezték: a gyarapítás, kiteljesítés (augeo...), akkor tekintélyét úgy tudja legjobban igazolni és egyben biztosítani, hogy előmozdítja a folyamatos megújulást, gazdagodást.

Kritikai szerep

A kísérletezés fogalmával, tényével kapcsolatban kell számba vennünk, hogy az egyházban, annak történetében, hol erőteljesebben, hol kevésbé, de mindig jelen volt és alakító szerepet játszott a sajátosan *prófétai-karizmatikus elem*. Ez többek között azt is jelenti, hogy tudatosabban kell ügyelnünk az egyes személyekre, vagy kisebb csoportokra, amelyek egyházunk életében – nem a Szentlélek irányítása nélkül –, *kritikai funkciót* töltenek be. Nemeleges olyan kritikával élnek, mely a szó nemes értelmében provokáció, kihívás a helyi egyházi közösség, esetleg az összegyűjtés számára is. Önmagunk ellen vétenénk, ha személyeket és csoportokat „földalatti mozgalomba” kényszerítenénk, és úgy tüntetnénk fel, mintha a karizmatikus és profétai ihletből, a zelus bonus-ból kritikát gyakorlók kizárólag szubverzív, felforgató elemek lennének. A vallásos mozgalmak, megmozdulások, csoportosulások, törekvések ma igen sokszínűek és sokrétűek mind az egyházban, mind azon kívül. Elképzelhetetlen, hogy ezekből a megújulási törekvésekből a holnap egyháza számára, melyet a mában készítünk elő, semmi értéket, semmi alkalmasat nem találjunk. Szükség van ezért a nyílt véleménycserére és véleményformálásra, a belső dialógusra. Szükség van arra, hogy az ilyen törekvésekről sokkal szélesebb körben és nyíltabban, minél nagyobb nyilvánosság előtt beszéljünk. Ne csak elmarasztaló, gyanakvó, szeretetlen kritikával szóljunk, hanem valóban igaz és helyes információkat gyűjtsünk be, és ilyeneket adjunk tovább. Ezen az úton önmagunk és az egyház gyarapítását, valóban a Szentlélekben való gazdagodását segítjük elő.

Az új világ egyháza

Korszakfordulók, világkrízisek idején könnyen gondolunk rá, hogy a világ történetének végéhez érkezünk. Pedig talán helyesebb, ha így beszélünk: egy világ végén állunk. És a *születő új világ egyháza* nem tehet egyebet, mint hogy ugyanannak a Léleknek engedelmeskedik, amelynek engedelmeskedett az induláskor, az őskeresztény korban. Ma már – több mint tíz év távlatából – talán könnyebben fogadjuk el, hogy profétai ihletű szavak hangzottak el *VI. Pál* ajkán, amikor a holnap egyházáról beszélt. 1969-ben mondta: „Nagyobb szabadság korszaka áll előttünk egyházunk életében, s következképpen minden fia életében. Ez a szabadság kevesebb törvényben lefektetett kötelezettséget és kevesebb belső gátlást jelent. A formaszorú fegyelem csökken, minden önkényesség eltűnik majd, ugyanígy minden türelmetlenség és minden abszolutizmus is. A pozitív törvény egyszerűbb lesz, a tekintély gyakorlása mérsékeltebb és egyre jobban kifejlődik a keresztény szabadság érzéke” (Docum. Cath. 1969. 706.). Mindezt a *szabadságot a szabadság Lelke fogja, illetőleg lesz képes egyedül biztosítani*. A szabadság Lelke nélkül az Isten egyre jobban távol marad az embertől, pontosabban az ember eltávolodik Istenétől. Krisztus a múlté, az evangélium pedig holt betűvé válik. A szabadság Lelkének támogatása nélkül az egyház emberi szervezette, egyfajta totális állammá degradálódik, a tekintély benne uralkodássá fajul. A hit terjesztése már csak evilági propaganda, esetleg politikai, társadalmi háttérrel, az istentisztelet pedig merev formák rögzítése. A keresztény cselekvés egyfajta szomorú rab-szolgamorál. – A szabadság Lelkének erejében azonban az evangélium ma is, mindig életető erő és nem halált hozó, életet kioltó betű.

Feladatunk

Ami a mi megújító, a Lélek erejével közreműködni kívánó feladatunkat, lelkipásztori, katechetikai, evangelizáló munkánkat illeti, az első kérdés az – és ez nekünk szegezett kérdés –, vajon hogyan tehetünk és tegyünk ma kereszténnyé annyi névleges keresztényt, *hogyan evangelizáljunk, hogyan újítsuk meg a környező világot*, mindekenélőtt az ifjúságot, amely többé-kevésbé már túl van Krisztuson, kereszténységen. Sőt talán már az ateizmuson is, ahogy Rahner mondta: posztateisztikus fázisban élünk. Hogyan segítsük kibontakozásához a megújuló egyházat, amelyben az a hiteles keresztény, aki valóban megtért Krisztushoz, öntudatosan járul a szentségekhez; aki hitben megnyílt a Szentlélek ajándékainak, hogy betölthesse természetfölötti rendeltetését. – Ez a lelkipásztori működésnek, ez a hitoktatói és evangelizáló munkának alapvető kérdése.

Hogy mit hoz számunkra a holnap, azt egyikünk sem tudhatja. De bármi is lesz a jövő, nekünk, a ma keresztényének, a ma papjának, a világi hívőnek bátran és határozottan kell megvallania hitét és vállalnia kell a hitből fakadó életet. Találkoznunk kell Jézussal, hogy újra fölfedezzük arcát, befogadhassuk őt, és az ő Szentlelkét. A Lélek vezessen – ez Péter „regulája” – talán oda, ahová magától az ember nem akarna menni (vö. Jn 21,18). Egyszóval: minden bizonytalanság és nehézség mellett is reménységgel átjárt hittel kell kitérni a jövő felé.

Egyházközségeink már túlon túl nagyok, és túl anonimok ahhoz, hogy valóban tudatosan, közös elhatározással, de egyszersmind a személyek felelős döntéséből részt vállalhassanak ezekből a feladatokból, a jövő tudatos formálásából. Ismeretesek azok a problémák és a közben-közben támadó nehézségek, amelyek hazánkban a *kiscsoportok*, *bázisközösségek* megalakulása során támadtak a múltban, és támadhatnak a jövőben is. – Ugyanakkor azt is tudnunk kell, hogy semmiféle probléma és nehézség nem ment fel attól, hogy a Lélek szavára hallgassunk, hogy észrevegyük a sokat emlegetett idők jeleit. Keresztényként élni csak közösségben lehet. Ez Krisztus rendelése. A nagyobb tömeg, a nagyobb létszámú egyházközség lehet egyesek vagy többek szemében még imponáló, de közösségtudatot a múltban sem volt képes és ma sem képes formálni, előmozdítani. Kétségtelen, hogy az ún. klikk-alakítás ellen, bármiféle rossz értelmű szektásodás ellen föl kell lépniük. A lehetséges veszély azonban nem teheti érvénytelenné reális értékét, esetleg életfontosságú jelentőségét egy ma modernnek tartott, de voltaképp ősi, keresztény gondolatnak, illetőleg ősi keresztény közösségi gyakorlatnak. Hogy a reform, a megújítási gyakorlat ne torkoljon skizmába vagy szektába, annak nálunk is bizonyos *föltételei* vannak. Mindenekelőtt *a szeretetnek*, *a karitátszának elsőbbsége*. Szeretet azok részéről is, akik a reformot alulról képviselik és szorgalmazzák, és azok részéről is, akik „hivatalból” öröködnék az egyház épségén, integritásán, a krisztusi akarat érvényre juttatásán. Ez a szeretet mindenféle pasztorális hasznosságot, vagy megszokott szisztémához kapcsolt gondolkodást, intellektuális megfontolásokat megelőz és fölülmúl. Legalábbis az a szeretet, amelyet Krisztus Lelke gyújt lángra az Istent és egyházát szerető emberekben.

A mi feladatunk elsősorban az, hogy *önmagunkon mutassuk be a Szentlélekkel eltt ember képét*. Ebben áll a mi sajátos megújító küldetésünk. Ehhez kapja ki-ki a maga karizmáját. A világ kellős közepén kell megfelelnünk az evangélium igényeinek és kell továbbadnunk a hitet. Nem kétséges, hogy az ilyen szentelkes erőt sugárzó magatartás olykor ütközhet és ütközik a környező világ, a közömbösök, vagy tagadó ellenállásával. Az sem kétséges, hogy a mi világosságunknak kell világítania a sötétségben. De – sajnos – azt is észre kell vennünk, hogy még alig-alig villan fel fényünk itten-ottan. A zsinat, amely XXIII. János pápa szavai szerint a Lélek ihletésére jött létre, mindnyájunkat fölszólít: Fedezzük fel újból a Szentlélek megújító szerepét egyházunkban és tárjuk fel szívünket irányító jelenlétének.

Az első Pünkösdnapon 3000 ember vált a Feltámadott követőjévé. A Szentlélektől friss életörövel telített egyház kitérta és azóta is – a Lélektől merítve erőt, bátorságot – szüntelenül kitérja kapuit. A 3000 új keresztény továbbvitte ezt a világ előtti föltárukozást. Hangjuk elhallott az egész földre és beszédjük a földkerekség határáig (Róm 10,18). A *Szentléleknek ez az útra küldő, serkentő ereje* azóta is elevenen hat az egyház, a keresztények életében. Ajtókat föltárho ereje hatására az egyház időről időre újra emberközelpbe került, képes volt megújulni. Sohasem a hatalom, vagy a pénz, az evilági javak jelentették az egyház életében a Szentlélek erejének jelenlétét és lendületét. Aki hatalmat félt, pénzt, gazdagságot rejteget, az bezárkózik, öröket állít a kapu elé. Krisztus nem ilyen önvédelmi eszközökre bízta övéit, hanem átadta nekik a „Szentlélek erejét”.

Aki nem felületes, vagy racionalista szemlélettel, nem emberi gyengeségből fakadó gyanakvással, hanem mélyeséggel hittel és bizalommal fordul az *Erősség Lelke* felé, az bizni fog akkor is, hinni tud akkor is, ha az egyházban olykor bizonytalanság, mások tévedés ütné fel a fejét. A Lélek nem túri a kicsinyhitűeket, a vészharang-kongatókat, a mindenütt bűnt és veszélyt szimatolókat. A Lélek erejében ébredők és bizók akkor is kitanartanak, ha tévedés születne az egyházban, hol a hatalom bűvöletéből, hol az örökösen ellentmondók, hol a mindent jobban tudni vélők felelőtlnsége nyomán. Az egyháznak ún. csodája mindig és ma is a Szentlélek működésének, megújító erejének, jelenlétének a csodája. Mert az egyház tagjaiban eltávolodhat ugyan Istenétől, olykor még szembe is szegülhet vele, mégis, a Léleknek fönttartó és az igazságot őrző ereje soha nem hagyja magára Krisztus egyházát. Pápák, püspökök, papok, teológusok és világi hívek gyarlóságainak, bűneinek, hatalomféltésének, tudálékosságának ellenére is az egyház nem tűnt le a történelmi homályban, miként a fáraók dinasztiái, a római Impérium, vagy régmúlt idők birodalmai. Sőt még a hanyatlás szakaszaiban is újra és újra ébredő élet, egy-egy mélyebben megragadott igazság

fölvillanása jelezte, hogy a Lélek él és éltet, képes megújítani, hogy ereje fönntartja az egyházat.

A Szentlélek útra indító ereje tárja föl *ma is* az egyház kapuit, hogy hirdessen *régit és újat, de mindig a Krisztus felől érkező igazságokat*. A Lélek vezet el az *igazság teljességére*. A Lélek erejében *őrzi* az egyház mindazt, amit Krisztustól kapott, de ugyanakkor *tud megújulni is*, hogy az őrzés feladatát mindig az élet törvényeinek tiszteletben tartásával végezhesse. Csakis a mindig megújulni és megújítani kész egyház, az ilyen újlási vágytól élte-tett keresztény képes együttműködni a mindeneket megújító, az erőszakot és kényszert soha nem alkalmazó Lélek erejével. Az egyház nem metafizikai, nem elvont valóság: *Vándoregyház*, melynek története van, és bár története során nincsenek ismétlések, mindazonáltal *életében működik egy konstans hatóerő, a Lélek*, az újra és újra megújító, kapukat kítáró Szentlélek. A Lélek szólt Péter által és a Lélek szólt a 3000 újonnan megtért által, amikor Jézust hirdették. A Lélek beszél Péter utódai és munkatársai által, a pápák, papok és a 3000 megtért utódainak ajkán. Hangjuk akkor is, ma is a Lélek erejében hallatszik el a Föld határáig.

* (A budapesti katechetikai lelkigyakorlaton és a pannonhalmi lelkigyakorlatos-továbbképzőn (1980. aug.) elhangzott előadás rövidített szövege.)

Felhasznált irodalom:

W. Strolz (Hgb.): *Vom Geist den wir brauchen*, Freiburg, 1978. — Th. Schneider: *Gott ist Gabe. Meditationen über den Hl. Geist*, Freiburg, 1979. — W. Smet: *Ich schaffe mir ein neues Volk*, Regensburg 1979. — H. U. v. Balthasar: *Alle Wege führen zum Kreuz*, in: *Inter-nat. Kath. Zf.* 1980. 33–342. — L. J. Suenens: *Une nouvelle Pentecôte?* Paris, 1974. (Meg-jelent magyar ford.-ban Eisenstadt, 1976.) — H. Mühlen: „*Újuljatok meg Lélekben*” Eisenstadt, 1978. — P. Krämer—J. Mohr: *Charismatische Erneuerung*, Trier, 1980.

Szennay András

A GYAKORLATI BIBLIAMUNKA MÓDSZEREI

Napjainkban az egyházi igehirdetés hagyományos formái mellett egyre többet hallat ma-gáról egy új forma: a *közösségi szentírásmagyarázat*. A fokozódó tanulási vágy arra ösz-tönzi az érdeklődő híveket, hogy ne csak egyénileg olvassák a bibliai szövegeket, hanem közösen is keressék egy-egy szentírási szakasz mélyebb értelmét. A közösségi bibliamunka megkívánja az egyes résztvevőtől az intenzív és személyes közreműködést. Az öntevékeny-séggel párosult sikerélmény pedig csak fokozza a munkakedvet a biblikus továbbképzéshez.

Kevés tapasztalattal rendelkezünk még azon a téren, hogy általános szabályt hozhatnánk arra vonatkozólag, milyen szövegek felelnének meg leginkább a templomi bibliaóra anyagául. Mindenesetre legyenek a szövegek szemléletesek, rövidek és áttekinthetőek: ne igé-nyeljenek túl sok bevezető magyarázatot és tegyék lehetővé a módszeres feldolgozást. Nem-régiben jelent meg az OMC kiadásában W. Egger munkafüzete a Lukács-evangéliumhoz. A bibliai munkafüzet-sorozat egyik célja az, hogy a Szentírás bőséges anyagából olyan szö-vegeket tegyen a tárgyalóasztalra, melyek korunk emberét feltehetően érdeklik és tovább-gondolkodásra készítik.

A bibliai munka külső feltételéhez tartozik, hogy a *hittanterem* megfeleljen a résztvevők létszámának és barátságos légkört sugározzon. Az eredményes munkához hozzátartozik az is, hogy egy-egy munkakör tagjainak a száma lehetőleg ne haladja meg a 15 főt. A bib-liai munkaközösségekben elvileg mindenfajta származású és korú hívő jelen lehet. Csak az a fontos, hogy a gyakorlati foglalkozás során olyan munkamódszert alkalmazzunk, amely a résztvevők optimális közreműködését lehetővé teszi.

A bibliai olvasókört vezető lelkipásztor vagy szakképzett hittanár feladatához tartozik, hogy a munkaév kezdetén kidolgozza a bibliaórák tantervét. Ugyanakkor elvárjuk tőle azt is, hogy ismerje a közös bibliaolvasáshoz szükséges gyakorlati módszereket. A bibliaóra ve-zetőjének ügyelnie kell arra, hogy a résztvevők valóban végigjárják a közösségi bibliamunka mind a három lépését: *l á s s — í t é l j — c s e l e k e d j!* Ezeket a lépéseket hasonlíthatjuk

a malom munkájához: a búzaszem különféle munkaütemeken megy át, míg liszté válik. Hasonlóképpen a bibliai szövegeket is különféle műveletek alá vetjük abból a célból, hogy mélyebb mondanivalójukat felszínre hozzuk. A következőkben rámutatunk azokra a módszerekre, amelyek alapján egy-egy bibliórán belül megközelíthetjük és kifejthetjük a vizsgált szöveg értelmét és gyakorlati alkalmazását.

LÁSS! A szöveg felolvasása után figyelmünk először a tények oldalára irányul. A bevezető módszerek segítségével arra a kérdésre keresünk választ: mit tartalmaz a szöveg?

Fontos követelmény, hogy a vizsgált szentírási szakaszt mindig a saját szövegösszefüggésében szemléljük. Az eljárás során tüzetesen szemügyre vesszük azt a könyvet és azt a fejezetet, amelyben a kiválasztott szakasz található. Ehhez az is szükséges, hogy a mindenkori szövegrészt pontosan *elhatároljuk*; mert gyakran éppen a közelebbi szövegösszefüggés figyelembevételéből kapjuk meg a mondat és az egész szakasz sajátos értelmét. Hogy milyen fontos a szövegösszefüggés és a szövegegység pontos megállapítása, mutatja a gyakran idézett mondat annak példázására, mi mindent tartalmaz a Biblia: „Nincs Isten” (Zsolt 14,1). A félreértés azonnal szertefoszlik, ha tekintetbe vesszük a szövegösszefüggést: „Az esztelen ezt mondja szívében: Nincs Isten.”

A Szentírás számos állításával kapcsolatban – mint pl. Jézus mennybemeneteléről, Jézus halálakor a sírok megnyílásáról szóló leírás esetén – felvetődik e *motivumok eredetének* kérdése. Az utóbbi évszázad bibliakutatásai egyre világosabban felismerték, hogy a bibliai szövegek sok esetben magukon viselik a *bibliánkívüli* gondolkodás- és kifejezésformák hatását. A 2. Vatikáni zsinat is leszögezi, hogy a kinyilatkoztatás írásbafoglalásánál a Szentlélek Isten embereket használt fel, olyanokat, akiket a környező világ is befolyásolt (DV 11.).

Az újabb humántudományok felhívják a figyelmünket arra, hogy behatóbban tanulmányozzuk az emberi magatartásnak a tudattalan világban és a társadalmi viszonyok területén jelentkező tényezőit is. A *pszichológiai* és a *szociológiai* szempontokat a szentírásmagyarázó sem hagyhatja figyelmen kívül. Adott esetben ezért kell megkérdeznünk, vajon a Biblia bizonyos megnyilatkozásainak hátterében nem álltak-e talán a szerző tudatalatti világában meghúzódó kívánságok vagy szorongások? Gondoljunk itt például a Jelenések könyvének képeire! Olykor fel kell tennünk azt a kérdést is, vajon egyik-másik perikópa megfogalmazásánál nem voltak-e mérvadók bizonyos szociológiai körülmények? Ismeretes például a korintusi egyház társadalmi rétegződése (1Kor 11,21), vagy a szegények és gazdagok viszonya Jeruzsálemben (Lk 16,19–25).

A szentírásmagyarázatban jól ismert eljárás: a szövegrész *szerkezeti felépítésének* a meghatározása. Az egyes, tartalmilag összefüggő részleteket egymástól finoman elkülönítjük és megállapítjuk a kölcsönös viszonyukat. A szakemberek az utóbbi években különösen a szöveg stilisztikai és mondattani szerkezetét vizsgálják, hogy a szövegrész struktúráját megtalálják. A szerkezeti felépítés rögzítése számos fogódzópontot ad a szöveg jobb megértéséhez. A hűsvéti híradások strukturális vizsgálata például rámutat arra, hogy Márknál inkább apokaliptikus elbeszéléssel, míg Lukácsnál ezzel szemben tanító elbeszéléssel van dolgunk.

Mindezzel szorosan összefügg az *irodalmi forma* és *műfaj* megjelölése. A szerkezeti felépítés minden szövegnek egészen sajátos „formát” ad. A gondolatrítmusok, párhuzamos vagy ellentétes fokozások, refrénszerű ismétlődések ugyanis nagy mértékben határozzák meg a szöveg mondat szerkezeti képét. Az azonos vagy rokon formával rendelkező szövegeket azután egyfajta „műfaj” alá sorolhatjuk, például a himnusz, a levél, a példabeszéd műfajába. Ez a műfaji besorolás a helyes értelmezés szempontjából rendkívül fontos. Óriási különbség adódik ugyanis abból, hogy ha például a teremtés-elbeszélést (Ter 1–3) a történelem – vagy egyenesen a természettudomány értelmében vett „tudósításként” fogom fel, vagy ha tanítókölteményt, liturgikus és bölcselkedő szöveget látok benne. A műfaj kipuhatolása közben egyúttal fény derülhet a vizsgált szöveg származási helyére, azaz az életben (liturgiában, katekézsisben) elfoglalt szerepére. E szempont figyelembevétele szintén sok új felismeréshez vezethet, így például a gyermekségtörténet, a csodaelbeszélések esetében.

ITÉLJ! A következő lépés célkitűzése az, hogy most már a vizsgálandó szakasz teológiai mondanivalóját is megfogalmazzuk. A szöveg eszmei tartalmának kifejtését elősegíti a *részletes magyarázat* módszere. A szövegrész minden egyes versében megkeressük először az egyes szövegelemeket, fontosabb szavakat és fordulatokat, majd értelmezzük őket. Az újabb nyelvtudomány erre vonatkozólag joggal hívja fel a figyelmet arra, hogy a „nyelv” egy-egy szava különféle „beszédhelyzetben” más-más jelentéstartalommal rendelkezik. Így például a magyar nyelvben a „lélek” szó jelentheti a testetlen lényeket (szellemet), az emberi értelmet, a törvény szellemét, vagy magát a Szentlelket. Ugyanaz érvényes számos, a Bibliában egyébként felhasznált kifejezésre. Egy szó vagy fordulat teljes értelmét gyakran

csak a bibliai könyvben található szövegösszefüggésből és egyéb előfordulási helyéből tudjuk kikövetkeztetni.

A szövegfeltárás munkájában igen hasznos segítséget jelentenek az alkalmas *munkaeszközök* (kommentár-sorozatok, kézikönyvek stb.) igénybevétele.

CSELEKEDJ! Az egzegézis eddigi menetét követi a szöveg kiértékelése és gyakorlati alkalmazása. Ma már számos módszer áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy a Szentírás tanítását az itt és most zajló életünkre alkalmazzuk. Utalhatunk itt. W. Egger „Közösen olvassuk a Bibliát” (OMC 1977) c. módszertani művére. A bibliáorát vezető lelkipásztor vagy hittanár dönti el, hogy a különböző bibliai szövegek esetében milyen módszert alkalmaz az étellel való kapcsolat megteremtéséhez. Itt csak a gyakorlat és az idők folyamán megszerzett tapasztalat adhat megnyugtató biztonságot. A gyakorlati módszerek alkalmazásának célja mindig az, hogy „Krisztus tanítása éljen bennetek elevenen, s teljes bölcsességgel tanítsátok és intsetek egymást” (Kol 3,16).

A szentírási szakasz mondanivalójának gondolkodásmódunkba és magatartásunkba vágó közös elsajátítását segíti elő az *élményelemzés* módszere: a résztvevők megkérdézik magukat, hogyan hat rájuk a szöveg. Hiszen a beállítottság, személyes élettörténet, élmények, elvárások, aggodalmak és pillanatnyi helyzetek szerint mindenki a maga módján olvassa a szöveget. – Van olyan lehetőség is, hogy a bibliai eseményt összevetjük hasonló mai esettel. Majd megvizsgáljuk, milyen utat jelöl ki számunkra a Biblia problémáink megoldásában? Ez az *esetmegbeszélés* módszere. – A vizsgált szövegrész különösen fontosnak tartott állítását aláhúzzhatjuk általa is, hogy *megkeressük azt a verset, amely véleményünk szerint az egész szakasz mondanivalóját összefoglalja.*

A bibliai mondanivaló közös elsajátításának egyik eredményes módja az *ún. írásjel-módszer*. Az összejövetel mindegyik résztvevője lassan és figyelmesen elolvassa a szentírási szöveget. Az egyes versekhez írásjelet alkalmaz; kérdőjellel azt fejezi ki, hogy a hely számára homályos és ezért további felvilágosítást szeretne kérni. A számára különösen fontos és különleges lelki felismerést jelentő vers után pedig felkiáltójelet tesz. Ha pedig a szentírási hely a pillanatnyi személyes körülményeit érinti, akkor ezt nyíllal jelzi. E módszer különösen alkalmas olyan szövegek esetében, amelyek tömör tanítást tartalmaznak a keresztény életvitel számára (pl. a Hegyi Beszédnél).

A gyakorlati alkalmazás módszerei között sajátos forma a *szókép-elmélkedés*. Ennél a bibliai mondanivalóhoz egy-egy hasonlatot keresünk: „Jézus követése olyan, mint...” A résztvevők leírják hasonlatukat és megmagyarázzák azt.

A Szentírás mélyebb megértése és életté váltása csak akkor lehetséges, ha nem sajnáljuk az időt a gyakorlati módszerek egyfajta „begyakorlására”. Az ilyen eljárások révén ismerkedik meg a mai olvasó egyre jobban a Szentírás tartalmával és gondolkodásmódjával.

Schmatovich János

HÉTKÖZNAPI JÉZUS-KÉPEK

„Ki nekem Jézus?” – ■ kérdést nemcsak korunk nagy emberei, szellemi kiválóságai teszik fel maguknak (amint erről a Vigilia 1970. decemberi száma és a Bécsben megjelent „Ki nekem Jézus” című könyv tanúskodik), hanem a legegyszerűbb hívő is. Ez a „hétköznapi Jézus-kép” talán még többet árul el a mai kor lelkipásztori feladatáról, mint bármely értekezés.

Ez a gondolat adta az ötletet, hogy felmérést végezzünk egy egyházközség, a budapesti Rózsák-téri görögkatolikus parókia híveinek körében arról, hogyan tükröződik Jézus az egyszerű hívek gondolatvilágában.

Szem előtt kell tartanunk, hogy az egyházközség „szórvány” jellegű Budapest területén, és hogy hívei jórészt Szabolcsból, Hajdú-Biharból felkerült emberek, így földrajzilag és társadalmilag egészen széles rétegekből hoznak hiteles információt. A fiatalok már inkább arról adtak számot, hogy „született pestiek”.

A gyermekek Jézusa

Először a gyermekeket kérdeztük meg. Hallgassunk meg néhány vallomást: (Csak a legjellemzőbb válaszokat ragadtuk ki, zárójelbe tettük a választ adók korát, keresztnévét.)

1. Az Úr Jézus a mi Mennyei Atyánk (Miklós, 7 éves).
 2. Betlehemben születet, Názáretben élt, Szent Józseftől és Szűz Máriától született (Tünde, 10 éves).
 3. Már pólvas korában mindent tudott (Mária, 12 éves).
 4. Tanító volt, aki jóra tanította az embereket (József, 10 éves).
 5. Jézust nagy istenségnek tartom, aki az embereket cselekedeteik szerint jutalmazza és bünteti. Ha az ember jót tesz másokkal, akkor Krisztus az ítélet napján megjutalmazza, azután a rosszakat a pokolba küldi (Béla, 12 éves).
 6. Csodatevő volt. Amikor nagy vihar volt a tengeren, szólt a szélnek és az elállt (Kati, 9 éves).
 7. Tanítását nem értették meg, nem értettek vele egyet, ezért keresztre feszítették (Miklós, 15 éves).
 8. Isten Fia. Különböző írásokban feljegyezték életét, így elsősorban a Bibliában (Mihály, 15 éves).
- A válaszok jól tükrözik a gyermekek gondolkodásmódját, főleg vallásos elképzeléseit, – azok hiányosságait, de erényeit is. – Mint az 1. kiragadott példa mutatja, a kisebb gyermekek még nem tudnak különbséget tenni az Isten-fogalom és Krisztus között. Inkább a karácsony búvkörében élnek. A gyermekségtörténeten belül nem figyelnek fel arra, hogy Jézusnak nincs emberi édesapja (2.), az otthoni család mintájára képzelik el a szentszalád életét. Meséhez áll közel, ahogy a kis Jézust elgondolják (3.), életéből is a csodás elemekre figyelnek fel jobban (6.). Nemcsak mint „apaimago” él bennük, hanem általában a tekintély-elv képviselője, ezért mondják tanítónak (4.) és a lelkiismeret bírójának (5.). Ez a példa azt is mutatja, hogy sok gyermek az erkölcsöt inkább még a jutalom–büntetés alternatívájában ismeri.

A nagyobbaknál karácsonyról nagypéntekre tevődik át a hangsúly, de annak drámájában inkább emberi tragédiát látnak (7.). Ebben a korban már teológiai megfogalmazást is találunk, és felmerülnek apologetikai kérdések is (8.). Egészsében véve a gyermekek vallomása arra a lelkipásztori szempontra figyelmeztet, hogy nem elég „leadnunk” a Jézus-történeteket, minél korábban a felnőtt Jézusra kell terelnünk a gyermekek érdeklődését, erőteljesebben, mint a segítőkészség példáját kell eléjük állítanunk.

Az öregek Jézusa

Az öregek vallomásában, akik évtizedekkel ezelőtt ismerkedtek meg a hittel – javarészt szabolcsi falvakban – a „hagyományos” Jézus-kép állt össze. – Hallgassuk meg most előbb a jellemzőnek mondható, így némileg általánosítható vallomásokat:

1. Istennek egyszülött Fia és Igéje (József, 67 éves).
2. A Messiás, az élő Isten Fia, aki világra jött az emberek megváltására (Veronika, 80 éves).
3. A második isteni Személy, aki született, meghalt, feltámadt, mennybe ment, leróta bűneinket és elküldte a Szentleket (Eszter, 73 éves).
4. A Boldogságos Szűzmáriától és a Szentlélek Úristentől született, a mi Fiú Istenünk, Ő szabadított meg bennünket a haláltól és a pokol tűzétől. Mikor meghalunk, akkor mellettünk lesz (László, 60 éves).
5. Eljött a világra, hogy megmenten a pokoltól, a bűntől, a kárhozattól. Én ezt felismertem benne, erre neveltem a gyermekeimet is, hogy higgyék az Úr Jézus Krisztust, hogy miért jött a földre (J.-né, 64 éves).
6. Amikor imádkozom, akkor találkozom vele, és a templomban is itt van (Anna, 74 éves).
7. Itt az Oltáriszentségben naponként magunkhoz vehetjük a kenyér és a bor színe alatt (T.-né, 72 éves).
8. Mindig velem van, úgy érzem, és hiányzik, hogy ha mondjuk nem megyek el misére, amikor beteg vagyok. De akkor is úgy gondolom, hogy velem van (Ilona, 70 éves).
9. Jézus a világnak és mindnyájunknak legnagyobb öröme. Benne bízunk és hozzá fohászunk. Életemben nagyon sok mindent adott nekem, erőt, egészséget és gyermekeket, ezért mindig hálát adok neki (P.-né, 60 éves).
10. Az Úr Jézus Krisztus mindenem, a világon a legnagyobb, legdrágább kincsem. Nincs senkim a világon, sem gyermekem, sem senki, csak Ő. Őneki élek, neki adtam életemet, halálomat, testestül-lelkestül neki élek-halok (Elza, 70 éves).
11. Szívemből bánok minden elpazarolt időt, amit nélküle töltöttem, legjobban, hogy fiatalosomat tartalmatlanná tettem, erőmet értéktelenül használtam fel. Csak azóta értékes előttem a földi élet, amióta találkoztam Vele. Tehetek-e mást, mint hogy hittel reménykedem abban, Akinek kezébe helyezem szívemet, lelkemet, Akinek kezébe fogózva, biza-

lomma! megyek az úton, hogy megszentelő Kezeiből vegyem majd a megérdemelt jutalmakat? (Margit, 73 éves).

12. Isten saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert. Az Úr Jézus kijelentése szerint, aki Őt látta, látta az Atyát, Ő és az Atya egy. Ennek következtében ő a leg-tökéletesebb földi küldött, aki Istent tükrözi (Miklós, 65 éves).

Az idősebb (60 év fölötti) korosztály vallomásaiban szembetűnő a liturgikus ihletettség (főleg 1–4.). A liturgia mellett a katekizmus a válaszok másik főforrása (3–5.). A megváltásnak inkább negatív oldala tűnik ki (4–5.). Mind a liturgikus, mint a „hittan”-hatás eléggé sztereotip megfogalmazást eredményez. Ez nem von le azonban semmit értékeikből, csupán mutatja, hogy a személyes hozzáállás a régebbi korosztály esetében ritkább.

A vallomások másik csoportja már személyesebb. Nem tárgyi igazságokról számolnak be, hanem egzisztenciális Krisztus-élményükről (6–11.). A Krisztussal való találkozás több lehetősége is feltárul: sokan az imádságban, a szertartásokban, az oltáriszentségben talál-
nak rá, mások felismerik, hogy egész életük minden vonatkozásában a vele való találkozás. Az ilyen kapcsolat megfogalmazásában nagy tisztelet van és annak elismerése, hogy nem egyenlő rangú partnerek állnak szembe, hanem a bűnös, gyöngye ember és a szabadító Isten. Igaz, érzelmi elemek is előtűnnek, de az is biztos, hogy sokan inkább a látható tettekben várják Jézus segítségét.

A 30–60 évesek Jézusa

Csak néhány jellemző feleletet akarunk itt közölni. (Ezúttal a választ adók foglalkozását is feltüntetjük.)

1. Istennek ismerjük őt, de magánvéleményem szerint ember lehetett, aki egy tant alapított, és ebben az embernek hinni kell (István, 33 éves, szerelő).

2. Ugy képzelem el, olyan valaki lehetett, aki teremtett minket, és csak hinni lehet benne. Nagyon sokszor erőt ad és megnyugvást (János, 31 éves, kocskísérő).

3. Krisztus a világ megváltója, Isten benne nyilatkozta meg saját magát, ember képeben. Életemben egyedüli menedésem, ha valami bajban vagyok, Őhozá, Istenhez, Szűz Máriához fohászokodom, bízom, hogy segítenek (M-né, 44 éves, betanított munkás).

4. Minden nap este és reggel imádkozom, szentkép van nálunk a falon, azt látom állandóan, megállok előtte – Édes Jézusom, ne hagyj el (E-né, 50 éves, háztartásbeli).

5. Elsősorban a lelkiéletet élő embernek a lelkében van jelen. Ha az ember nem hanyagolja el a napi imáját, akkor feltétlenül közelebb kerül hozzá, saját életét csak úgy tudja rendezni, hogy folyton felé fordul bizalommal, hálával, imáddással és kéréssel. Nélküle és az Ő keresztútja és példája, szenvedése és feltámadása nélkül semmik sem lennének. Olyan erőt ad az embernek, hogy szerintem enélkül élni nem is lehet (Gizella, 46 éves, postai tisztviselő).

6. Isten egyszülött Fia, aki eljött közénk, hogy megváltson bennünket az eredeti bűntől, keresztaláival, szenvedésével (Aurél, 48 éves, boltvezető).

7. A keresztségben letörli rólunk az áteredő bűnt, visszaadja Isten kegyelmét (U-né, 48 éves, háztartásbeli).

8. Görögkatolikus szülők gyermeke vagyok, és nálunk az volt a szokás, hogy minden vasárnap templomba mentünk. Én ezt megszoktam, úgy hogy egyszerűen nem tudok nem eljönni a templomba, Krisztushoz (Mihály, 32 éves, betanított munkás).

9. Az Úr Jézus Krisztus a Mennyei Atya Fia, az emberek példaképe minden jóban. Itt él közöttünk azzal, hogy az életében tetteivel megmutatta, mi az igazán jó, és az embereken át hat (M-né, 33 éves, vegyésztechnikus).

10. Amikor nem ismertem, sötétségben éltem, nem láttam, merre kell menni és minden dolgom tele volt bűnnel. Egyszer egy igehirdetés alkalmával találkoztam az Úr Jézussal. Akkor úgy éreztem, megérintettem a ruháját, meggyógyította életemet, azóta boldog vagyok. Ez nem azt jelenti, hogy életemben nincsenek botlások, de mindig vissza tudok térni oda, ahol elvesztettem Őt: a mindennapi szentírásolvasásban megkérdem tőle, mit kíván tőlem, és így vezet engem (B-né, 42 éves, előadó).

11. Amióta hitemet tudatosan élem, Krisztus a mindenem. Ő tölti be életemet, nála nélkül nem tudnám életemet elképzelni. Mindenben valahogy őt látom, társaimban, emberekben, utcán, autóbuszban, és ez ad nekem mindig erőt a nehézségekben is (J-né, 43 éves, számlázó).

A 30–60 évesek Krisztus-képe sok tekintetben hasonlít a 60 év fölöttiekéhez, melyről már szóltunk, de kontúrjai még élesebbé válnak itt. A feleletekből világosabbá válik Krisztus és a hívő kapcsolatának igazi tartalma: ez a hit nem kisebbé teszi az embert, hanem felemeli. Energiaforrás, éppen az életadta feladatok vállalásához.

Mint a 10. vallomás mutatja, a Krisztussal való találkozás – amely valóban tudatos –

lelke mélyéig megrázza az embert, élete átalakítására vezet. Nem a földi-evilági segítség a fontos, hanem a megtérés, a lélek metanojája. Krisztus abban segít, hogy ráébredjünk igazi emberségünkre.

Szembetűnő a kérdéssorozatból, hogy nem elsősorban Krisztus istensége áll előtérben (jóllehet ezt is tükrözik a vallomások). Jézushoz sokan mint emberhez közelednek. Ennek is megvan a maga szélsősége; 1. Jézus csak ember. De a hagyományos hit keretében mozgó tanúságtételek is elismerik Jézus igazi példakép-szerepét. Az idősebbek felfogásával szemben a fiatalabb korosztály társának érzi Krisztust, hozzá akar hasonlítani a nagy életfordulókban – szenvedés, halál – csakúgy, mint a mindennapokban.

Nem szűkül be ennek a korosztálynak kapcsolata individuális szintre. A liturgikus élmény keresésén (9.) túl számot adnak ezek a vallomások arról is, hogy Krisztus rejtett jelenléte is fontos számukra: a többi emberben, a „legkisebbekben” is keresik.

Az ifjúság Jézus-képe

Végül néhány 16–30 éves fiatal szavait jegyezzük fel, egyéni véleményüket Jézusról, és a vele való kapcsolatáról.

1. Tökéletes ember volt.
2. Külsőleg nem volt rajta semmi különleges.
3. Sokan csak divatból, szenzációéhségből követték.
4. Valóban létező történelmi személy volt.
5. Mondhatjuk úgy, hogy szerelmes volt, csak sokkal nagyobbba és másba, mint amire az emberek szoktak gondolni.
6. Az a legszimpatikusabb benne, hogy minden embernek tudott valami olyant mondani, ami talán egész életében segítsége lett, tudott tanácsot adni és egy pár szóval is biztatni.
7. A templomi prédikációk sokszor csak szövegek, nem mutatják be Jézust kellőképpen, ahogy mi várnánk.
8. Jézus nevét legfeljebb csak káromkodás formájában hallani a városban.
9. Lehet hallani róla iskolában, munkahelyen, színházban, moziban is. De a róla adott kép sokszor félreérthető.
10. Az emberek között sokszor rá lehet ismerni. Ha valakitől jót kap az ember, akkor olyan jól érzi magát és közel érzi magát hozzá.
11. Jézus nemcsak magánéletre kötelez, hanem a közösség felé is.
12. Ha ma visszajönne, legkevésbé se tűrné, hogy az emberek szeretetlenek legyenek, és hogy egymást öljék, gyilkolják.
13. Sokat változtat az ember életén. Mert követésének lényege a szeretet, és aki a másik ember iránt szeretettel viselkedik, annak az egész élete megváltozik.
14. Jézus abban különbözik a többi híres egyéniségtől, hogy azok a tudományukat adták, Jézus önmagát adta.
15. Amit olvastam róla, általában tetszik – csak az nem, amikor kiűzte a kufárokat a templomból.
16. Négy év óta naponta olvasom a Szentírást, de még nem ismerem eléggé.
17. Olyan híreket, gondolatokat hozott a világba, amelyek nem az emberi tapasztalat köréből valók: a túlvilág, sorskérdések, Isten élete stb., ezeket olyan tömören és színesen mondta el, hogy kortársainak – főleg a feltámadás után – rá kellett jönniük, hogy Ő a közénk szállt Isten.

Aki a közvetlenül elhangzott válaszokat olvassa, talán sok negatív vonást is talál bennük: eltűnt a teológiai érdeklődés, a fiatalok a maguk „zsargonjában” fogalmazzák meg a leg súlyosabb kérdéseket is, úgy tűnik, nem a hit Krisztusát keresik, hanem egy történelmi személyt. A szentírási részletekről keveset tudnak. Különösen szembetűnő jegek ezek – az előző fejeleték után.

Ennek ellenére pozitívan kell értékelnünk e vallomásokat. Nem akarnak Jézusból romantikus hőst csinálni, a realitásokra figyelnek. Jézusban is a modernet, a ma számára elfogadhatót keresik, sokszor kritikusan is. Nem akarnak sztereotip képet átvenni, hanem egyéni álláspontot keresnek, amiben önmagukat fejezhetik ki. Ezt részben már meg is találják, amikor felfedezik, hogy Krisztus egészen önmagát adta, és hogy az igazi Krisztus-hit fokozottabb közösségi tevékenységre sürget. Így már kilépnek az egyedi lelkiélet keresésének kereteiből.

i. n.

KARÁCSONY MISZTÉRIUMA ezen a napon újjászülető napfény, új világosság az embereknek... Az egész földkerekséget előnti az aranyfényű, boldogító misztérium: „Fölkelt számunkra az Igazság Napja, tanúskodnak erről a földkerekség megvilágított határai”, „a fölkelt Nap sugarait előnti az egész világon: Krisztusnak, a mi Parancsolónknak test szerint való születése is napkelte tanítványai számára, akiket, mint a Nap a sugarait, szétbocsátotta az egész világon” – mondja egy V. századi ismeretlen, görög hitszónok. Elragadtatottan biztatnak: tegyük magunkévá ezt a fényt: Ragadd meg Krisztust, ragadd meg a látást, ragadd meg a fényt.” – ...

A karácsonyi misztérium világot megújító voltát az ókeresztény lelkiség a tavasz metaforájával szerette kifejezni: A tél közepén tavasz, mennyei tavasz virult a világra. „Amikor az zordon télből a meleg tavasz felfénylik, akkor a föld is zöld növényt sarjaszt... A mi számunkra is Krisztus a mennyei tavasz, a szűzi méhből felvirult, és széjjel szórt a örögök hideg és szelesfelhőit” – mondja az imént idézett V. századi görög hitszónok. Cyrusi Theodoretus szerint „A virágok a liliumok a tavasz sarjai. A mi lelkünknek tavasza: Krisztusnak, a mi megváltónknak eljövetele, amelynek örvendezett Izaías jövendölése szerint az egykor pusztaság és virágok termettek a sivatagban. – Gregorius Thaumaturgos szava: „Ma a mi vidám tavaszunk, Krisztus, az Igazság Napja körülragyogott minket fényes világosságával és megvilágosította a hívők értelmét.” Gyönyörűen éneklj meg az ókeresztény érzést: karácsonykor tavaszi a világ, Krisztus eljövetele nyomán, egy ismeretlen V. századi latin költő Galliában.

„Ó, Krisztusunk! / Te vagy virágunk, életünk, / örök forrásunk! / Magasságbeli Isten hordott a szűzi méh, – újjongó földre Kisdédünket szülte meg, / és fényben fürdik ma az egész földkerék. / Mosolygó réten friss virágok fénylenek, / korábban, mint kell: ibolyákat nyit a föld, / aranylevéllel biborkelyhek nyílanak.” /

Radó Polikárp

* * *

JÓ LENNE, ha még egyszer visszaemlékeznénk a háborús időknek mély karácsonyi élményére. Mert ma már könnyen megfedkezünk róla. Külsőleg ugyan a mi tevékeny korunk ezt az ünnepet ismét buzgón magáévá tette. Jóval a szenteste előtt már ragyognak a karácsonyfák a kirakatokban és a megnövekedett üzleti forgalom sok szép dolgot kínál karácsonyi ajándéknak és sok mindent meg is vásárolunk. Sokféle kalácsot és ünnepi süteményt sütünk, éppen úgy, mint a háború előtt. Mindez meglehetősen ünnepi hangulatot kelt és mégis az az érzésünk, hogy ezekben a túlhangoz és látványos karácsonyi készülétekben *elvész maga a Karácsony: az üzenet arról a Gyermekről*, akiben az Isten emberré lett. Igen, ezt az üzenetet – ne áltasuk magunkat – messzemenően elhallgatjuk vagy egyáltalán meg sem értjük többé. Sokak számára a karácsony olyan világi rendezvény lett, amely sok pénzbe kerül, de sokat is jövedelmez. A betlehemi Gyermek azonban idegenül és hajléktalanul áll kapuink előtt éppen úgy, amint egykor szülei állottak a betlehemi szállás előtt. – Pedig ezen a Gyermeken dőlt el évezredek sorsa. Évszázadok hittek ebben a Gyermekben, számtalan ember halt meg érte és milliók neki éltek. – Ez a gyermek meghatározta és megteremtette Nyugat kultúráját. Ha ma – a népek minden megosztottsága ellenére –, van bátorságunk ahhoz, hogy higgyünk (a népek közösségében), akkor erre csak azért vagyunk képesek, mert a karácsonyi kegyelem, a betlehemi Kisdéd egyesít bennünket meghaladva a remzetek és a hitvallások határait, sőt, felülmúlja... a kétség és a hitelenség mindenfajta elválasztását is. Honnan van mégis az, hogy ma – mintegy kétezer évvel az ősi, adventi várakozás után – a beteljesedés sokak számára oly közömbösnek vagy kérdésesnek tűnik? Ennek talán a modern világképben lenne az oka, ahol az óriási tér- és idő-távlatok azzal fenyegetnek, hogy Isten eltűnik előlünk? Csakhogy a karácsonyi üzenetben nem a látványokról van szó, – bár a betlehemi csillag azokról is tanúskodik.

„Bontsd ki szárnyadat, te lélek, fordulj el a messziségtől, szállj le az égből és lépj be házacskádba...!” – éneklj az egyik karácsonyi himnusz. – A karácsonyi üzenetben nem a világmindenséggel van dolgunk és nem is a mai, modern tudomány problémáiról van szó –, hanem az isteni kinyilatkoztatás emberi beteljesedését hirdeti.

Gertrud von le Fort

Számunk írói:

Belon Gellért apát-plébános, Jánoshalma – *Cselényi István Gábor* gk. lelkész, Újfehértó – *Dabóci Mária*, Budapest – *Doromby Károly* ny. főszerkesztő, Budapest – *Gál Ferenc*, a Hit-tudományi Akadémia professzora, Budapest – *Hafenscher Károly* ev. lelkész, Budapest – *Kerekes Károly* főiskolai tanár, Szeged – *Kiss László* lelkész, Budapest – *Schmatovich János* főiskolai tanár, Győr – *Széll Margit* tanár, szerk. munkatárs, Budapest – *Vasadi Péter*, az Új Ember munkatársa, Budapest.

INHALT

AUFSÄTZE

GELLÉRT BELON: Initiative und Bewahrung in der Bibel

FERENC GÁL: Buchstabe, Geist, Charisme

LÁSZLÓ KISS: Schöpfergott – schöpferischer Mensch

KÁROLY KEREKES: Kreative Katechese in unserer säkularisierten Welt

DURCHBLICKE

Kreativität und christliche Konkreativität (*Margit Széll*)

UMSCHAU

Der schöpfende Geist wirkt stets (Bericht über den Dialog zwischen Luthेरischen Weltbund und Vatikan) (*Károly Hafenscher*)

Religion und Kreativität (*Péter Vasadi*)

Die Freiheit ist durch Christus zu uns gekommen (*Karl Rahner*) (*M. Sz.*)

Mut und Hoffnung (*Mária Dabóci*)

Vor fünfzehn Jahren wurde das II-te Vatikanische Konzil beendet (*Károly Doromby*)

THEOLOGISCH-SEELSORGLICHE FRAGEN

Spiritus Creator wer erneuert die Kirche (*András Szennyay*)

Methoden der praktischen Bibelarbeit (*János Schmatovich*)

Alltägliche Jesusbilder (*n. i.*)

SOMMAIRE
ÉTUDES

GELLÉRT BELON: Initiative et observance dans la Bible

FERENC GÁL: Lettre, Esprit et Charisme

LÁSZLÓ KISS: Dieu Createur – l'homme productif

KÁROLY KERESKES: Catéchèse par methode créative notre monde sécularisé

TOUR D'HORIZON

Créativité et concrétion chrétienne (*Margit Széll*)

PERSPECTIVES

L'Esprit Createur fonctionne sans cesse (Compte rendu sur le dialogue parmi la Fédération Mondiale Luthérienne et Vatican) (*Károly Hafenscher*)

La religion et la créativité (*Péter Vasadi*)

La liberté nous est apportée par le Christ (*Karl Rahner*) (*M. Sz.*)

Courage et espoir (*Mária Dabóci*)

Il y a quinze ans après la fine du 2e Concile de Vatican (*Károly Doromby*)

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

L'Esprit Créateur qui innove l'Église (*András Szennay*)

Méthodes pratiques dans élaboration des textes bibliques (*János Schmatovich*)

Images de Jésus de tous les jours (*n. i.*)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4–8. III. lépcső 1. 8. (A kéziratot kizárólag ide kell küldeni) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc — Felelős kiadó: dr. Várkonyi Imre — Egyházi jóváhagyással — Előfizetési díj 1 évre 100,— Ft. Egyes szám ára 25,— Ft. Belföldi előfizetés: Actio Catholica Országos Elnöksége TEOLÓGIA folyóirat, Budapest 62. 511–324 számú csekkszám-láján. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj 1 évre 10.50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54), a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendelkezésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

80-3924 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Szendrői György

Index szám

25 821

ISSN 0133—1779